

Putnī dabā

96 (2025/2)

Meža likums

**Baltā stārķa
monitoringam
36 gadi**

**Pētera Blūma
piemiņai**

ISSN 0132-2834

9 770132 283008

96 >

Putni dabā

96 (2025/2) LOB žurnāls

Galvenā redaktore / Editor-in-chief

Elina Gulbe
E-pasts:
elina.gulbe@lob.lv

Redakcija / Editorial board

Kitija Balcare
Agnis Bušs
Inga Freiberga
Oskars Keišs
Mareks Kilups
Viesturs Ķerus
Jānis Kuze
Ruslans Matrozis
Ieva Mārdega

Literārā redaktore / Literary editor

Elmira Cacure

Datorsalikums / Design

Ilze Bojāre

Vāka foto / Cover picture

Edgars Trops

Izdevējs / Publisher

Latvijas Ornitoloģijas biedrība
Skolas ielā 3,
Rīgā, LV-1010
Tālrunis: 67221580
E-pasts: putni@lob.lv
www.lob.lv

Žurnāla "Putni dabā"
reģistrācijas apliecības numurs: 1716
Tirāža: 1200 eks.

ISSN 0132-2834
© 2025 Latvijas Ornitoloģijas biedrība

Zīmējumu un fotogrāfiju
autortiesības saglabā to autori

Žurnālu elektroniski meklē:
putnidaba.lob.lv

Foto: Edgars Trops

Uz pirmā vāka:
Vistilbe *Lymnocyrtes minimus*.

Biedrības misija ir saglabāt daudzveidīgu un dzīvotspējīgu Latvijas savvaļas putnu faunu.

Latvijas Ornitoloģijas biedrība

dibināta 1985. gadā un ir lielākā sabiedriskā dabas aizsardzības organizācija Latvijā, kas apvieno ap 900 biedru. LOB kopš 1994. gada Latvijā pārstāv starptautisko putnu aizsardzības organizāciju savienību *BirdLife International*.

Par LOB biedru var kļūt jebkurš interesents, aizpildot anketu un samaksājot biedru naudu.

The LOB mission is to conserve diverse and viable wild bird fauna in Latvia.

The Latvian Ornithological Society (LOB)

was founded in 1985 and anyone interested in birds and nature conservation can join.

Prezidente / President:

Antra Stīpniece

Pārstāvju padome / Council:

**Ainārs Auniņš, Pēteris Daknis,
Valts Jaunzemis, Mareks
Kilups, Sintija Martinsone,
Ieva Mārdega, Ilze Priediece,
Jānis Priednieks**

Goda biedri / Honorary members:

**Pēteris Blūms †, Agris Celmiņš,
Māra Janaus, Zigrīda Jansone,
Jefims Kacs, Aivars Mednis,
Aivars Petriņš, Jānis Priednieks,
Ieva Vilka
Valde / Board:
Viesturs Ķerus, Dace Andžāne**

Rekvizīti / Details:

**Latvijas Ornitoloģijas
biedrība,
reģ. nr. 40008002230,
AS Swedbank, HABALV22
IBAN konta nr.
LV34HABA000140J035491**

SIA "Motacilla"

Tas ir LOB un E. Lediņa veidots uzņēmums, kurš specializējas dabas ekskursiju organizēšanā un pārdod putniem noderīgas lietas – putnu būrīšus, barotavas, noteicējus u. c. www.motacilla.lv

Motacilla, Ltd.

LOB and E. Ledins joint venture created to organise nature tours and sell bird related items – birdhouses, bird feeders, bird guides, etc. Visit www.motacilla.lv.

Motacilla offers:

Bird watching. We create and develop routes for bird watching tours both in Latvia and abroad.

Shop for bird related items.

We offer merchandise, which will help you to discover the world of birds and draw you nearer to them. Also it will help you to get to know and enjoy nature better.

"Motacilla" piedāvā:

Putnu vērošana. Mēs jaunradām un izstrādājam putnu vērošanas ekskursiju maršrūtus gan Latvijā, gan ārpus tās.

Ar putniem un dabu saistītu preču

tirdzniecība. Mūsu piedāvājumā ir preces, kas palīdzēs atklāt un tuvinās jums putnu pasauli, kā arī palīdzēs iepazīt dabu un būt tajā.

Putnu iepazīšanas semināru un

konferenču veidošana. Mūsu lektori iepazīstinās jūs ar Latvijas savvaļas putnu daudzveidību, mācot tos pazīt pēc izskata un balss.

Bird seminars and conferences.

Our lecturers will introduce you to the wild birds of Latvia, and you will learn, how to identify them by sight and sound.

Žurnāla vāki drukāti uz
Amber Graphic 170 g un žurnāla
iekšlapas uz G-print 115 g papīra.

Žurnāls tapis ar *Arctic Paper* un privāto ziedotāju atbalstu.

Saturs

- 2 EBCC 23. konference Rīgā
“Bird Numbers 2025:
Synergies in monitoring
for conservation”
/Oskars Keišs/

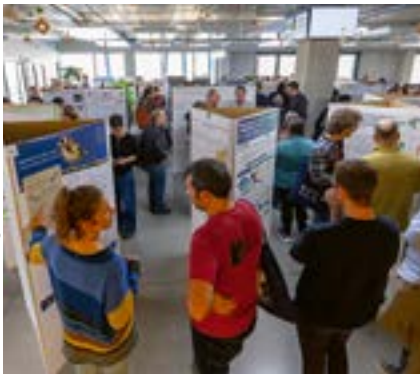

Foto: Ivo Dinsbergs

- 4 Grozījumi Meža likumā:
apetīte rodas ēdot
/Viesturs Ķerus/

Foto: Edgars Trops

- 8 Latvijas Ornitoloģijas
stacijai – 80
/Ruslans Matrozis/

Foto: Harijs Mihelsons

- 15 Naktsputnu monitorings
lauksaimniecības zemēs
2024. gadā
/Oskars Keišs/

Foto: Edgars Smislovs

- 22 Balto stārķu ligzdošanas
sekmju monitorings Latvijā
1989.–2024. gadā
/Māra Janaus/

Foto: Elīna Gulbe

- 28 Par Pētera Blūma (1938–2025)
ieguldījumu ornitoloģijā
/Ruslans Matrozis/

Foto: Ruslans Matrozis

Kļūt par LOB biedru ir pavisam vienkārši – aizpildi šo anketu (vai to meklē www.lob.lv) un samaksā biedru naudu.

LOB biedri saņem žurnālu “Putni dabā” bez maksas, dažādas publikācijas par putniem, kā arī atlaides, iegādājoties LOB un SIA “Motacilla” preces, t. sk. grāmatas, T-krekus u. c., kā arī piedaloties dažādos pasākumos un putnu vērošanas ekskursijās. Samaksāt biedru naudu var ar pārskaitījumu. Rekvizīti pārskaitījumiem: Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, reģ. nr. 40008002230, AS Swedbank, HABALV22 konta nr. LV34HABA000140J035491 Mērķis: LOB biedru nauda par ... gadu.

Biedru nauda par 2025. gadu
Pieaugušajiem: 15,00 EUR* gadā.
Jauniešiem līdz 21 gada vecumam un pensionāriem: 5,00 EUR* gadā.
Biedriem ar pasta adresi ārzemēs: 30,00 EUR* gadā.

Ģimenes biedri – šai biedru grupai ir kopēja pasta adrese visiem sūtījumiem vienā eksemplārā, bet katram ir pilntiesīga LOB biedra statuss. Šie biedri maksā vienu pilnu biedru naudu (15,00 EUR*) un 1,00 EUR* par katru nākamo ģimenes biedru.

Mūža biedri – par tādu var kļūt, samaksājot biedru naudu par turpmākajiem 25 gadiem.

* Biedru nauda, maksājot 2025. gadā. 2026. gadā biedru nauda tiks paaugstināta. Aktuālo informāciju meklējiet šeit: www.lob.lv/biedriba/klusti-par-biedru/.

Biedru nauda, EUR	2025	2026
Pieaugušajiem	15	20
Jauniešiem līdz 21 gada vecumam un pensionāriem	5	6
Biedriem ar ārzemju adresi	30	40
Ģimenes galvām (ar Latvijas adresi)	15	20
Katram nākamajam ģimenes biedram	1	1

LOB biedra pieteikuma anketa
Jā, es vēlos iestāties LOB!

Par sevi sniedz šādas ziņas:

Vārds, uzvārds
Personas kods
Nodarbošanās
Darba (mācību) vieta
e-pasts
Tālrunis
Pasta adrese
LV--

EBCC 23. konference Rīgā “Bird Numbers 2025: Synergies in monitoring for conservation”

Eiropas Putnu uzskaišu padome – EBCC (European Bird Census Council) – savas konferences rīko ik pa trim gadiem. Pirmo reizi šī konference notika Latvijā – 2025. gadā no 31. marta līdz 4. aprīlim ar Ūdensputnu uzskaišu koordinātoru sanākumi 5. aprīli. Konferenci rīkoja Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, sadarbojoties ar Latvijas Ornitoloģijas biedrību, tā notika LU Dabaszinātņu akadēmiskajā centrā Torņakalnā.

Atsaucība bija necerēti liela – konferencē piedalījās 291 dalībnieks no 47 valstīm, tai skaitā arī 49 reģistrēti dalībnieki no Latvijas. Kopā tika nolasīti 84 referāti un izstādīti 77 stenda referāti. Bija uzaicināti četri referenti plenārlekcijām, un kā allaž bija viena vietējā plenārlekcija, kuru bija tas gods nolasīt šo rindu autoram, kas

arī atklāja konferences programmu 1. aprīlī, diemžēl aizmirstot pajokot, kā pieklātos šajā dienā. Latvijas plenārreferātā (“Birds of Latvia through times: the way to monitoring of country’s avifauna”) kopā ar līdzautoriem – Aināru Auniņu un Viesturu Ķeru – es apskatīju Latvijas avifaunas izpētes vēsturi, pieminot pirmās – Leipcigā, Kēnigsbergā un Jelgavā – izdotās grāmatas un nonākot līdz mūsdienām – Latvijas ligzdojošo putnu atlantiem un Otrajam Eiropas ligzdojošo putnu atlantam, īpaši uzsverot brīvprātīgo novērotāju milzīgo ieguldījumu putnu faunas izpētē un monitoringā.

Turpmākās plenārlekcijas nolasīja Nestors Fernandess (*Néstor Fernández*) no Vācu integrēto biodaudzveidības pētījumu centra (*Deutsches Zentrum für integrative Biodiversitätsforschung*), izskaidrojot bioloģiskās daudzveidības monitoringa nozīmi un turpmāko attīstību Eiropas Savienības politikas veidošanai (“Biodiversity monitoring context and directions in relation to EU policies”). Professore Džeina Reida (*Jane M. Reid*) no Norvēģijas Teh-

nisko un dabaszinātņu universitātes (*Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet*) referēja par ornitoloģisko pētījumu izmantošanu gājputnu migrāciju evolūcijas prognozēšanā klimata pārmaiņu ietekmē (“Using ornithological field data to predict rapid evolution of migration in response to climate change”). Savukārt profesore Heini Kujala no Helsinku Universitātes (*Helsingin Yliopisto*) pastāstīja par pieredzi, putnu monitoringa datu izmantošanā nosakot dabas aizsardzības prioritātes (“Using bird data for conservation prioritisation”). Konferences pamatprogrammu noslēdza jauniešvēlētā EBCC valdes priekšsēdis Serži Herando (*Sergi Herrando*) no Katalonijas Ornitoloģijas institūta un Ekoloģijas un mežsaimniecības pētījumu centra (*Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals*) ar priekšlasījumu par dažādu datu apkopošanu vienotam mērķim un EBCC nākotni (“The integration of data, the spirit of the EBCC and challenges for the future”).

Konferences laikā daudz uzmanības tika veltīts pasīvajam akustiskajam monitoringam (PAM) un automatizētai putnu balsu pazīšanai šādi ievāktos datus. Par šo tēmu tika prezentēti deviņi mutiskie un trīs stenda ziņojumi. Papildus tika rīkots arī seminārs, kurā prezentēja Eiropas valstu putnu monitoringa koordinātoru aptaujas rezultātus par PAM izmantošanu putnu atlantiem un monitoringam. Tam sekoja plašāka diskusija. Dominēja viedoklis, ka PAM ir liels potenciāls, bet tas nevar aizstāt klasisko, novērotāju veikto monitoringu, tomēr var to papildināt. Tāpat konferences laikā svinīgi tika atklāta dabas novērojumu portāla Dabasdati.lv pāreja uz jauno platformu www.dabasdati.ornitho.lv. Šīs platformas uzraudzības grupas

Izgriez un atsūti!

Par LOB biedru var kļūt ikviens, aizpildot biedra anketu un samaksājot biedra naudu.

Atzīmējiet savu biedra kategoriju

☐ pieaugušais 15,00 €

☐ pensionārs 5,00 €

☐ jauniešs līdz 21 gada vecumam 5,00 €

Saskaņā ar LOB statūtiem personām līdz 16 gadu vecumam, lai iestātos biedrībā, nepieciešama vecāku vai aizbildņa atļauja. Šo aili lūdzam aizpildīt jauniešu vecākiem vai aizbildņiem.

Paraksts / atšifrējums

Ģimenes biedri

☐ ģimenes galva 15,00 €

☐ katrs nākamais ģimenes loceklis 1,00 €

Paraksts

Datums

Lūdzu, aizpildiet šo anketu www.lob.lv un nosūtiet Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, Skolas ielā 3, Rīgā, LV-1010

Foto: Ivo Dinsbergs

Oskars Keišs kopā ar trim “ēnām” konferences laikā 4. aprīlī.

EBCC konferences dalībnieki LU Dabaszinātņu akadēmiskajā centrā 01.04.2025.

sanāksmē tika apspriestas aktualitātes, tai skaitā iespējamā sadarbība ar citām pasaulē izmantotām putnu datu ziņošanas platformām, kā arī jaunākie tehniskie risinājumi platformas darbības uzlabošanai.

Konferences ekskursijas tika organizētas uz Ķemeru Nacionālo parku – trīs autobusi, bet pa vienam uz Engures ezera dabas parku, Gaujas Nacionālo parku, kā arī Babītes ezeru un Svētes lejteci. Igaunijas kolēģi man vaicāja, cik maksāja saulainā laika pasūtīšana ekskursijas dienā. Ekskursijās netrūka interesantu putnu novērojumu, kā arī nesagaidītu putnu, piemēram, kāda grupa Ķemeru nacionālajā parkā novēroja baltmugurdzeni, ko pēc tam tajā pašā vietā neredzēja cita grupa. Tomēr visi bija lieliskā noskaņojumā arī ekskursijām sekojošās konferences vakariņās, kurās mūs laipni uzņēma viesnīcas “Radisson Blu Daugava” draudzīgais personāls. Vakariņu dalībniekus iepriecināja tautas deju ansamblis “Liesma” (vadītājs Artis Puriņš) un jautra izsole putnu monitoringa labā, kuru man bija tas gods vadīt.

Konferences laikā notika arī Eiropas putnu monitoringa (PECBMS), Eiropas putnu datu portāla (EBP), Akustiskā monitoringa un *Ornitho* dalībnieku semināri, kā arī Starptautiskās ūdensputnu uzskaites un Vidusjūras ūdensputnu pētnieku tikla sanāksmes sestdienā, 5. aprīlī. Konferenci materiāli atbalstīja

SIA “Impro ceļojumi”, nodrošinot ekskursiju autobusus, un Rīgas investīciju un tūrisma aģentūra. Milzīgs paldies lielajai brīvprātīgo komandai, kuru vadīja Ance Priedniece un Valts Jaunzemis, kā arī visiem, kas palīdzēja, lai konference Rīgā būtu sekmīga. Jāpiebilst, ka 4. aprīlī, kad notika arī ikgadējais karjeras izglītības pasākums skolēniem – Ēnu diena,

konferencē man sekoja trīs “ēnas”, bet Antrai Stīpniecei – viena “ēna”.

Nākamā EBCC konference 2028. gadā notiks Čehijā – tiekamies krodziņā pie Šveika!

EBCC vietējās organizatoru komitejas vārdā
OSKARS KEIŠS

ZIEMOJOŠO ŪDENSPUTNU UZSKAITE 2026

2025. gada ziemojošo ūdensputnu uzskaitē jau pagātnē – kopīgiem spēkiem saskaitījām 50 sugu 92 420 ūdensputnus. Par to sīkāk var uzzināt pasākuma finansētāja – Dabas aizsardzības pārvaldes – mājaslapā (www.daba.gov.lv/lv/biologiskas-daudzveidibas-monitoringa-parskati), meklējot nosaukumu “Piekrastē un iekšzemē ziemojošo ūdensputnu monitorings”.

2026. gadā uzskaitē notiks jau 60. reizi (pirmo reizi Eiropas valstīs šādam kopīgam, vienlaicīgam pasākumam “saņēmās” 1967. gada janvārī). Kā ierasts, vēlams novērojumus veikt mēneša vidū tuvākajās dienās. 2026. gada ziemojošo ūdensputnu uzskaites centrālie datumi būs **17.–18. janvāris**.

2026. gada janvāris svarīgs arī ar to, ka vienlaikus notiks arī ziemojošo ziemeļu un mazo gulbju uzskaitē. Šīs sugas bieži dienā uzturas laukos un plāvās tālu prom no ūdenstilpēm, un parastā ikgadējā uzskaitē neļauj pietiekami labi novērtēt viņu populāciju lielumu.

Pieteikšanās parastajām uzskaites vietām iespējama saitē dabasdati.lv/ziemojosieputni_pieteikšanas/index.html. Par ziemeļu un mazo gulbju meklēšanu lauku plašumos veiks individuālas pārrunas ar interesentiem un LOB reģionālajām grupām. Ar uzskaiti saistītie jaunieši janvāra sākumā meklējami Dabasdati.lv un LOB interneta lapās.

**ANTRA STĪPNIECE, antrast@lu.lv,
tel. sarunām: 26542733,
tel. WhatsApp ziņām: 25764272**

Grozījumi Meža likumā: apetīte rodas ēdot

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Mans pirmais raksts par mežu tēmu “Putnos dabā” bija “Kāds zāgē zaru, uz kura mēs sēžam!” 2009. gada 2. numurā. Toreiz rakstīju par valdības lēmumu pēc nozares pieprasījuma palielināt maksimāli pieļaujamo ciršanas apjomu valsts mežos 2009.–2010. gadā. Lēmumiem, kas skar mežus, ir ilgtermiņa sekas, un arī toreiz – 2008. gada nogalē – pieņemtais lēmums atbalsoja līdz pat mūsdienām. Toreiz meža nozares nostiprinātā pārliecība, ka to, ko “mums vajag”, var dabūt, neskatoties uz sekām mežam, ir vērsusies plašumā. Šogad Zemkopības ministrija nākusi klajā ar vairākām iecerēm grozījumos meža apsaimniekošanas likumos un noteikumos, kas vērsti uz koksnes ieguves interešu apmierināšanu, bet nopietni apdraud Latvijas mežus.

Cirst ātrāk, zināt mazāk

Visas ministrijas ieceres (tostarp par kailciršu platību palielināšanu) vienā rakstā izklāstīt nevarēšu, tāpēc šoreiz pievērsīšos tikai tai, kam varētu būt visnopietnākās sekas, – grozījumiem Meža likumā¹. Ar šiem grozījumiem paredzēts samazināt ciršanas vecumu lielākajai daļai Latvijas mežu (1. tabula), atteikties no regulāras meža inventarizācijas un iekļaut punktu, ka “mežsaimnieciskā darbība, ko veic atbilstoši šim likumam, atzīstama par atbilstošu normatīvo aktu prasībām sugu un biotopu aizsardzības jomā”.

LOB un arī Latvijas Dabas fonds daudzkārt uzsvēruši, ka mežu apsaimniekošanā šobrīd netiek ievērots

Sugu un biotopu aizsardzības likums². Meža apsaimniekotājam pirms ciršanas jāzina, cik koksnes mežā pieejams, bet netiek prasīts pārliecināties, vai mežizstrādes dēļ neies bojā aizsargājamo sugu atradnes vai aizsargājami biotopi. Tā rezultātā dabas vērtību iznīcināšana saimnieciskajos mežos ir ierasta prakse, un šajā ziņā īpaši apdraudēti ir AS “Latvijas valsts meži” (LVM) apsaimniekotie valsts meži, jo tajos dabas vērtību ir vairāk. Tāpat esam rosinājuši noteikt mežizstrādes pārtraukumu putnu ligzdošanas laikā, lai novērstu desmitiem tūkstošu putnu (tostarp no īpaši aizsargajām sugām) ligzdu iznīcināšanu ik gadu. Zemkopības ministrija nolēmusi šīs problēmas nevis risināt, bet legalizēt, faktiski pasakot, ka Sugu un biotopu aizsardzības likums uz saimnieciskajiem mežiem neattiecas.

Savukārt lēmums atteikties no regulāras meža inventarizācijas nozīmē, ka ievērojami samazināsies valsts un līdz ar to arī sabiedrības rīcībā esošo datu par mežiem kvalitāte. Valsts meža dienestam, kas jau ilgu gadu tiek vājināts, samazināsies iespējas mežus efektīvi uzraudzīt. Dabas aizsardzības speciālistiem būs grūtāk identificēt dabas saglabāšanai potenciāli svarīgākās vietas. Iedzīvotāji

nevarēs gūt labu priekšstatu par to, kas notiek ar mežiem viņu dzīvesvietas apkārtnē un valstī kopumā.

Zemkopības ministrija norāda, ka uz zemes veiktu inventarizāciju vietā var izmantot satelītu ievāktos datus. Īpatnēji, ka Eiropas Savienības līmenī meža nozares pārstāvji, gluži pretēji, cīnās pret attālās izpētes datu izmantošanu. Mūsdienās attālās izpētes dati ir ļoti svarīgs informācijas avots, kas noteikti būtu jāizmanto, tomēr Zemkopības ministrijas plāniem ir divi būtiski trūkumi. Pirmkārt, sarunās ar Zemkopības ministrijas pārstāvjiem kļūst redzams, ka pašai ministrijai nav skaidrs ne tas, kādi dati ir pieejami un varētu tikt izmantoti meža inventarizācijas aizstāšanai, ne tas, cik šo datu izmantošana, tostarp lēmumu pieņemšanai nepieciešamā analīze, izmaksās. Otrkārt, kā uzsver speciālisti, kas nodarbojas ar šādu datu analīzi, pilnvērtīga priekšstata gūšanai ir nepieciešami **abi** datu avoti – gan satelītu dati, gan uz zemes veikta meža inventarizācija. Reizēm tiek apgalvots, ka Meža valsts reģistra datus, ko veido meža inventarizācijas rezultāti, var aizstāt ar Latvijas Mežzinātnes institūta “Silava” īstenoto Nacionālo meža monitoringu. Jāņem vērā, ka “Silavas” dati tiek ievākti parauglaukumos. Tātad noteiktas kļūdas robežās tie sniedz ticamu priekšstatu par valsti kopumā, bet

² Sugu un biotopu aizsardzības likums, pieņemts 16.03.2000. <https://likumi.lv/ta/id/3941-sugu-un-biotopu-aizsardzibas-likums>.

1. TABULA. Paredzētie Meža likuma grozījumi attiecībā uz galvenās cirtes vecumu.

Valdošā suga	Pašreizējais galvenās cirtes vecums (gadi)	Grozījumos paredzētais galvenās cirtes vecums (gadi)
Priede	101 (121*)	81
Egle	81	51
Bērzs	51 (71*)	51
Melnalksnis	71	51
Apse	41	31

* Tikai IV un zemākas bonitātes mežos

¹ Meža likums, pieņemts 24.02.2000. <https://likumi.lv/ta/id/2825-meza-likums>.

nevar aizstāt Meža valsts reģistru, kurā iekļauta informācija par katru meža nogabalu.

Ciršanas vecuma samazināšana: cēloņi un sekas

Lai cik kaitīgi būtu atteikties no mežu inventarizācijas un dabas aizsardzības regulējuma saimnieciskajos mežos, neapšaubāmi vislielāko kaitējumu nodarītu mežu ciršanas vecuma samazināšana.

Darbojoties ar šiem jautājumiem nu jau gandrīz 20 gadus, ir interesanti vērot, kā meža nozares runasvīri cenšas nekad neatzīt kļūdas – mežu apsaimniekošana Latvijā vienmēr ir nevainojama un ilgtspējīga, taču tā vietā, lai tāpat arī turpinātu (to taču nozīmē “ilgtspējīga”), vienmēr uzrodas kādi no līdzšinējās mežu apsaimniekošanas neatkarīgi apstākļi, kuru dēļ kaut kas jāmaina meža apsaimniekošanas regulējumā. Tagad paredzēts izsist vienu no līdzšinējās meža apsaimniekošanas pamatiem – galvenās cirtes vecumu. Tas esot palieka no okupācijas laikiem, radot riskus klimata pārmaiņu ietekmē un liedzot mežu efektīvi izmantot. Esot dikti uzkrājušās pāraugušas audzes, un tad nu risinājums esot cirst jaunākus mežus.

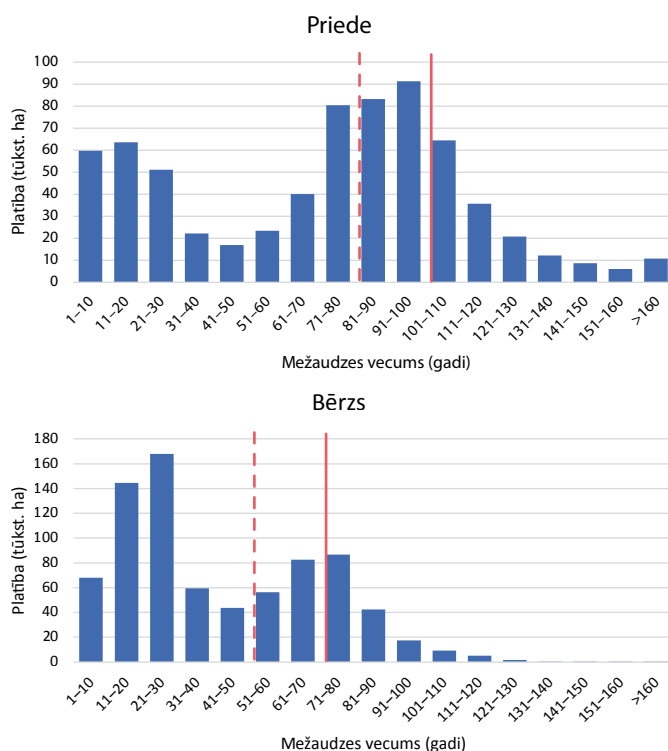

Foto: Viesturs Ķerus

Mežs pie manām mājām. Meža likums tam ļauj augt vēl vismaz 20 gadus, bet pēc grozījumiem tas būtu cērtams jau tagad.

Ticamāks skaidrojums vēlmei grozīt likumu ir tas, ka apetīte rodas ēdot un meža nozares apetītes apmierināšanai esošajā regulējuma “rāmī” vienkārši nepietiek mežu. Tolaik, kad tika pieņemts lēmums par ciršanas apjomu palielināšanu valsts mežos, Latvijas Kokrūpniecības federācijas vadītājs paziņoja, ka nozarei vajagot 11 miljonus kubikmetru koksnes gadā (valsts un privātajos mežos kopā). Toreiz savus 11 miljonus kokrūpnieki dabūja. Kopš 2019. gada ik gadu tiek nocirsti jau vairāk nekā 13 miljoni kubik-

metru, bet 2023. gadā tika sasniegts rekords – 15 miljoni kubikmetru, un tas uzreiz tika pārspēts nākamajā gadā ar 16 miljoniem. Un šādai mežizstrādes intensitātei, protams, ir sekas. Par dabas aizsardzības aspektiem minēšu tālāk, bet šeit atzīmēšu vien to, ka mežizstrādes kāpuma dēļ Latvijas meži no CO₂ piesaistītājiem kļuvuši par emisiju avotu un kopējais koksnes krājas apjoms Latvijas mežos pēdējos gados samazinās. Tātad mežizstrāde kļuvusi neilgtspējīga pat tikai no koksnes ieguves viedokļa.

1. ATTĒLS. Priežu, egļu un bērzu mežu vecuma struktūra mežos bez saimnieciskās darbības ierobežojumiem (Valsts meža dienesta dati). Nepārtrauktā sarkanā līnija iezīmē pašreizējo galvenās cirtes vecumu, raustītā līnija – Meža likuma grozījumos paredzēto.

Foto: Edgars Trops

likst dažādus šķēršļus mikroliegumu un jaunu īpaši aizsargājamu dabas teritoriju veidošanai. Turklāt jaunajās meža pamatnostādnēs, kas šobrīd nodotas sabiedriskai apspriešanai, starp citiem plāniem iekļauts arī “pārskatīt kailcirtes aizliegumu”.

Kā jau minēju iepriekš, nosacīti īstermiņa (tuvāko 10–20 gadu) sekas būtu mežizstrādes apjoma kāpums. Meža putnu indekss, kas parāda kopējo meža putnu populāciju stāvokli, uzrāda kritumu, un līdz šim veiktā analīze rāda, ka tas lielā mērā varētu būt skaidrojams ar mežizstrādes intensitātes kāpumu. Tātad vēl intensīvāka mežizstrāde nozīmē vēl lielāku kritumu putnu populācijās. Tā kā mežizstrāde putnu ligzdošanas laikā joprojām ir atļauta, mežizstrādes apjoma pieaugums nozīmētu arī lielāku kaitējumu putnu ligzdām.

Tāču, lai cik nepatīkamas būtu ciršanas vecuma samazināšanas īstermiņa sekas, vēl lielākas problēmas gaidāmas ilgākā termiņā. Lai tās saprastu, jāpatur prātā, ka mežs Latvijā ir dabiskā ekosistēma. Kad cilvēki mežus vēl neapsaimniekoja, Latviju klāja veci un dabiski meži, un tieši šādos mežos pielāgojušās dzīvot dažādas augu un dzīvnieku, tostarp putnu, sugas. Latvijā koksne tiek iegūta kailcirtē, un tas nozīmē, ka mežs, izņemot dažus kokus, tiek iznīcināts. Izcirtums, tāpat kā gandrīz jebkura mierā atstāta vieta Latvijā, ar laiku atkal kļūs par mežu – atgriezīsies koki un mellenes, atgriezīsies putni, un, jo vecāks mežs kļūs, jo vairāk tas tuvosies dabiskajam stāvoklim un vairāk būs meža pamatiedzīvotāju (tā saukto “meža speciālistu”) sugu, kas tajā atkal varēs apmesties uz dzīvi. Bet, kā jau minēju, ir nepieciešams laiks – jo ātrāk mežs tiek atkal pārvērst kailcirtē, jo vairāk būs to sugu, kas savas dzīvotnes atjaunošanos tā arī nesagaidīs.

Un mežs nav dzīves vide tikai putniem, bet arī cilvēkiem. Es arī dzīvoju mežā, un šo mežu apsaimnieko LVM. Kad pirms septiņiem gadiem LVM cirta mežu pie manām mājām, uzņēmuma darbinieks mani mīrināja, ka atlikušie nogabali manu māju tuvumā

Apodziņš *Glaucidium passerinum* ir viena no sugām, kas ciestu no mežu ciršanas vecuma samazināšanas.

Likuma grozījumu anotācijā Zemkopības ministrija raksta: “Sagaidāms mežizstrādes apjomu palielinājums.” Tātad pieaugums vēl virs pērnā gada 16 miljoniem kubikmetru! Protams, palielinot ciršanai pieejamo meža platību pieaugumu, var prognozēt, ka pieaugs arī ciršanas apjoms. Grozījumu rezultātā ciršanai pieejamo mežu platība varētu palielināties apmēram divas reizes. Tas gan nenozīmē, ka arī mežizstrādes apjoms dubultosies. To ierobežo arī citi faktori, piemēram, mežizstrādes uzņēmumu kapacitāte, tirgus situācija un mežu īpašnieku mērķi, kas var nebūt saistīti ar koksnes ieguvu. Pieaugums ir gaidāms, bet es, tāpat kā Zemkopības ministrija, nemēģināšu prognozēt, kāds tieši tas būs. Bet ar mežizstrādes apjomu pieaugumu ir līdzīgi kā ar algas pieaugumu – pietiek ar dažiem mēnešiem, lai mēs vairs negribētu vai pat nevarētu atgriezties pie iepriekšējās algas. Tāpat arī tagad nevar cerēt, ka Kristaps Klauss teiks, ka nozarei pietiek ar 11 miljoniem kubikmetru koksnes gadā. Problēma tā, ka pēc “dzīrēm”, kad tiks nocirsts papildu pieejamais apjoms (vienalga – 10 vai 20 gados), atkal sekos koksnes pieejamības kritums. Un negaidiet, ka tad meža nozares runasvīri teiks: “Pietiek!” vai atzīs šajos gados pieļautās kļūdas! Nē, varam droši gaidīt jaunus centienus samazināt ierobežojumus mežu ciršanai, draudot ar uzņēmumu bankrotu un darbavietu zudumu, un pie vainas noteikti nebūs pārmērīga mežu izciršana

iepriekšējos gados, bet kāds ārējais faktors – dabas aizsardzība, klimata pārmaiņas, ekonomiskā krīze, ģeopolitiskā situācija, administratīvais slogs vai kas nu tajā brīdī būs aktuāli.

To, ka iepriekš minētā prognoze ir ļoti ticama, redzam Meža valsts reģistra datus par meža vecuma struktūru (tajos pašos datos, kuru ievākšanu Zemkopības ministrija grib apgrūtināt). Kā jau rakstīju 2009. gadā, vairāku koku sugu mežu vecuma struktūrā ir “bedrē”, un tas attiecas arī uz trim saimnieciski nozīmīgākajām sugām – priedi, egli un bērzu (1. attēls). Kamēr “piķis” meža vecuma struktūrā ir jaunākā vecumā nekā ciršanas vecums, katrā nākamajā desmitgadē ciršanas vecumu sasniedz lielākas mežu platības, bet grozījumi pārceltu ciršanas vecumu otrpus šim “piķim”, un tas nozīmētu pretējo – turpmāk katrā desmitgadē no jauna ciršanas vecumu sasniegtu arvien mazākas meža platības.

Kaitējums dabai un cilvēkam

Bet kāpēc dabas aizsardzības organizācijai LOB vajadzētu uztraukties par koksnes pieejamību nākotnē un par mežu ciršanas vecuma samazināšanu?

To, kāpēc mums būtu jāsatraucas par koksnes pieejamību, mazliet jau iezīmēju iepriekš. Koksnes trūkums nozarei nozīmē, ka varam gaidīt centienus vēl vairāk likt šķēršļus dabas aizsardzībai un tikt pie mežu ciršanas pat aizsargājamās teritorijās. Jau tagad Zemkopības ministrija cenšas

vēl ilgi nebūs cērtami. Šobrīd tā arī ir – tie ir ap 60 gadu veci nogabali, kuros valdošā suga ir egle. Tātad ar pašreizējo regulējumu es dzīvošu mežā vēl tad, kad mani mazbērni sāks iet skolā. Bet Meža likuma grozījumi nozīmētu to, ka es drīz vien dzīvotu izcirtumā un šo mežu mani mazbērni varētu redzēt tikai fotogrāfijās.

Vai tu zini, cik vecs ir tev svarīgais mežs? Ja zini, salīdzini to ar Zemkopības ministrijas iecerētajiem grozījumiem!

Reizēm tie, kas uztraucas par mežu izciršanu, tiek mierināti ar to, ka koki tiks iestādīti vietā. Kā jau minēju, Latvijā arī bez stādīšanas izcirtumā atgrieztos mežs. Tajā pašā laikā koku stādīšana var būt nevis kompensācija par dabai nodarīto, bet vēl viens trieciens – ja daudzveidīga meža vietā tiek iestādīta monokultūra ar mērķi ātri izaudzēt, ātri nocirst, dabas daudzveidība šajā vietā zaudēta neatgriezeniski.

Process: ar steigu un pa nakti

Atzīmēšanas vērts ir arī process, kādā Meža likuma grozījumi tika virzīti.

Zemkopības ministrs Armands Krauze, kurš pirms vēlēšanām sauca sevi par zaļu, padomnieku un citu padomdevēju ietekmē kļuvis par aktīvu cīnītāju pret dabas aizsardzību un organizācijām, kas ar to nodarbojas. Dabas aizsardzības organizācijas viņš pielīdzinājis komunistiem un paziņojis, ka katrs nenocirsts mežs ir zaudējums nākamajām paaudzēm.

Neviens no Krauzes priekšgājējiem zemkopības ministra amatā, ar ko man bijusi darīšana, nav tik atklāti naidīgi izturējies pret dabas aizsardzības organizācijām un tik nicinoši izteicies par dabas aizsardzību, taču pati rīcība – virzīt būtiskus grozījumus steigā un pēc iespējas nekonstulējoties ar interešu grupām ārpus meža nozares – ir pavisam tradicionāla. 4. septembra rītā ministrs ziņoja, ka “vērtē iespējas samazināt koku ciršanas vecumu”, bet tās pašas

dienas pēcpusdienā Meža likuma grozījumi visiem par pārsteigumu jau bija publicēti. Viedokļa izteikšanai tika atvēlētas vien piecas dienas – līdz 9. septembrim. Tā kā daudz bija to, tostarp LOB, kas iebildumus tomēr paspēja iesniegt, 11. septembrī ministrs publiski pauda: “Attiecīgi mēs arī vērtēsim šos priekšlikumus [...] un turpināsim konsultācijas ar visām ieinteresētām pusēm.” Bet jau 11. septembra naktī grozījumi tika iesniegti Valsts kancelejā, izteiktos iebildumus vienkārši bez diskusijām noraidot.

A. Krauzes pārstāvētās “Zaļo un zemnieku savienības” partneri koalīcijā – “Jaunā Vienotība” un “Progresīvie” – Meža likuma grozījumus tomēr apturēja. Premjere Evika Siliņa pauda: “Neatbalstīšu ZZS virzītu plašāku mežu izciršanu bez pamatojuma, kā tas uzlabos mūsu ilgtspējīgu dabas resursu izmantošanu, kas dos pieešanu arī tautsaimniecībā.” Tagad jāseko līdzi, vai rezultāts būs normālas apspriedes ar visām ieinteresētajām pusēm vai tikai “labāks” pamatojums, vai varbūt mēģinājums Meža likuma grozījumus iedabūt Saeimā, apejot Ministru kabinetu. Līdzšinējā pieredze liek rēķināties ar visiem variantiem (no kuriem diemžēl normālas apspriedes ir mazāk ticamais).

Brīvību meža īpašniekiem?

Meža likuma grozījumu autoru un virzītāju retorika, kā jau tas redzēts arī iepriekš, mēģina veidot “frontes līniju” starp dabas aizsardzības organizācijām un meža īpašniekiem. Tiek apgalvots, ka grozījumi dos lielāku brīvību un parādīs lielāku uzticēšanos meža īpašniekiem, turpretī dabas aizsardzības organizācijas uzskatot meža īpašniekus par neprātīgiem meža postītājiem. Tā nav.

Protams, meža īpašnieki ir dažādi un viņu apsaimniekošanas mērķi un attieksme pret mežu arī, bet aptaujā, ko pasūtījām “Latvijas Faktiem” 2019. gadā, rāda, ka vairāk nekā 70 % meža īpašnieku uzskata, ka nevajadzētu ļaut cirst jaunākus mežus, nekā tas ir atļauts šobrīd. Arī LOB biedru un atbalstītāju vidū meža īpašnieku netrūkst. Tad, pēc iepriekš minētās

loģikas, arī paši meža īpašnieki neuzticas meža īpašniekiem? Varbūt meža īpašnieki apzinās, ka “īpašnieku brīvības” vārdā grozījumi nozīmētu arī ciršanas atvieglošanu mums visiem piederošajos – valsts – mežos, kas ar rūpīgu attieksmi pret mežiem vai izpratni par ilgtspējīgu saimniekošanu neizceļas. Arī Latvijas Radio raidījumā “Krustpunktā” vēl pirms grozījumu publicēšanas LVM toreizējais vadītājs Pēteris Putniņš publiski uzņēmās par tiem atbildību, paziņojot, ka “mēs” esot sagatavojuši konkrētus formulējumus, tostarp par ciršanas vecumu, grozījumiem dažādos normatīvajos aktos un “mapi” ar tiem iesnieguši Zemkopības ministrijā un Valsts kancelejā, preti saņemot solījumu, ka “šis viss tiks ņemts vērā”. LVM ir arī lielākais biedrs Latvijas Meža īpašnieku biedrībā, un tas vēl vairāk liek domāt, ka visa vicināšanās ar “brīvību meža īpašniekiem” karoģu lielākoties notiek LVM interesēs, valsts mežu īpašniekus – mūs visus – cenšoties no diskusijām izslēgt.

Mēs turpināsim sekot grozījumu virzībai un iestāties par to, lai netiktu upurēta Latvijas daba un ilgtspējīgas saimniekošanas principi. Ņemot vērā, cik straujš un neprognozējams bijis process līdz šim, nezinu, kur būsīm brīdī, kad lasīsi šo žurnālu, tāpēc arī nevaru pateikt, kā tieši jūs, LOB biedri, šobrīd vislabāk varat palīdzēt. Jebkurā gadījumā aicinu turpināt atbalstīt LOB un iesaistīties tās darbā. Īpaši svarīga ir biedru iesaistīšanās LOB īstenotajās putnu uzskaitēs, kas ļauj mums iegūt datus par putnu populāciju stāvokli un būt drošiem, ka mūsu argumenti ir balstīti uz faktiem. Bet par aktualitātēm mežu jomā – sekojiet informācijai plašsaziņas līdzekļos, LOB interneta lapā un sociālajos tīklos!

Summary

Amendments to the Forest Law: appetite comes with eating /Viesturs Ķerus/

In 2025, the Latvian Ministry of Agriculture has started an initiative to amend the Forest Law, lowering the age of the main felling, abandoning regular forest inventories, etc. If these changes were adopted, this would have negative consequences for biodiversity conservation in the future.

Latvijas Ornitoloģijas stacijai – 80

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Pēc Otrā pasaules kara Latvijā palikušie iedzīvotāji saskārās ar padomju okupācijas varas iesākto sovietizācijas procesu, represijām pret jaunajai varai nelojālajiem iedzīvotājiem un daudzu neatkarības laikā aktīvi strādājušo organizāciju darbības pārtraukšanu. To vietā tika dibinātas jaunas pārvaldes iestādes un varai politiski lojālas sabiedriskās organizācijas. Turklāt vācbaltiešu iedzīvotāju piespiedu repatriācija uz Vērmahta okupēto Polijas teritoriju 1939. gadā un daļas latviešu intelektuālās sabiedrības emigrācija 1944. gadā atstāja negatīvas sekas uz zinātnes attīstību jaunajās politiskajās reālijās, jo piecu gadu periodā Latviju atstāja ap divām trešdaļām no aktīvajiem putnu pētniekiem un gredzenotājiem. Tāpēc neformālās Latvijas Ornitoloģijas stacijas nodibināšana (ar līdzstrādnieku iesaistišanu) 1946. gadā un darbība ornitoloģijas attīstībā Latvijā pašos grūtākajos pēckara gados bija īsts varoņdarbs, ko lielākoties paveica divi cilvēki – Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas mācībspēks Egons Tauriņš (1907–1989), kurš kārtoja finansiālos un organizatoriskos jautājumus ar zinātniskajām organizācijām, un Harijs Mihelsons (1930–1981), kas ar savu jauneklīgo entuziasmu, harismu, neizmērojamo enerģiju un vēlmi izzināt putnu pasauli apvienoja daudzus jauniešus putnu izpētei. Pateicoties šo abu cilvēku pūlēm, tika gan atjaunota putnu gredzenošana, gan uzsākts apjomīgs dobumperētāju putnu monitorings, gan pirmo pieredzi ieguva vairāki jaunieši, kuri turpmākajos gados putnu izpētei veltīja daļu sava mūža. Šajā vēsturiskajā pārskatā ieskicēšu galvenos šīs organizācijas darbības virzienus un sasniegumus.

LOS dibināšana un cīņa par finansējumu (1946–1948)

No 1925. līdz 1944. gadam ar putnu gredzenošana un citām ornitoloģiskajām aktivitātēm pie mums nodarbojās Latvijas Ornitoloģijas centrāle (turpmāk LOC), par kuras darbību publicēts vēsturisks pārskats iepriekšējā žurnāla numurā (Matrozis 2025). 1944. gadā Latviju sasniedza aktīvās karadarbības zona un sākās iedzīvotāju masveida emigrācija uz Rietumiem. Rīgā palikušais LOC arhīvs drošības nolūkā tika pārvietots uz Salas pagasta “Dambjiem”, kur veiksmīgi pārdzīvoja kara gadus, līdz Egons Tauriņš to atrada un organizēja tā pārvietošanu atpakaļ uz Rīgu. Turpināt iepriekšējās organizācijas darbu neatļāva, tāpēc 1946. gada 15. janvārī

Rīgā (Eduarda Veidenbauma ielā 5a) notika LOC materiālu un mantu nodošana Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Mežsaimniecības zinātniskās pētniecības institūta paspārnē jaundibinātās Rīgas Ornitoloģijas stacijas īpašumā (vēlāk to nosauca par Latvijas Ornitoloģijas staciju, turpmāk LOS). Sastādītajā aktā norādītas 22 vienības, to parakstīja pilnvarotas personas: mantas nodeva Latvijas Valsts universitātes Bioloģijas fakultātes pārstāvis Artūrs Apinis, saņēma Egons Tauriņš, klāt bija pēdējais LOC vadītājs Kārlis Vilks (1900–1993). LOC ar laiku ierobežotā apjomā atjaunoja pamatdarbību, tikai jaunajās politiskajās un ekonomiskajās reālijās ar jauniem ideoloģiskajiem uzstādījumiem. Tika arī sagrauti profesionālie sakari ar ārzemju kolēģiem. Darbība

lielākoties balstījās uz entuziasmu un notika bez finansiāla atbalsta vai ar minimālu finansiālu atbalstu. Nozīmīgais LOC darbības gados uzkrātais zinātniskais arhīvs, kuru kara gados izdevās saglabāt ar nelieliem zaudējumiem, tika pārvests uz iepriekš minētā institūta atrašanās vietu Ausekļa ielā 7.¹ Stacijas vadītājs no dibināšanas līdz vismaz 1951. gada februārim bija Egons Tauriņš², bet sekretārs un ārstata laborants – skolnieks Harijs Mihelsons³.

Svarīgs pasākums sākotnējā organizācijas darbības posmā bija atjaunot aktīvu līdzstrādnieku skaitu, tos piesaistot putnu gredzenošanai un citiem ar putnu izpēti, izziņas popularizēšanu un aizsardzību saistītiem jautājumiem. Tāpēc 1946. gada 10. martā Egons Tauriņš uzrakstīja aicinājumu visiem kādreizējiem LOC līdzstrādniekiem atsūtīt ziņas par sevi, ja ir interese turpināt līdzdarboties, kā arī aicināja pieteikties jaunus

¹ LLA ēka Jelgavas pili 1944. gadā tika pilnīgi nopostīta karā, tāpēc līdz 1957. gadam akadēmijas telpām tika izmantota nacionalizēta ēka Rīgā.

² Kopš 1946. gada marta Egons Tauriņš strādāja par docentu Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Zooloģijas katedrā, bet amatu apvienošanas kārtā arī Bioloģijas un eksperimentālajā institūtā (1948–1949) un Mežsaimniecības problēmu institūtā kā Bioloģijas sektora vadītājs (1949–1950).

³ Ģimenes apstākļu dēļ Harijam Mihelsonam no 17 gadu vecuma bija pašam jāpelna iztika, jo viņš agri zaudēja tēvu Arnoldu (1900–1938), kurš iedragāja veselību Latvijas Brīvības cīņu laikā, māte Lilijs (1894–1961) strādāja par medmāsu Rīgas 10. polikliniķā, bet slimības dēļ bija spiesta aiziet no darba. Šie negatīvie apstākļi veicināja nepieciešamību aktīvi strādāt izvēlētajā arodā, tāpēc 1947. gadā Harijs pārgāja uz neklātienes mācībām skolā (pabeidza kā eksterns 1950. gadā) un kopš tā laika aktīvi piestrādāja vairākos ar putniem saistītos darbos – šāva un preparēja putnus Skolu muzejam un Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Zooloģijas katedrai, sezonas darbos piestrādāja par Latvijas Ornitoloģijas stacijas ārstata laborantu u. c. 1950. gadā iestājās Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā, mācoties ar pārtraukumiem gan klātienē, gan neklātienē līdz 1957. gadam. Vēl jāatzīmē, ka Mihelsonu ģimenei pirms kara piederēja divstāvu māja Torņakalnā (Friča Brīvzemnieka ielā 6), kuru padomju vara nacionalizēja, atstājot bijušajiem saimniekiem vienu trīsistabu dzīvokli (Nr. 6), kurā Harijs Mihelsons nodzīvoja līdz mūža galam.

interesentus. Šo aicinājumu pēc piecām dienām publicēja Latvijas PSR avīzē “Cīņa” (atkārtoti arī 27. aprīlī).⁴ Pirmajā gadā pieteicās tikai četri cilvēki. Tas izskaidrojams ar smago pēckara ekonomisko un politisko situāciju. Pirmajos divos darbības gados (1946–1947) stacija darbojās bez finansējuma, un 1948. gada sākumā Egons Tauriņš, rakstot kārtējo lūgumu pēc finansējuma, tam pievienoja piezīmi, ka atteikuma gadījumā vairs nevarēs pildīt organizācijas vadītāja pienākumus, un tas faktiski nozīmētu organizācijas slēgšanu. LLA nespēja piešķirt finansējumu, tāpēc ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas prezidija 1948. gada 9. marta lēmumu LOS pārgāja Mezsaimniecības problēmu institūta struktūrā ar paredzēto budžeta finansējumu darbības turpināšanai. Arī turpmākajos gados aktīvu un darbīgu jauniešu piesaistīšanai Egons Tauriņš 1948.⁵, 1949.⁶ un 1950.⁷ gada pavasarī vairākās avīzēs publicēja aicinājumus līdzdarboties LOS. Piešķirtais finansējums veicināja darbības apjoma pieaugumu un intensīvāku darbu līdzstrādnieku piesaistīšanā un intereses noturēšanā, piemēram, 1946. gadā darbojās tikai seši līdzstrādnieki, 1947. gadā ap 20, bet 1948. gadā – jau 56.

Putnu gredzenošanas atjaunošana

Jau sākumā parādījās putnu gredzenošanas deficīts. Jaunizveidotā organizācija no LOC krājuma mantojumā saņēma tikai 515 gredzenus (230 ar LOC adresi, 285 ar Maskavas adresi), tāpēc bija steidzīgi jārisina jautājums par jaunu gredzenu iegūšanu. Pēc pastāvošajiem noteikumiem,

putnu gredzenus drikstēja centralizēti izgatavot un pasūtīt tikai no Maskavas Centrālā gredzenošanas centra (turpmāk CGC). Pēc LOS lūgumiem tika atsūtīts šāds gredzenu apjoms (vairākos gadījumos pieprasītie gredzeni tika atsūtīti ar kavējumu, aizbildinoties ar pieprasīto gredzenu sēriju vai apjoma trūkumu)⁸: 1946. gadā tika saņemti

Egons Tauriņš veic pierakstus Babītes ezerā, 07.06.1949. Harija Mihelona foto (no R. Matroža arhīva).

1759 gredzeni, 1947. gadā – 1500, 1948. gadā – 4800, 1949. gadā – 4200 un 1950. gadā – 11 500. Tas ļāva vien pakāpeniski palielināt putnu gredzenošanas apjomus: 1946. gadā tika apgredzenoti 167 putni, 1947. gadā – 878, 1948. gadā – 2879, 1949. gadā – 5232, 1950. gadā – 7103 un 1951. gadā – 7825. Jāatzīmē, ka 30 gados vidēji pa gadu Latvijā tika apgredzenots ap 5550 putnu (Тауринь, Михельсон 1950).

Lielākajai daļai līdzstrādnieku nebija pieredzes putnu gredzenošanā un uzskaitē, tāpēc bija jāsniedz nepieciešamā metodiskā informācija. Sākot ar 1947. gadu, tika sagatavoti un līdzstrādniekiem nosūtīti šādi materiāli, kuri ierobežotā skaitā nodrukāti ar rakstāmmašīnu: “Instrukcija par putnu gredzenošanu” (1947, 5 lpp.,

vēlākajos gados papildinātā apjomā līdz 12 lpp., Latvijas apstākļiem pielāgots un latviski pārtulkots publicētais instrukcijas teksts: Деметьев 1946), “Aizrādījumi putnu gredzenotājiem 1947. gadā” (2 lpp., vēlākajos gados papildinātā apjomā līdz 5 lpp.), “Papildus instrukcija putnu gredzenotājiem par “g” sērijas gredzenu izmantošanu” (bez datējuma, 1 lpp.), “Ierīce

Harijs Mihelsons niedrēs Kaņiera ezerā, 31.07.1949. Harija Mihelona foto (no R. Matroža arhīva).

putnu ķeršanai ziemā barošanas vietās (“Aizraujamais tikls”)) (bez datējuma, 3 lpp.) un “Novēro putnu ceļošanu” (1947, 6 lpp., latviski pārtulkots publicētais teksts: Михеев 1947). Pēc Maskavas kolēģu lūguma 1947. gadā tika sastādīts Latvijas putnu faunas saraksts un atsevišķu sugu ekoloģisks novērtējums (42 lapas mašīnrakstā), kas nosūtīts Centrālajam gredzenošanas birojam un Maskavas Valsts universitātei un pēc diviem gadiem publicēts (Тауриньш, Вилкс 1949).

Okupācijas gados būtiska problēma bija ierobežojumi tieši apmainīties ar gredzenoto putnu atradumiem un citu informāciju ar Eiropas valstu gredzenošanas centriem un pieprasīt informāciju no privātpersonām ārzemēs. Šādu ziņu nosūtīšana bija atļauta tikai caur Maskavas iestādi, kura attiecīgajā laika periodā bija atbildīga par putnu gredzenošanu,

⁴ Anonīms 1946. Latvijas ornitoloģijas stacijas uzaicinājums. *Cīņa*, Nr. 62 (15.03.1946.): 6. Par pieteikšanās adresi norādīta Ausekļa iela 9.

⁵ Anonīms 1948. Latvijas PSR Ornitoloģijas stacijas uzaicinājums. *Cīņa*, Nr. 99 (27.04.1948.): 6. / Tauriņš E. 1948. Jaunie naturālisti, atsaucieties! *Padomju Jaunatne*, Nr. 83 (27.04.1948.): 3. / Anonīms 1948. Ornitoloģijas stacija uzaicina... *Skolotāju Avīze*, Nr. 19 (05.05.1948.): 6.

⁶ Anonīms 1949. Ornitoloģijas stacijas uzaicinājums. *Padomju Jaunatne*, Nr. 74 (15.04.1949.): 4. / Anonīms 1949. Putnu pētnieku ievērošanai. *Skolotāju Avīze*, Nr. 16 (22.04.1949.): 6.

⁷ Anonīms 1950. Latvijas PSR Ornitoloģijas stacijas uzaicinājums. *Padomju Jaunatne*, Nr. 78 (20.04.1950.): 6. / Anonīms 1950. Aizrādījumi. *Skolotāju Avīze*, Nr. 16 (21.04.1950.): 6. / Anonīms 1950. Latvijas PSR Ornitoloģijas stacijas uzaicinājums. *Cīņa*, Nr. 102 (28.04.1950.): 6.

⁸ Visi šie dati pēc vēstulēm no Maskavas, kuras tiek glabātas Latvijas Gredzenošanas centrā.

vai caur PSRS Zinātņu akadēmijas ārzemju nodaļu, pieliekot klāt pašu vēstuli un tās tulkojumu krievu valodā. Šie birokrātiskie un politiskie šķēršļi ievērojami samazināja atradumu pienākšanu no ārzemju kolēģiem. Tas, kā arī gredzenu trūkums atspoguļojās 1947. gadā sarakstītajā putnu gredzenošanas metodikā: “*Iepriekšējo gadu pieredze mums rāda, ka kara sekas vēl stipri traucē putnu gredzenotāju darbu, jo ziņas par ārzemēs atrastajiem, pie mums apgredzenotiem putniem pienāk vēl ļoti mazos apmēros. Gredzenojot putnus, tas mums būtu jāņem vērā un lielāka vērtība jāpiegriež nometnieku un klejotāju putnu gredzenošanai. Protams, ja var bez lielām pūlēm apgredzenot ceļotājus putnus, sevišķi lielākos, kā: stārķus, baložus (meža), vanagus, zaļās vārnas u. c., no to gredzenošanas nav tiši jāatturas.*”

Jāatzīmē, ka gredzenotāji nelielos apjomos turpināja ar gredzeniem iezīmēt arī sikspārņus, piemēram, Igors Jēpančincevs (1931–?) 1949. gada 21. augustā apgredzenoja piecus rūsganos vakarsikspārņus (*Nyctalis noctula*), kurus sagūstīja Katlakalnā (Rīgā) un palaida (ievietoja putnu būrī) savā dzīvesvietā Cēres ielā 25. Vienu no tiem pēc mēneša (25. septembrī) kontrolēja Čehoslovākijas ziemeļos.⁹

Jauno naturālistu pulciņi – kadru kaluve (1947–1952)

Līdz ar okupācijas varas valsts pārvaldes sistēmu Latvijā tika ieviesti padomju sabiedrības audzināšanas paņēmieni, tai skaitā jauniešu iesaistīšana dažādos ārpuskolas interešu pulciņos. Jau ar 1945. gada nogali plašsaziņas līdzekļos tika publicēti aicinājumi organizēt jauno naturālistu pulciņu darbību vai stāstīts par to darbības rezultātiem.¹⁰ Jebkuram jaunpienācējam, kas gribētu

iesaistīties putnu gredzenošanā un citās aktivitātēs, sākumā vajadzēja iemācīties atšķirt putnu sugas, un tam vajadzēja zināšanas un praksi. Skolnieks Harijs Mihelsons 1947. gada pavasarī aktīvi iesaistījās Valsts skolu muzeja organizētā jauno naturālistu pulciņa darbībā¹¹, kurā bija divas sekcijas – botāniķu un zoologu (vairāk ornitologu). No tā gada aprīļa jauno naturālistu pulciņš darbojās arī pie Rīgas zoodārza, un no tā nākuši vairāki putnu gredzenotāji. Interesanti atzīmēt, ka, darbojoties ar Skolu muzeja kolekcijām, 1948. gadā Harijs Mihelsons krājumos atrada nepareizi noteikta vidējā dzeņa izbāzeni, kas bija iegūts 1923. gadā, kad suga vēl nebija droši konstatēta Latvijas teritorijā (Mihelsons 1960). Par Skolu muzeja pulciņu savas atmiņas atstājis tā dalībnieks Andis Mitāns (1935–2023), kurš detalizēti aprakstījis notikumus un dalībnieku piesaistīšanu dažādās ornitoloģiskās aktivitātēs.¹² Ornitoloģijas sekcijas darbība apsīka 1949. gadā, tāpēc Harijs Mihelsons 1950. gadā aprīlī aicināja jauniešus piedalīties jauno naturālistu ornitologu pulciņā pie Mežsaimniecības problēmu institūta LOS (izmantots nosaukums – Ornitoloģijas staci-

¹¹ Michelsons H. 1947. Organizē Valsts skolu muzeja jauno naturālistu pulciņu. *Padomju Jaunatne*, Nr. 60 (26.03.1947.): 2. / Drēviņš J. 1947. Vērtīgs pasākums. *Padomju Jaunatne*, Nr. 108 (04.06.1947.): 2.

¹² Mitāns A. 2019. Skolu (Dabas) muzeja Jaunie naturālisti. Datora teksts, 5 lpp. Autors šīs atmiņas nodevis Latviešu folkloras krātuves digitalizēto gara mantu fondā (brīvai izmantošanai) 2019. gadā, bet 2020. gadā janvārī nosūtījis arī šo rindīņu autoram.

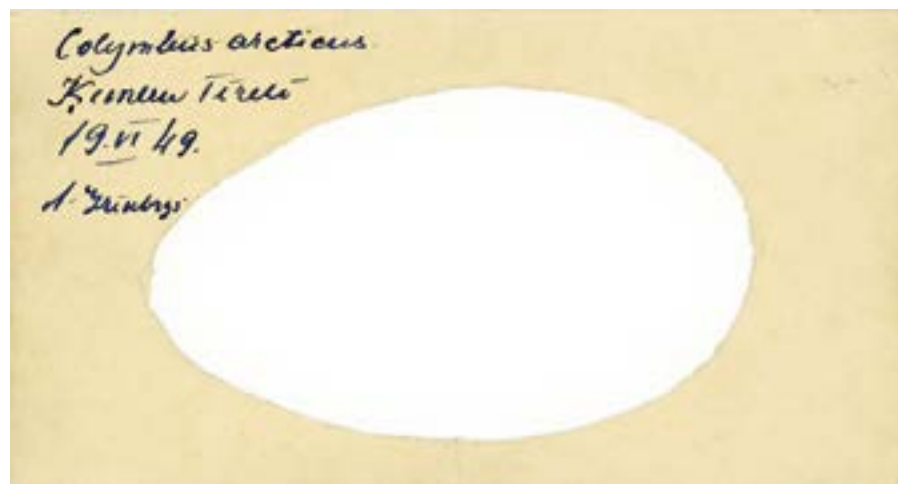
jas pulciņš¹³), kurš darbojās līdz 1952. gadam. Šo pulciņu apmeklēja 1929.–1937. gadā dzimuši jaunieši (vidējais vecums 16 gadi; informācija no 30 dalībnieku anketām).

Par plīvurpūces un mājas apoga ligzdošanu Vētras muižā (1947–1951)

No interesantākajiem faunistiskajiem novērojumiem LOS darbības gados jāpiemin informācija par plīvurpūces un mājas apoga ligzdošanu bijušajā Vētras muižā (mūsdienās: Vētras, Jelgavas novada Svētes pagastā). Notikuma hronoloģija ir šāda: 10.06.1947. Rīgas zoodārza jauno naturālistu pulciņa dalībnieks Uldis Roze Jelgavas apriņķa Jēkabnieku pagasta bijušās Vētras muižas mūrārijā uzgājis plīvurpūces ligzdu ar trim mazuļiem un vienu olu (vanckaru). Pēc viņa novērojumiem, agrāk šajā vietā ligzdoja (mājas) apogu pāris (sākotnēji norādīts kā bikšainais apogs), bet plīvurpūces tos padziņušas. Pēc divām dienām U. Roze plīvurpūces (domājams, mazuļus) pārdevis Rīgas zoodārzam.¹⁴ Nākamajā gadā viņš iestājās Skolu muzeja jauno naturālistu pulciņā un uzsāka putnu gredzenošanu, tāpēc, apmeklējot šo vietu 28.06.1948., apgredzenoja trīs plīvurpūču mazuļus un de-

¹³ Aicinājums publicēts 1950. gada jūnijā: Štegmānis Ž. 1950. Putnu gaitu pētnieki. *Padomju Jaunatne*, Nr. 108 (03.06.1950.): 6.

¹⁴ Apraksts rokrakstā ar nosaukumu “Plīvurpūces Rīgas zooloģiskajā dārzā” par notikumiem 1947. gadā. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

Interesanta laika liecība – Andreja Grinberga izgriezta melnkakla gārgales olas projekcija uz papīra (izmērs: 55×88 mm). Ķemeru tirelis, 19.06.1949. Glabājas H. Mihelsona ornitoloģiskajos materiālos (pašlaik R. Matroža arhīvā).

⁹ Vēstule no Maskavas Gredzenošanas centra, 20.12.1949. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

¹⁰ Piemēram, Bērziņš J. 1945. Norādījumi jauno naturālistu pulciņu darbam skolās. *Zemgales Komunisti*, Nr. 197 (18.12.1945.): 4. / Galenīks P., Krūmiņš K., Tauriņš E. 1946. Organizēsim jauno naturālistu pulciņus. *Padomju Jaunatne*, Nr. 53 (14.03.1946.): 2. / Andrušaitis G. 1948. Mūsu skolas jaunie naturālisti. *Skolotāju Avīze*, Nr. 21 (19.05.1948.): 6.

Vētras muižas saimniecības ēka, kur (domājams, ka pretējos galos) ligzdoja plivurpūce un mājas apogs, 28.06.1948. U. Rozes foto (no R. Matroža arhīva).

talizētāk aprakstīja ligzdošanas vietu: *“Ligzda ar divām izejām atradās mūra dobumā virs rijas durvīm, apm. 4 m augstumā. Mazuļi bija apm. 3 nedēļas veci. Mūras dobums bija segts pavirši sakārtotiem zariņiem.”*¹⁵ Arī nākamajā gadā (05.06.1949.) U. Roze tur apgredzenoja četrus mazuļus un abus pieaugušos putnus¹⁶, savukārt 22.06.1950. putnu gredzenotājs Igors Jēpančincevs tur apgredzenoja trīs plivurpūces mazuļus¹⁷, bet 10.01.1952. U. Roze ziņoja, ka 20.06.1951. turpat apgredzenojis sešus mazuļus un negredzenotu pieaugušo mātīti, kā arī kontrolēts pieaugušais tēviņš, kas turpat gredzenots 05.06.1949.¹⁸ Abi apgredzenotie ligzdojošā pāra pieaugušie putni nobeigušies 1952. gada ziemas beigās (iespējams, ka no bada) netālu no ligzdošanas vietas: mātīte atrasta šķūnī (Glūdas c/p,

¹⁵ U. Rozes rokraksta ziņa LOS, 09.07.1948. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

¹⁶ U. Rozes gredzenošanas atskaite par 1949. gadu. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

¹⁷ I. Jēpančinceva gredzenošanas atskaite par 1950. gadu. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

¹⁸ U. Rozes rokraksta ziņa LOS, 10.01.1952. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

Plivurpūces mazuļi pēc gredzenošanas. Vētras muižas saimniecības ēka, 28.06.1948. U. Rozes foto (no R. Matroža arhīva).

“Zālītēs”) 27.02.1952.¹⁹, bet tēviņš atrasts kūtī (Vircavas c/p, “Pūčos”) 06.03.1952.²⁰ Vairāk informācijas par šīs sugas ligzdošanu Vētras muižā nav. Par mājas apogu ir vēl ziņa no Harija Mihelona reto putnu kartotēkas, kur šīs sugas kartītē ir norādīts: “26.02.1949. Eksemplārs, kuru es saņēmu no U. Rozes un kurš atrodas gūstā pie manis, esot sagūstīts jau lidotspējīgs 28. VI 48. g. Vētras muižā.”

Ekspedīcijas uz Engures ezeru (1948–1951)

Viens no LOS izvirzītajiem darības virzieniem bija “ornitofaunas kvalitatīvā un kvantitatīvā sastāva noskaidrošana”, tāpēc ar 1948. gadu uzsākta Engures ezera apsekošana ligzdošanas sezonā. Par Engures ezera bagāto putnu faunu ornitologiem bija zināms galvenokārt no Latvijas Universitātes mācībspēka Nikolaja fon Tranzē (*Nikolai von Transehe*, 1886–1969) publikācijām (Transehe 1935a, 1935b, 1936, 1937, 1939, 1942). N. fon Tranzē no 1934. līdz 1939. gadam vasaras mēnešos ar ģimeni dzīvoja Mērsraga “Dievkociņos” (irēja telpa uz sezonu) un no turienes apsekoja Engures ezeru.

Pirmo ekspedīciju sarīkoja Harijs Mihelons (1948. gada 5.–11. jūnijā), kurš novēroto putnu pārskatā norādīja 49 sugas ar īsu sastopamības

¹⁹ Gadījuma atradums par atrastu apgredzenotu putnu, ziņa par plivurpūci saņemta no Centrālā gredzenošanas centra (Maskavas).

²⁰ Ziņojums par atrastu apgredzenotu plivurpūci, 10.03.1952. Ziņoja Andris Ziverts (LLA Zooloģijas katedras darbinieks).

raksturojumu.²¹ Turpmākajos gados ekspedīcijās piedalījušies arī citi aktīvi LOS līdzstrādnieki. Nākamajā gadā sarīkotas divas ekspedīcijas. Pirmā notika 16.–22. jūnijā (piedalījās Harijs Mihelons, Egons Tauriņš, Georgs Lejiņš (1914–1994) un Igors Jēpančincevs). Interesanti atzīmēt, ka nokļūšanai izvēlētajā galamērķī pētnieki veica šādu maršrutu: no Torņakalna stacijas ar vilcienu uz Stendi (un nakšņošanu kādās mājās), no turienes ar Mērsraga lauku dzelzceļa vilcienu uz Enguri, tad ar kājām devās uz “Koknešiem”, kur pētniekiem bija apmešanās vieta. Laivas ezera apsekošanai putnu pētnieki dabūja no Engures medību saimniecības laivu bāzes, iepriekš to rakstiski saskaņojot; turpat bāzē arī nakšņoja. Pašā ezerā uzskaites veiktas trīs dienas (18.–20. jūnijā), kopskaitā apgredzenoti 212 putni no septiņām sugām, nošauti 15 putni un ooloģiskajai kolekcijai savāktas 20 putnu olas. Otrā 1949. gada ekspedīcija uz ezeru sarīkota 4.–7. jūlijā, tajā piedalījušies Harijs Mihelons, Česlavs Tima (1919–2001), Vija Dumpe (1919–2006), Mintauts Švarčbergs (1931–1994), Igors Jēpančincevs un Gunārs Rode (1934–2008).

1950. gada februārī Egons Tauriņš Mežsaimniecības ministrijai nosūtīja lūgumu piešķirt kokmateriālus (kopā 5 m³) putnu novērošanas punkta būvei Engures ezera Akmeņrovā, ko LOS apmaksāja no saviem līdzekļiem. Šis lūgums tika atbalstīts, un tā gada pavasarī tika rīkoti divi braucieni torņa būvēšanai: 18.–23. aprīlī (Harijs Mihelons, Valdis Feldmanis (1934–?) un Igors Jēpančincevs) un 20.–23. maijā (Harijs Mihelons un Valentīns Upmalis (1930–1992)). Savukārt 1950. gada jūnijā ornitologu grupa apsekoja mežu masīvus Engures ezera rietumu krastā (10.–18. jūnijā; Harijs Mihelons, Egons Tauriņš, Andrejs Grīnbergs (1916–2008), Edgars Ozols (1899–1967) un Vija Dumpe) un ierīkoja tur dobumperētāju putnu monitoringa vietu. Pašu ezeru pētnieki apsekojuši 12.–17. jūnijā, apkopojumā

²¹ Ekspedīcija uz Engures ezeru 5.–11.VI 1948. g. H. Mihelona rokraksts (ar zīmuli), 7 lpp. Ruslana Matroža arhīvs.

Georgs Lejiņš un Igors Jēpančincevs, vācot lauča olas ooloģiskajai kolekcijai. Engures ezers, 18.06.1949. Harija Mihelzona foto (no R. Matroža arhīva).

sniegtas ziņas par 21 ūdensputnu sugu.²² Savukārt 1951. gada 4.–13. jūlijā ornitologu grupa – Harijs Mihelsons, Gints Ozols (1932–1988), Jānis Viksne (1936–2015), Voldemārs Mucenieks (dzīves gadi nav zināmi), Andris Zīverts (1932–2017) un Māris Čauns (1934–1991) – Engures ezerā apgredzenoja 654 putnus, to skaitā pirmos paugurknābja gulbjus Latvijas teritorijā, kā arī Dzedru baznīcas pagalma apses dobūmā uzlika gredzenus 22 rūsganajiem vakarsīkspārņiem.²³

Dobumperētāju pētījumi Pierīgas mežos (no 1946. gada)

Pēckara gados finansiālais stāvoklis bija ļoti grūts un iegūt līdzekļus ornitoloģiskajiem pētījumiem bija gandrīz neiespējami. Valsts no visai ierobežotiem līdzekļiem apmaksāja vien tādu pētījumu veikšanu, no kuriem varēja tuvākajā nākotnē iegūt kādu labumu saimniecībai. Egonam Tauriņam, strādājot LLA Mežsaimniecības zinātniskās pētniecības institūtā, viens no darbības pamatvirzieniem bija metožu izstrādāšana un ieviešana cīņai ar mežam kaitīgajiem kukaiņiem, lai varētu “nocirst vairāk koksnes bez bojājumiem”. Tāpēc

1946. un 1947. gadā tika izgatavoti dažāda izmēra un konstrukcijas putnu būriši, kurus izvietoja Bukultu un Dreiliņu mežniecībās, lai piesaistītu dobumperētāju putnus Rīgas zaļās joslas priežu audzēm. Pamatideja bija atrast vislabākos būrišu izmērus un konstrukcijas, lai piesaistītu konkrētas putnu sugas. Palielināt būrišu apjomu bez nepieciešamā finansējuma nebija iespējams, tāpēc Egons Tauriņš 02.12.1947. uzrakstīja vēstuli LPSR Mežsaimniecības ministram ar problēmas izskaidrojumu un priekšlikumiem, lūdzot piešķirt finansējumu 1020 būrišu izgatavošanai un izvietošanai jau 1948. gadā.²⁴ Jāatzīmē, ka tieši tajā gadā PSRS Mežsaimniecības ministrija izdeva norādījumus kukaiņēdāju putnu izmantošanai kaitēkļu apkarošanā²⁵, kurus republikāniskā līmenī izmantoja kā pamudinājumu rīcībai un, saņemot Mežsaimniecības ministrijas piešķirtu atbalstu, meža entomologa Aleksandra Švalkovska (1916–2001) vadībā izgatavoja un ar LOS līdzstrādnieku palīdzību vienpadsmit Krievupes un trijos Zaķu mežniecības kvartālos izvietoja kopskaitā ap 765 būru (kopējam izlikto būtu skaitam sasniedzot ap 900 vienību). Izgatavoti četrus izmēru būriši – zi-

litēm, mājas strazdam, dižraibajam dzenim un zaļajai vārņai. Savukārt, lai ievirzītu ligzdojošo dobumperētāju putnu monitoringu pētniecības gultnē, Egons Tauriņš sagatavoja un izsūtīja iesaistītajiem LOS līdzstrādniekiem virkni instrukciju (norādījumus metodiski pareizai būru pārbaudei, putnu gredzenošanai u. c.).²⁶ Tā rezultātā, piesaistot LOS līdzstrādniekus (arī ar ligumu), izdevās uzsākt zinātniskās informācijas vākšanu, piemēram, LVU Bioloģijas fakultātes 5. kursa studentei Česlavai Timai (1919–1999) 1948. gadā veiktie dobumperētāju monitoringa darbi ieskaitīti zooloģijas prakses darbos, bet, sākot ar 1950. gadu, izziņoti²⁷ un publicēti pirmie monitoringa rezultāti (Tauriņš, Mihelsons 1950; Tauriņš, Tima 1950; Тауриньш, Михельсон 1950; Тауриньш 1951).

1949. gada notikumi

Palielinoties LOS līdzstrādnieku skaitam, 1949. gada 5.–6. februārī Rīgā notika sanāksme (56 personas), par kuru saglabājušās piezīmes.²⁸ Prezidija sastāvā: Arvīds Kalniņš (1894–1981), Pauls Galenieks (1891–1962), Kārlis Vilks, Egons Tauriņš, Arvīds Viksne (1909–1996) un Edgars Ozols. Pirmajā dienā klātesošajiem nolasīti šādi referāti: Harija Mihelzona pārskats par LPSR Ornitoloģijas stacijas darbību (kopskaitā kopš 1925. gada apgredzenoti 84 000 putnu), sekoja Egona Tauriņa referāti par dabas pārveidošanu PSRS un uzdevumiem putnu faunas pētīšanā un par putnu praktisko nozīmi dabā un tās popularizēšanu (tajos gados īpaši tika uzsvērts dzīvnieku dalījums pēc ieguldījuma sociālistiskajā ekonomikā – derīgas vai kaitīgas sugas), tad Kārļa Vilka referāti par LPSR putnu faunas raksturojumu un par putnu pazīšanu dabā un to ligzdošanas vietu atraša-

²⁶ Tauriņš E. Norādījumi putnu novērošanai mākslīgās ligzdošanas vietās. Mašīnraksts, 3 lpp. / Tauriņš E. 1948. Instrukcija par putnu novērošanu mākslīgās ligzdošanas vietās. Rokraksts, Rīga. / Tauriņš E. 1948. Mēģinājums piesaistīt mežsaimniecībā derīgos, dziedātājspuņus priežu jaunaudzēm, iekārtojot mākslīgās ligzdošanas vietas. Referāts LLA zinātniskajā sesijā, Rīga, 1948. g.

²⁷ Tima Č. 1950. Pētījumi par melnā mušķērāja (*Muscicapa hypoleuca* Pall.) bioloģiju silā mākslīgās ligzdošanas vietās. Referāts LLA zinātniskajā sesijā, Rīga.

²⁸ Ornitoloģijas stacijas līdzstrādnieku sanāksmes piezīmes-protokols, 05.02.1949. Rokraksts, 9 lpp. Ruslana Matroža arhīvs.

²² Putnu novērojumu apkopojums no Engures ezera, 12.–17.VI 60. H. Mihelzona rokraksts (ar zīmuli), 9 lpp. Ruslana Matroža arhīvs.

²³ Atskaite par putnu un sīkspārņu gredzenošanu, kas veikta 1951. gadā laikā no 4. jūlija līdz 13. jūlijam Engures ezerā. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā (numurs 1951. gada gredzenošanas atskaišu reģistrā: Gr. 18–51 m).

²⁴ Vēstule LPSR Mežsaimniecības ministram no LLA Mežsaimniecības zinātniski pētnieciskā institūta, kuru no LOS puses parakstīja A. Kalniņš un E. Tauriņš, 02.12.1947. Mašīnraksts, 4 lpp. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

²⁵ Анонимный 1948. Наставление по использованию насекомыхных птиц в борьбе с вредными насекомыми. Москва-Ленинград, ГПИ, 24 стр.

nu. Runāts tika arī par putnu gredzenošanas metodiku un par būrišu izlikšanu. Nākamajā sanāksmes dienā Harijs Mihelsons stāstīja par putnu ceļošanu un fenoloģisko novērojumu reģistrēšanu, bet Egons Tauriņš – par putnu skaita palielināšanu, iekārtojot mākslīgas ligzdošanas vietas.

Interesanti atzīmēt Kārļa Vilka sniegto Latvijas ligzdojošās populācijas orientējošo novērtējumu daudzām putnu sugām (pāros): krauklis 600, ūpis 30, meža pūce 1200, lielais piekūns 60, bezdelīgu piekūns 900, purva piekūns 400, lauku piekūns 2000 (svārstās), klinšu ērglis 2, mazais ērglis 150, kliņģans 2000, niedru lija 30, lauku lija 50 (svārstās), vistu vanags 500, zvirbuļu vanags 700, sarkanā klija 20, melnā klija 300, jūras ērglis 1–3, ķīķis 400, čūsku ērglis 4–5, zivju ērglis 6, dzērve 150, jūras gārgale (melnkakla) 10, brūnkakla gārgale 6–7, baltais stārķis 6000, melnais stārķis 100–120, zivju gārnis 400–500, melnais zīriņš 900 (lielāka kolonija Babītes ezerā), upes zīriņš 1000, mazais zīriņš 200, sudrabkaija 150, mazais ķiris 1800, lielais ķiris 10 000).

Latvijas iedzīvotāju masveida deportācijās uz attālākiem Padomju Savienības reģioniem 1949. gada 14. jūnijā kopā ar ģimenēm tika izsūtīti trīs stacijas līdzstrādnieki: Uldis Lipsbergs (1923–1997), Ralfs Kalniņš (1933–2002) un Andris Jansons (1935–1984); pirmie divi līdzī paņēma putnu

gredzenus un izsūtījumā Krievijā vēl gredzenoja putnus. Jāatzīmē, ka pēckara gados putnošana dabā (arī Rīgas apkārtnes mežos) nebija droša, ņemot vērā nacionālo partizānu darbību un padomju armijas pret darbību, kā arī diezgan lielu munīcijas apjomu, kas vēl nebija savākts no bijušajām kara darbības zonām. Kādreiz Harijs Mihelsons kolēģiem stāstījis par uzietiem nacionālo partizānu pamestiem bunkuriem Babītes ezera apkārtnē. Zināms arī vēl kāds gadījums – ap 1950./1951. gadu LOS līdzstrādnieki Igors Jēpančincevs (vēlāk pārcēlās uz Krieviju, nomainot uzvārdu uz Krasts), Uga Štrauss (1933–2002) un Valdis Feldmanis putnošanas ekskursijas laikā pie Babītes ezera noņēmuši kādu padomju propagandas zīmi; viņus nokēra milicija, tiesāja, piesprieda 10 gadus apcietinājumā, bet puiši nosēdēja gadu par huligānismu.²⁹

Ornitoloģiskās konferences rīkošana (1950–1951)

1950. gada 15. martā sastādītajā LOS darbības plānā (uz 1950. gadu) norādīts, ka sakarā ar stacijas (ieskaitot LOC darbības periodu) 25 gadu jubileju nepieciešams veikt priekšdarbus I Starprepublikāniskās metodiskās konferences organizēšanai 1950. gada septembrī, lai izskatītu putnu ceļošanas un putnu gredzenošanas jautājumus.³⁰ Jau 28. martā Egons Tauriņš uz CGC nosūtīja informāciju par ieceri sarīkot šādu konferenci un izdot rakstu krājumu. Vēl pirms konferences 1950. gadā krievu valodā tika publicēts pārskats par putnu gredzenošanu (Тауринь, Михельсон 1950). Dažādu iemeslu dēļ konference notika vēlāk – 1951. gada 24.–28. aprīlī Rīgā ar nosaukumu I Starprepublikāniskā ornitoloģiskā konference (Vīksne 2004; Матрозис 2018). Tajā tika nolasīti 19 putnu pētnieku referāti, piemēram, Egons Tauriņš klātesošajiem pastāstīja par LOS darbību (Тауриньш, Михельсон 1951)³¹,

un tika iztirzāts triju autoru kopdarbs par septiņu sugu migrācijām, balstoties uz uzkrātajiem gredzenošanas datiem (Тауриньш, Вилкс, Михельсон 1953). Šajā konferencē piedalījušies kopskaitā 106 dalībnieki, daudzi esošie LOS līdzstrādnieki, uzaicināja arī skolniekus (publicējot aicinājuma rakstus Latvijas PSR avīzēs³²). Pēdējā dienā (28. aprīlī) notika arī klātesošo līdzstrādnieku metodiskā sanāksme (17 dalībnieki). Skolu muzeja jauno naturālistu pulciņa dalībnieks Andis Mitāns par šo konferenci atcerējās (24.04.2021.): “*Atmiņā palikusi sanāksmes draudzīgā un radošā gaisotne, daudzo formālo un neformālo kontaktu dibināšana, lepnums par Latvijas ornitologu sasniegumiem. Starpbrīžos viesi ar jautājumiem aplenca E. Tauriņu, H. Mihelsonu, K. Vilku u. c. mūsējos.*” Konferences rezultātā tika publicēta rezolūcija ar 13 punktiem (Анонимный 1951). Tā noteica ornitoloģijas attīstības virzienus visās Baltijas republikās turpmākajiem gadiem, to skaitā nepieciešamību turpmāk regulāri organizēt līdzīgas konferences. Nākamā konference notika jau 1954. gadā Tallinā, kur pirmo konferenci nosauca par I Baltijas ornitologu konferenci (Прибалтийская орнитологическая конференция). Tradīcija turpinājusies līdz pēdējai – XII – konferencei, kura notika 1988. gadā novembrī Palangā.

LOS noriets (1952)

1952. gadā Latvijas Ornitoloģijas stacijas darbība apsīka, domājams, divu iemeslu dēļ. Stacijas vadītājs Egons Tauriņš 1950. gadā bija aktīvi iesaistīts Bioloģijas institūta organizēšanas darbos; institūtu oficiāli nodibināja 1951. gada janvārī, bet viņam tajā darbu nepiedāvāja. Par vadītāju tika ielikts no Maskavas atbraukušais Alfrēds Ozols (1898–1971), kas ieņēma direktora vietu 1952. gadā. Turklāt tieši tajā gadā sākas varas represijas personīgi pret Egonu Tauriņu, jo

Pavēles izraksts par atzīnību centīgākajiem LOS līdzstrādniekiem – Kārlim Vilkam, Mārim Čaunam, Edgaram Rambolam (1923–?), Rihardam Kalvānam (1935–2017) un Jānim Vīksnem, 20.07.1950. Oriģināls glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

²⁹ Ornitologa Jāņa Vīksnes (1936–2015) mutisks stāsts raksta autoram.

³⁰ Tauriņš E. Latvijas PSR Ornitoloģijas stacijas 1950. gada darba plāns. Mašīnraksts, 3 lpp. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

³¹ Autora arhīvā glabājas nepublicēts E. Tauriņa un H. Mihelsona pārskats (1950. gads, manuskripts mašīnrakstā, 25 lpp.) ar nosaukumu: “25 лет Латвийской ▶

Орнитологической станции (1925–1950)”, kuru šādā redakcijā un ar šādu nosaukumu droši vien neatļāva publicēt. Daļa no pārskatā sniegtās informācijas publicēta divos rakstos (Тауринь, Михельсон 1950, 1951).

³² Tauriņš E. 1951. Konference par putnu bioloģijas jautājumiem. *Skolotāju Avīze*, Nr. 16 (20.04.1951.): 6. / Anonīms 1951. Ornitologu konference. *Padomju Jaunatne*, Nr. 78 (20.04.1951.): 4. / Anonīms 1951. Kur pavadīsim brīvo laiku. *Padomju Jaunatne*, 21.04.1951.: 4.

gadu iepriekš pie Liepājas tika atrasts pirmsskara LLA arhīvs ar darbinieku biogrāfijām, pēc kura izpētes tika konstatēts, ka viņš savā 1945. gadā uzrakstītajā jaunajā (padomju) biogrāfijā bija noklusējis faktus, domājams – par savu darbību studentu korporācijā “Tervetia” studiju gados un par aktīvu darbību Aizsargu organizācijā laikā, kad strādāja par pasniedzēju Abrenes skolā. Tāpēc viņš bija spiests pārrakstīt savu biogrāfiju, un ap šo laiku viņu pieprasīja atbrīvot Zooloģijas katedras vadītāja amatu, lai tajā varētu ielikt varai lojālo Laimoni Pētersonu (1912–1974). Pēc Egona Tauriņa atteikuma iestāties Komunistiskajā partijā sākās regulāra čekas izsekošana, vaicājot arī par viņa brāļiem (vismaz viens no tiem jau bija represēts) un sakariem ar ārzemēm. Tas viss ļoti apgrūtināja dzīvi, ieviesa bailes par ģimeni (sievu un divām meitām), un netika dota iespēja strādāt pie zinātņu doktora disertācijas. 1953. gada septembrī Egons Tauriņš tika pazemināts darbā par LLA Zooloģijas, entomoloģijas un fitopatoloģijas katedras docentu (no 1945. līdz 1953. gadam viņš bija ieņēmis Zooloģijas katedras vadītāja amatu). Neskatoties uz šo grūto dzīves periodu, turpmākajos gados viņš aktīvi turpināja darboties kā pasniedzējs un palīdzēja ornitologiem dažādos veidos – ar padomiem, vadīja diplomdarbus, sniedza atzinumus, darbojās Baltijas putnu migrācijas komisijas darbā u. c.

Par Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas vienīgo darbinieku (laborantu) 1951. gadā pieņēma Hariju Mihelsonu, kurš turpināja Latvijas Ornitoloģijas stacijas (bet jau ar laboratorijas vārdu) iesāktos darbus. Pēdējie dokumenti ar Latvijas Ornitoloģijas stacijas nosaukumu bija par LOS jauno naturālistu pulciņa pašdarbības konkursa piešķirtajiem apbalvojumiem (ieraksts dāvinātā grāmatā, 13.03.1952.).

Neskatoties uz samērā īslaicīgu darbības periodu (seši gadi), Latvijas Ornitoloģijas stacija atjaunoja Latvijas neatkarības periodā iesāktās putnu izpētes tradīcijas – putnu gredzenošanu, fenoloģijas un faunistikas

datu vākšanu – un piedāvāja interesentiem iesaistīties arī zinātniskajās aktivitātēs, īpaši dobumberētāju putnu monitoringā, kas turpinājās līdz 60. gadiem; pamatojoties uz to, nākamajos gados publicēti vairāki zinātniskie darbi un konferenču tēzes, kā arī izstrādāti diplomdarbi

un disertācijas. Pēc autora apkopotajiem datiem (no dažādiem avotiem), periodā no 1946. līdz 1952. gadam LOS darbībā ar dažādu intensitāti bija iesaistīties vismaz 121 dalībnieks (vidējais vecums, kad sākuši darboties – ap 22 gadiem), lielākoties 20. gs. 30. gados dzimušie skolnieki.

Literatūra

- Matrozis R. 2025. Latvijas Ornitoloģijas centrālei – 100. *Putni dabā* 95 (2025/1): 45–55.
- Mihelsons H. 1960. Trīs retas putnu sugas Latvijas PSR faunā. Latvijas putnu dzīve. Ornitoloģiski pētījumi 2: 215–219.
- Tauriņš E., Mihelsons H. 1950. Mākslīgu ligzdošanas vietu ietekme uz sila putnu faunas kvalitatīvo un kvantitatīvo sastāvu Latvijas PSR apstākļos. *Latvijas PSR ZA Mežsaimniecības problēmu institūta raksti* 2: 199–216.
- Tauriņš E., Tima Č. 1950. Pētījumi par melnā mušķērāja (*Muscicapa hypoleuca* Pall.) bioloģiju silā mākslīgās ligzdošanas vietās. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 11 (40): 83–96.
- Transehe N. 1935a. Gulbji Engures ezerā. *Mednieks un maksšķernieks* 12: 368.
- Transehe N. 1935b. Putni. Grām.: Talsu novads, 1, Rīga: 87–88.
- Transehe N. 1936. Unser groster Kustensee. *Rigasche Rundschau*, Nr. 277 (01.12.1936.): 8.
- Transehe N. 1937. Par Engures ezeru. *Daba un zinātne* 2: 33–40.
- Transehe N. 1939. Höckerschwäne (*C. olor*) als Brutvögel des Engures-Sees. *Korrespondenzblatt des Naturforschenden Vereins zu Riga* 63: 39–41.
- Transehe N. 1942. Das Vogelleben des Angernschen Sees. *Korrespondenzblatt des Naturforschenden Vereins zu Riga* 64: 101–124.
- Viksne J. 2004. Pirmā Baltijas Ornitologu konference. Rīga, 24.–28.04.1951. *Putni dabā* 14.3: 32.
- Анонимный 1951. Резолюция орнитологической конференции. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 5 (46): 825–828.
- Дементьев Г. П. 1946. Зачем и как кольцевать птиц. Москва: Всероссийское общество охраны природы, 6 стр.
- Матрозис Р. 2018. К истории созыва Первой Прибалтийской орнитологической конференции в Риге в апреле 1951 года. *Русский орнитологический журнал* 1658: 4129–4155.
- Михеев А. В. 1947. Наблюдай за перелетами птиц. Москва, 8 стр.
- Тауриньш Э. 1951. Материалы по биологии мухоловки-пеструшки (*Muscicapa hypoleuca* Pall.) на искусственных гнездовьях в сосновом бору в условиях Латвийской ССР. Вторая экологическая конференция по проблеме: “Массовые размножения животных и их прогнозы”, 1950 г., Том 3, Киев: 235–239.
- Тауриньш Э. Я., Вилкс К. А. 1949. Список орнитофауны Латвийской ССР. *Охрана природы* 9: 52–73.
- Тауриньш Э. Я., Михельсон Г. А. 1950. Влияние искусственных гнездовий на количественно-качественный состав орнитофауны в сосновом бору в условиях Латвийской ССР. Тезисы докладов II экологической конференции по проблеме: “Массовые размножения животных и их прогнозы”, Том 2, Киев: 105–110.
- Тауриньш Э., Михельсон Г. 1950. Кольцевание птиц в Латвийской ССР. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 10: 43–56.
- Тауриньш Э., Михельсон Г. 1951. Отчет о работе орнитологической станции АН Латвийской ССР. Тезисы докладов Орнитологической конференции, Рига: 20.
- Тауриньш Э. Я., Вилкс К. А., Михельсон Г. А. 1953. Сезонное размещение и миграции некоторых видов птиц по данным кольцевания орнитологической станции Академии наук Латвийской ССР. В кн.: Перелеты птиц в Европейской части СССР, Рига: 57–102.

Summary

80 years since the Latvian Ornithological Station was founded /Ruslans Matrozis/

This article describes the main directions of activity and achievements of the Latvian Ornithological Station that was founded in Riga in 1946 and was active until 1952. During this period of time the station attracted at least 121 volunteers to various activities related to bird ringing and research. The organization was led by two people – Egons Tauriņš (1907–1989), a docent at the Latvian Academy of Agriculture, who handled financial and organizational issues with scientific organizations, and Harijs Mihelsons (1930–1981), who, with his youthful enthusiasm, charisma, and remarkable energy, united many young people (mostly born in 1930s) to bird research. Thanks to their efforts, bird ringing was restored, phenological and faunistic data on birds were collected, monitoring of cavity-nesting birds was initiated, and several of volunteers later devoted a part of their lives to bird research.

Grieze *Crex crex*.

Foto: Edgars Smislovs

Naktspuṡnu monitorings lauksaimniecības zemēs 2024. gadā

OSKARS KEIŠS,
oskars.keiss@lu.lv

Lauku putni piedzīvo visstraujāko lejupslīdi Eiropā – to parāda arī jaunākais, tikko publicētais Eiropas Putnu uzskaišu padomes (EBCC) publicētais pārskats par putnu populāciju tendencēm Eiropā (PECBMS 2024). Tas, ka tikai aizsargājamās teritorijas nevar nodrošināt dispersu sugu aizsardzību, nav nekas jauns (piemēram, par griezi – Keiġs 2011), bet šogad šāds viedoklis publicēts arī par lauku ekosistēmu kopumā (Tscharntke *et al.* 2024), – ir skaidrs, ka daudzu sugu saglabāšanai nepalīdzēs tikai aizsargājamās teritorijas, bet gan visas ainavas apsaimniekošana tā, lai sugas varētu izdzīvot. Taču daudz ko nosaka valstu prioritātes un, lai gan vārdos “dabas aizsardzība” allaġ tiek akcentēta, darbos diemġēl parādās pretēji procesi – tā, piemēram, lauku putnu skaita samazināšanos paātrināja Austrumeiropas valstu iestāšanās Eiropas Savienībā (Reif, Vermouzek 2019; Reif *et al.* 2024). Vismaz Rietumeiropas valstīs, piemēram, Ţveicē, dažādi bioloġisko daudzveidību veicinoši apsaimniekošanas veidi gūst panākumus (Stoeckli *et al.* 2017). Taču atskaites punkts Ţveicē ir mūsu gadsimtā – laikā, kad vietējās bioloġiskās daudzveidības lejupslīde jau ir sen notikusi. Mums ir jādomā, kā novērst, lai dažādu augu un dzīvnieku populācijas nesaruktu līdz tik zemam līmenim.

Lai gan amatieru veikums (jeb, kā tulkojumā no angļu valodas tagad bieġi saka, “sabiedriskā zinātne”) bioloġiskās daudzveidības monitoringā vērsas plašumā, daudzu piemēru, bet galvenokārt Apvienotajā Karalistē pastāvošu lauksaimniecības zemju bioloġiskās daudzveidības monitoringa programmu apskatā (Ruck *et al.* 2024) secināts, ka pārāk maz šādos pētījumos tiek iesaistīti paġi lauku apsaimniekotāji – zemnieki. Uzlabojot zemnieku zināšanas par sugu pazīšanu un izpratni par bioloġiskās daudzveidības nozīmi, būtu iespējams daudz vienkārġāk iegūt datus par pielietoto lauksaimniecības metoġu ietekmi uz bioloġisko daudzveidību un izvērst pielāgotu apsaimniekošanu,

lai saglabātu to lauku ainavā (Ruck *et al.* 2024).

Naktsputnu uzskaites Latvijā sākas jau 1989. gadā, sākotnēji gan uzskaitot tikai vienu sugu – griezi (Keišs 1997). Kopš jaunās valsts monitoringa programmas uzsākšanas 2006. gadā, izmantojot griežu uzskaišu novērotāju tīklu, tiek veidots arī citu naktis aktīvo putnu monitorings lauksaimniecības ainavā. Pētīto sugu putnu populāciju tendenču analīze Latvijā veikta kopš

monitoringa uzsākšanas (2006–2024), griezi aprēķināta arī 36 gadu populācijas tendence (1989–2024). Kopš pirmā pārskata 1997. gadā pārskati ir publicēti regulāri (Auniņš, Keišs 2012, 2013; Keišs 1997, 2005, 2009a, 2009b, 2012, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024; Keišs, Ķemlers 2000; Keišs, Lediņš 2002).

Materiāls un metodes
Parauglaukumu izvēle. Līdz šim parauglaukumus ir izvēlējušies

novērotāji – lielākā daļa parauglaukumu ir iekārtoti pirms 2006. gada. Parauglaukumos tika ieteikts iekļaut visus apkārtņē sastopamos atklātos biotopus (t. i., ne tikai pļavas, bet arī tīrumus). Tādai parauglaukumu izvēlei ir priekšrocība no novērotāju viedokļa – tie izveidoti tā, lai tajos būtu vienkārši veikt uzskaites, piemēram, apbraukājot aplveida maršrutu ar divriteni. Taču šādi parauglaukumu izvēlei ir arī trūkums – tie nav izvēlēti statistiski nejauši. Tikai pēc 2006. gada parauglaukumi ir izvēlēti, novērotājam vispirms iezīmējot apvidu, kur tas varētu veikt uzskaites, bet pēc tam tajā ar nejaušības elementiem izveidots aplveida maršruts. Šādi gan ir iekārtoti tikai astoņi maršruti.

Naktsputnu uzskaites metodes. Naktsputnu monitorings veikts pēc vienām un tām pašām metodēm, pēc kādām ir ievākti dati visu pētījuma periodu kopš 2006. gada (Keišs 2006). Šīs metodes apraksts ir pieejams arī tīmeklī.¹

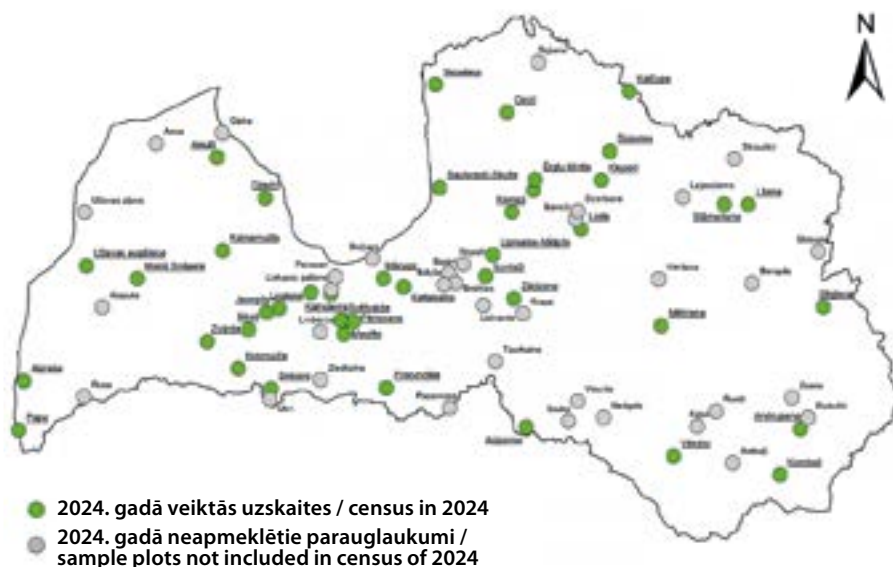
Uzskaišu datu analīze. Analizējot datus par griezi, pirms indeksa aprēķināšanas, ja attiecīgajā gadā bija notikušas divas uzskaites un uzskaišu dati attēloti kartē, tika aprēķināts teritoriju skaits – ja attālums starp novērotajiem tēviņiem pirmajā un otrajā uzskaitē pārsniedza 250 m, tie tika uzskatīti par diviem dažādiem putniem, ja tuvāk – par vienu un to pašu putnu. Ja uzskaišu dati nebija attēloti kartē, indeksa aprēķinam izmantoja uzskaiti ar lielāko griežu skaitu. Ja bija notikusi tikai viena uzskaitē, izmantoja šīs uzskaites datus. Citām sugām teritorijas tika noteiktas subjektīvi, ja bija pieejami divu uzskaišu dati kartē.

Indeksa aprēķinos attiecīgajai sugai var iekļaut tikai tos parauglaukumus, kur uzskaites veiktas vismaz divus gadus un vismaz vienā no tiem reģistrēts vismaz viens attiecīgās sugas putns. Tā kā uzskaites dažādos parauglaukumos tika veiktas ar neregulāriem pārtrauku-

1. TABULA. Naktsputnu uzskaišu maršrutos 2024. gadā reģistrētās sugas.
TABLE 1. Species recorded within the nocturnal species monitoring, 2024.

Suga Species	Konstatēta 1. vai 2. uzskaitē Species recorded	Kopējais maršrutu skaits Total plots
1. Grieze <i>Crex crex</i>	42	44
2. Lakstīgala <i>Luscinia luscinia</i>	30	37
3. Purva kauķis <i>Acrocephalus palustris</i>	28	33
4. Kārklu kauķis <i>Locustella naevia</i>	26	33
5. Ceru kauķis <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	25	33
6. Paipala <i>Coturnix coturnix</i>	17	36
7. Krūmu kauķis <i>Acrocephalus dumetorum</i>	16	33
8. Upes kauķis <i>Locustella fluviatilis</i>	16	33
9. Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	15	35
10. Meža pūce <i>Strix aluco</i>	15	35
11. Vakarlēpis <i>Caprimulgus europaeus</i>	10	35
12. Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	8	33
13. Lukstu čakstīte <i>Saxicola rubetra</i>	8	33
14. Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	6	33
15. Ķivīte <i>Vanellus vanellus</i>	6	33
16. Laukirbe <i>Perdix perdix</i>	5	33
17. Ezera kauķis <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	4	33
18. Ausainā pūce <i>Asio otus</i>	3	33
19. Seivi kauķis <i>Locustella luscinioides</i>	3	33
20. Dumbrcālis <i>Rallus aquaticus</i>	3	33
21. Upes tārtiņš <i>Charadrius dubius</i>	3	33
22. Mērkaziņa <i>Gallinago gallinago</i>	3	33
23. Lielais dumpis <i>Botaurus stellaris</i>	3	33
24. Dzeguze <i>Cuculus canorus</i>	3	33
25. Baltais stārķis <i>Ciconia ciconia</i>	2	33
26. Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	2	33
27. Meža tilbite <i>Tringa ochropus</i>	2	33
28. Lauku cīrulīšs <i>Alauda arvensis</i>	2	33
29. Sila cīrulīšs <i>Lullula arborea</i>	2	33
30. Erickiņš <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	2	33
31. Mazais svilpis <i>Carpodacus erythrinus</i>	2	33
32. Ūdensvistiņa <i>Gallinula chloropus</i>	1	33
33. Kuitala <i>Numenius arquata</i>	1	33
34. Melngalvas kauķis <i>Sylvia atricapilla</i>	1	33
35. Upes tilbite <i>Actitis hypoleucos</i>	1	33
36. Niedru stērste <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	33
37. Lielā tilbite <i>Tringa nebularia</i>	1	33
38. Dzērve <i>Grus grus</i>	1	33
39. Meža pīle <i>Anas platyrhynchos</i>	1	33
40. Mednis <i>Tetrao urogallus</i>	1	33
41. Laucis <i>Fulica atra</i>	1	33
42. Purva pūce <i>Asio flammeus</i>	1	33
43. Pļavu čipste <i>Anthus pratensis</i>	1	33
44. Dziedātājstrazds <i>Turdus philomelos</i>	1	33
45. Brūnā čakste <i>Lanius collurio</i>	1	33

¹ www.lob.lv/wp-content/uploads/2021/03/Naktsputnu_uzskaišu_metodika.pdf.

1. ATTĒLS. Griezū uzskaišu parauglaukumi Latvijā 2024. gadā.

FIGURE 1. Corncrake census plots in Latvia in 2024.

miem, tika pielietota monitoringa datu apstrādes programmas TRIM (**T**rends and **I**ndices for **M**onitoring **d**ata) 3. versija (Pannekoek, van Strien 2001), lai izvērtētu griezū populācijas skaita attīstības tendences un novērtētu parauglaukumos notikušās biotopu izmaiņas. Nīderlandes Statistikas biroja zinātnieki ir radījuši šo programmu tieši putnu monitoringa datu apstrādei, tās lietošanu iesaka Eiropas Putnu uzskaišu padome (EBCC – *European Bird Census Council*), un tā tiek plaši pielietota Eiropā (Gregory *et al.* 2019).

TRIM programma izrēķina katras sezonas indeksu, izmantojot noteikta perioda novērojumu datu rindu dažādās novērojumu vietās (t. i., parauglaukumos) ar iztrūkstošiem novērojumiem (t. i., nepilnai matricai). Lai izmantotu šo programmu, datu rindām no dažādiem parauglaukumiem ir jāpārklājas:

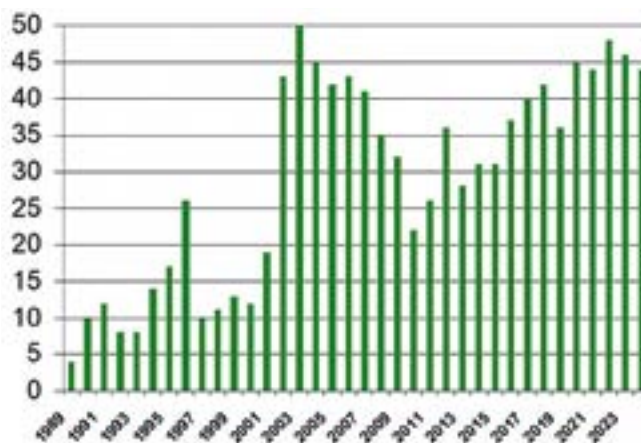
- (1) katrā parauglaukumā ir obligāti vismaz divu gadu dati;
- (2) katru gadu ir jābūt vismaz viena parauglaukuma datiem;
- (3) ja viena parauglaukuma datu rinda beidzas un cita parauglaukuma datu rinda sākas, tad jābūt vismaz viena gada datiem par abiem parauglaukumiem vai arī trešajam parauglaukumam, kurā uzskaites notikušas gan pirmajā, gan otrajā uzskaites gadā.

TRIM modelēšana balstās uz Puasona regresijas principiem (t. s. log-lineārajiem modeļiem; McCullagh, Nelder 1989). Programmas pamatmodelis ir šāds:

$$\ln \mu_{ij} = \alpha_i + \gamma_j,$$

kurā α_i parāda vietas efektu, bet γ_j – gada iespaidu uz naturālo logaritmu no sagaidāmās uzskaites vērtības μ_{ij} .

Iztrūkstošie uzskaišu dati (ja šajā gadā uzskaitē attiecīgajā parauglaukumā nav notikusi) tiek aprēķināti, izmantojot novērojumus visos pārējos parauglaukumos attiecīgajā gadā. Sīkāk ar TRIM programmā izmantotajiem modelēšanas matemātiskajiem principiem var iepazīties šīs programmas lietošanas rokasgrāmatā (Pannekoek, van Strien 2001; van Strien *et al.* 2004).

2. ATTĒLS. Ik gadus uzskaitīto griezū uzskaišu parauglaukumu skaits Latvijā 1989.–2024. gadā.

FIGURE 2. Number of sample plots for the Corncrake census in Latvia, 1989–2024.

Pēc iepriekš minētajiem TRIM programmas nosacījumiem, gadskārtējo TRIM indeksu aprēķināšanā var izmantot tikai to parauglaukumu ($n=82$) datus, kuros uzskaites ir veiktas vismaz divus gadus.

Rezultāti un analīze

Naktsputnu uzskaites Latvijā

2024. gadā ir veiktas 44 parauglaukumos. Septiņos no 44 parauglaukumiem uzskaitītas tikai griezē, bet vēl četros – tikai griezē, paipalas un lakstīgalas, vēl divos – tikai griezē, lakstīgalas, paipalas, slokas, vakarlēpji un meža pūces. Atlikušajos 33 maršrutos teorētiski reģistrētas visas dzirdamās sugas, taču tas atkarīgs no brīvprātīgo novērotāju kvalifikācijas, un ir redzams, ka maršrutos, kuros nav konstatētas dažas parastās sugas, tās visticamāk nav atpazītas. Kopā šajos 44 parauglaukumos reģistrētas 45 putnu sugas (1. tabula), no kurām apmēram 15–20 uzskatāmas par naktsputniem. 11 putnu sugas konstatētas 10 vai vairāk parauglaukumos – griezē (42 parauglaukumos no 44), lakstīgala (30 no 37), purva ķauķis (28 no 33), kārklu ķauķis (26 no 33), ceru ķauķis (25 no 33), paipala (17 no 36), upes ķauķis un krūmu ķauķis (16 no 33), sloka un meža pūce (15 no 33) un vakarlēpis (10 no 33). Pārējās sugas novērotas deviņos parauglaukumos vai mazākā skaitā, t. sk. 14 sugas reģistrētas tikai vienā parauglaukumā (1. tabula).

Griezū uzskaites veiktas kopš

1989. gada ligzdošanas sezonas. Kopā šo gadu laikā ir pieejami vismaz divu gadu dati par 82 brīvi izvēlētiem parauglaukumiem Latvijā

no 1989. gada līdz 2024. gadam. Snēpeles lielajā parauglaukumā uzskaites ir notikušas no 1984. gada līdz 2007. gadam. Snēpeles mazajā parauglaukumā 2018. gadā uzskaites atsāktas pēc pārtraukuma 2008.–2017. gadā. Diemžēl parauglaukumos uzskaites ir notikušas neregulāri – ne katru sezonu, bet ar pārtraukumiem (īpaši 20. gs. 90. gados). Katru gadu uzskaites ir veiktas apmēram 25 parauglaukumos (2. attēls).

Kā jau gaidāms, griezei ir visvairāk pozitīvo novērojumu (konstatēts vismaz viens putns uzskaites gadā) no visām naktsputnu sugām. To izskaidro trīs faktori, kas visi veicina tieši griezes novērojumu reģistrēšanu: (1) parauglaukumu tīkls ir sākotnējais griezes monitoringa novērotāju tīkls; (2) griezes balsi ir daudz vienkāršāk atšķirt nekā citu sugu balsis; (3) grieze ir tālu dzirdama. Jāpiebilst, ka 2006. gadā, kad tika uzsākta citu putnu reģistrācija, apmēram trešdaļa novērotāju atzina, ka citu putnu sugu balsis nepazīst un turpinās skaitīt tikai griezes.

Populācijas skaita tendences
2006.–2024. gadam tika aprēķinātas 12 sugām (2. tabula). Mērens samazinājums kopš 2006. gada novērojams upes ļauķim, griezei un lakstīgalai,

bet straujš samazinājums – kārklu ļauķim. Stabila tendence ir ceru ļauķim, purva ļauķim, paipalai un meža pūcei. Mērens pieaugums – slokai, bet krūmu ļauķim – straujš pieaugums. Datu trūkuma dēļ ormanīša tendence ir neskaidra, savukārt niedru strazdam neskaidrā tendence visticamāk ir tāpēc, ka naktsputnu uzskaites neaptver šīs sugas ligzdošanas biotopu – niedrājus.

Grieze (*Crex crex*)
No apskatītajām sugām visprecīzākie dati, neapšaubāmi, ir iegūti par griezi. Datu visvairāk ir gan 2024. gadā (1. tabula), gan vispār (n=82; 2. tabula), un tāpēc šai sugai ir visšaurākais statistiskās standartklūdas intervāls (2. tabula). 1989.–2024. gadā griezes skaita tendence ir stabila (2. tabula) galvenokārt tāpēc, ka skaits bija ļoti zems 90. gadu sākumā un vēlāk strauji pieaudzis, bet kopš 2014. gada atkal strauji samazinājies (p<0,01), tomēr, pateicoties griezei labvēlīgajam 2024. gadam, pēdējo piecu gadu tendence stabila. Manuprāt, griezes skaita samazināšanās ir likumsakarīga, jo Latvijas lauku attīstības programmā vienīgā bioloģiskās daudzveidības agrovides shēma – “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos” (BDUZ) – ir pamatā vērsta uz augu sugu, nevis putnu (t. sk. griežu) aizsardzību. Ņemot vērā to, ka grieze ir ES Putnu

direktīvas 1. pielikuma suga, turklāt tāda, kuras skaits tieši patlaban strauji samazinās, **būtu jāpieprasa, lai Zemkopības ministrija paredz īpašu agrovides shēmu griezes aizsardzībai.**

Ormanītis (*Porzana porzana*)
Ormanītis ir vienīgā suga (turklāt ES Putnu direktīvas 1. pielikuma suga), par kuras populācijas skaita pārmaiņām datus Latvijā par visu valsts teritoriju ar citām monitorinģa programmām neiegūst vispār. Arī naktsputnu monitoringā ir iegūts visai maz datu – kopējais parauglaukumu skaits, kuros suga konstatēta, ir vismazākais no tām sugām, par kurām izdarīti aprēķini. 2024. gadā ormanītis konstatēts tikai sešos parauglaukumos, kopā kopš 2006. gada – tikai 23 parauglaukumos, un tas ir apmēram divas reizes mazāk nekā citas iekļautās naktsputnu sugas. Ormanīša populācijas pārmaiņas tādējādi ir neskaidras jebkurā no apskatītajiem periodiem, jo pieejamo datu ir pārāk maz, taču to parauglaukumu skaitam, kuros novēro ormanīti, ir tendence paliecināties, tāpēc ar laiku datu apjoms varētu būt pietiekams. Iespējams, šai sugai būtu javeido īpašs parauglaukumu tīkls ormanīša izmantotos biotopos – slapjās pļavās un ezeru sliķņās, lai iegūtu vairāk datu tieši par šo sugu.

2. TABULA. Naktsputnu populāciju indeksa izmaiņu tendences Latvijā (2006–2024; griezei izmaiņu tendences aprēķinātas arī periodam no 1989. līdz 2024. gadam).
TABLE 2. Changing trends in the nocturnal bird population index in Latvia, 2006–2024 (changing trends for Corncrake are calculated for 1989–2024 as well).

Suga Species	Tendence (S) Change index	Standartklūda (SE) Standard error	Aprēķinam izmantoto parauglaukumu skaits, n Number of sample plots	Tendences raksturojums Trend	Statistikā būtiskuma līmenis, p p-value
1. Kārklu ļauķis <i>Locustella naevia</i>	0,9371	0,0054	54	straujš samazinājums	<0,05
2. Upes ļauķis <i>Locustella fluviatilis</i>	0,9513	0,0072	50	mērens samazinājums	<0,01
3. Grieze <i>Crex crex</i> 2006–2023	0,9631	0,0033	68	mērens samazinājums	<0,01
4. Niedru strazds <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	0,9786	0,0148	29	neskaidra	–
5. Lakstīgala <i>Luscinia luscinia</i>	0,9874	0,0060	56	mērens samazinājums	<0,05
6. Ceru ļauķis <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	0,9928	0,0084	45	stabila	–
7. Purva ļauķis <i>Acrocephalus palustris</i>	0,9942	0,0058	53	stabila	–
8. Paipala <i>Coturnix coturnix</i>	0,9975	0,0118	38	stabila	–
Grieze <i>Crex crex</i> 1989–2024	0,9998	0,0027	82	stabila	–
9. Ormanītis <i>Porzana porzana</i>	1,0120	0,0261	23	neskaidra	–
10. Meža pūce <i>Strix aluco</i>	1,0225	0,0133	35	stabila	–
11. Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	1,0618	0,0166	34	mērens pieaugums	<0,01
12. Krūmu ļauķis <i>Acrocephalus dumetorum</i>	1,0940	0,0164	45	straujš pieaugums	<0,01

straujš samazinājums – steep decline
mērens samazinājums – moderate decline
stabila – stable
neskaidra – uncertain
mērens pieaugums – moderate increase
straujš pieaugums – steep increase

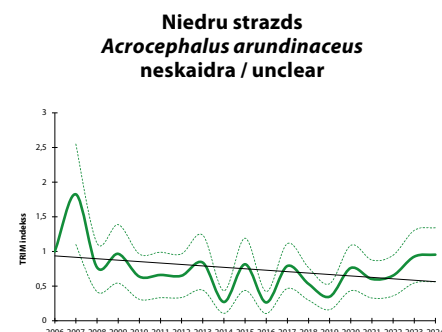
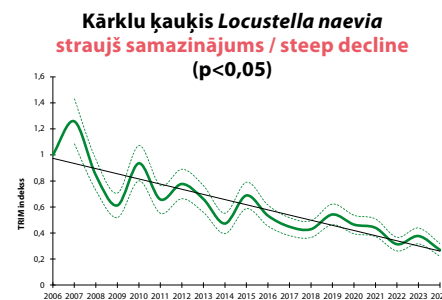
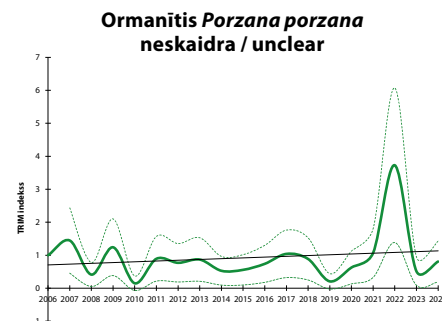
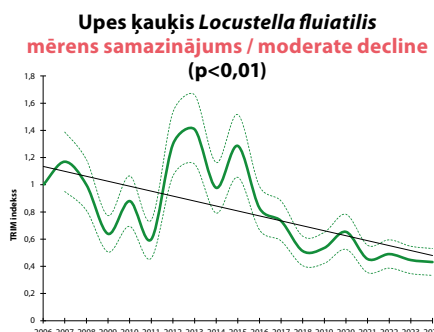
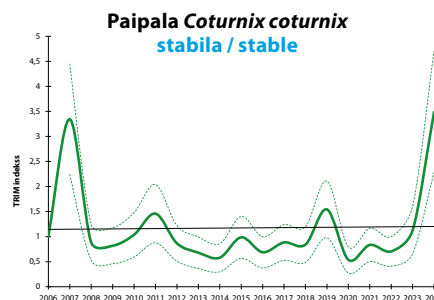
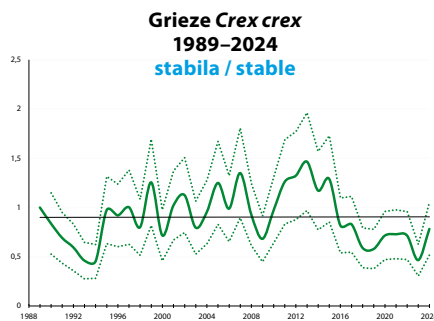
Paipala (*Coturnix coturnix*)

Suga ir ar skaidri izteiktiem invāzijas gadiem, tai novērojumu periodā ir visvairāk svārstību. Kopā 2006.–2024. gadā kaut vienu gadu tā novērota 38 parauglaukumos. Visvairāk novērojumu ir 2024. gadā – 17 parauglaukumos (pirms tam – 2007. gadā: 15 parauglaukumos). Līdz ar to kopš 2006. gada paipalai ir stabila tendence, taču kopš 2014. gada (kad vairs nav iekļauts 2007. gads) tendence ir mērens pieaugums ($p < 0,05$), bet kopš 2019. gada tendence ir neskaidra. Ņemot vērā, ka paipala ir dienviņu suga ar neskaidru ligzdošanas gadu raksturu Latvijā, neitrāli vērtējams tas, ka novērojumu periodā ir vērojamas tādas svārstības. Citiem vārdiem sakot, paipala Latvijā atrodas uz areāla robežas, un ir normālas tās skaita svārstības, kas atkarīgas no meteoroloģiskajiem apstākļiem un populācijas pieauguma vai krituma pamatizplatības areālā uz dienvidiem no Latvijas. Novērojumu periodā kopš 2006. gada paipalas populācijas indekss bijis augstāks nekā parasti apmēram ik pa četriem gadiem: 2007., 2011., 2015., 2019. un 2024. gadā.

Kārķu ķauķis (*Locustella naevia*)
Kārķu ķauķim visos periodos kopš 2006. gada ir vērojams skaita samazinājums – kopš 2006. gada, bet no 2018. gada tas ir **straujš skaita samazinājums**. Iespējams, to var izskaidrot ar piemērotu biotopu samazināšanos pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, jo 20. gs. 90. gadu beigās šai sugai bija izveidojusies ļoti labvēlīga situācija: bija ļoti daudz neapstrādātu lauku – atmatu, kas šai sugai ir ļoti piemērots biotops. Patlaban šādu atmatu skaits ir ievērojami samazinājies. Papildu, visticamāk, negatīvu, iespaidu atstāj arī krūmu izciršana grāvjos ligzdošanas laikā, jo tā aiziet bojā daudzas ligzdas. Pro-

tams, šādas hipotēzes apstiprināšanai nepieciešami papildu pētījumi par šo sugu, jo monitoringa uzdevums ir tikai konstatēt attīstības tendenci.

Upes ķauķis (*Locustella fluviatilis*)
Upes ķauķim kopš 2006. gada ir vērojams mērens skaita samazi-

3. ATTĒLS. Naktsputnu populāciju indeksi Latvijā 2006.–2024. gadā (griezei 1989.–2024. gadā).

FIGURE 3. Nocturnal bird population index in Latvia, 2006–2024 (1989–2024 for Corncrake).

nājums, taču kopš 2014. gada – straujš skaita samazinājums. Kopš 2019. gada tendence ir neskaidra. Ir izteikti pieņēmumi, ka upes ķauķis ir viena no tām sugām, kas visvairāk cieš no nelabvēlīgiem apstākļiem ziemošanas vietās Āfrikā (Auniņš 2018). Tomēr mums nav nekādu datu nedz par tieši Latvijas upes ķauķu ziemošanas vietām, nedz faktoriem, kas ietekmē to ligzdošanas sekmes Latvijā vai pārziemošanas varbūtību Āfrikā, lai gan Sahāras tuksneša izplešanās klimata pārmaiņu ietekmē ir labi dokumentēta attiecībā uz citām putnu sugām un tāpēc – ļoti ticams faktors, kas ietekmē arī citas Āfrikā ziemojošās sugas.

Niedru strazds (*Acrocephalus arundinaceus*)

Niedru strazda populācijas tendences pētījumu periodā kopš 2006. gada un 2019. gada ir ne-

skaidras, taču kopš 2014. gada skaits ir mēreni pieaudzis. Tas gan nenorāda, ka suga nav apdraudēta. Taču tā nav lauksaimniecības zemēm raksturīga suga, tāpēc iegūto datu apjoms ir mazs un, iespējams, nav reprezentatīvs. Lai iegūtu datus par niedru strazdu, nepieciešams niedrāju putnu monitorings, ko visērtāk veikt ar niedrāju putnu ķeršanas metodes palīdzību rudens migrācijas laikā, kas *Acrocephalus* ģints ķauķiem novērojama jūlijā–augustā (Celmiņš 1990). Taču jāteic, ka samazināšanās konstatēta, arī analizējot dienas putnu monitoringa datus (Auniņš 2018, 2020), lai gan tā nav bijusi statistiski būtiska, visticamāk, nelielā datu apjoma dēļ: dienas putnu uzskaitēs – 17 maršrutos (Auniņš 2020), nakts – 29 visā pētījumu periodā kopš 2006. gada – tā ir otrā mazāk konstatētā suga aiz ormaniša.

Ceru ķauķis

(*Acrocephalus schoenobaenus*)

Ceru ķauķa populācijas tendence 2006.–2024. gadā ir stabila (2. tabula), kopš 2014. gada vērojams mērens pieaugums, bet kopš 2019. gada tendence ir neskaidra. Populācijas svārstības lauku ainavā, iespējams, izskaidrojamas ar to, ka periodiski tiek izcirsti krūmi novadgrāvjos, mainot ceru ķauķu biotopu pieejamību. Visas ceru ķauķa populācijas (t. i., ne tikai lauku ainavā, bet arī mitrājos – niedrājos un zāļu purvos) tendence ir jāpēta ar niedrāju putnu monitoringu, jo mitrāji, visticamāk, ir ceru ķauķa nozīmīgākais ligzdošanas biotops.

Purva ķauķis

(*Acrocephalus palustris*)

Purva ķauķa populācijas indekss 2006.–2024. gadā ir stabils, pēdējos 11 gados (2014–2024) ir

vērojams mērens pieaugums, bet kopš 2019. gada – neskaidrs. Purva ķauķim tas, iespējams, tāpat kā ceru ķauķim, izskaidrojams ar krūmu izcirstānu lauksaimniecības zemju novadgrāvjos ligzdošanas sezonas laikā, iznīcinot visu tur ligzdojošo putnu ligzdas. **Pēdējos gados nosaucot to par “meliorācijas sistēmu tīrīšanu un uzlabošanu”, šai bioloģisko daudzveidību iznīcinošajai praksei Zemkopības ministrija Lauku attīstības programmas ietvaros pat piešķirusi finanšu līdzekļus.**

Lakstīgala

(*Luscinia luscinia*)

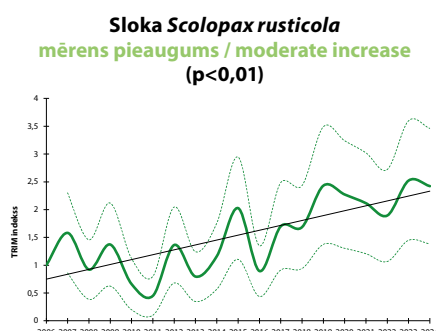
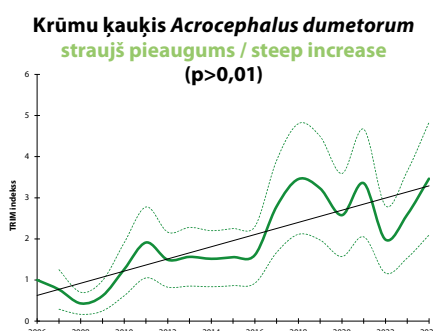
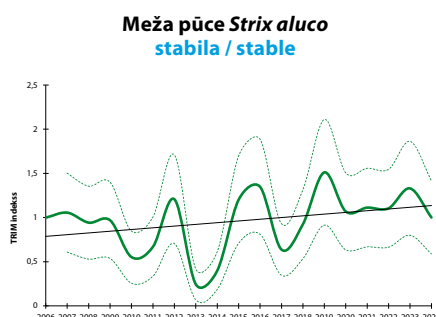
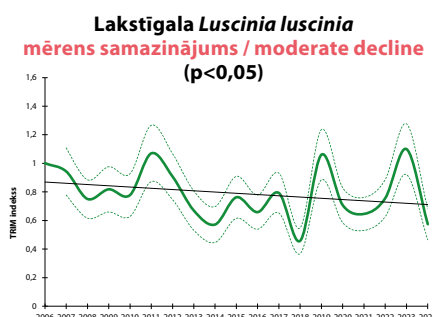
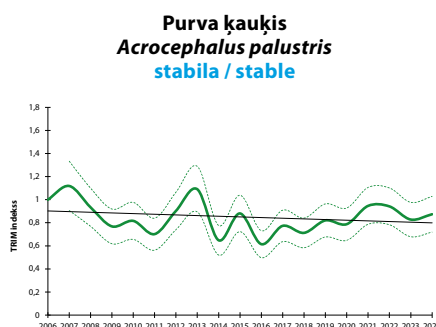
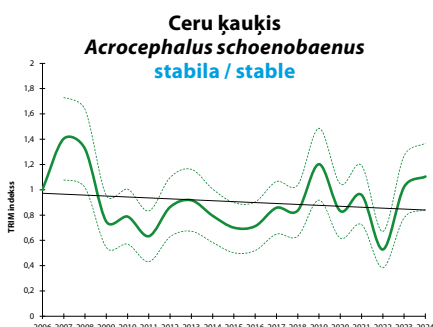
Lakstīgalas populācijas indekss 2006.–2024. gadā un 2019.–2024. gadā mēreni samazinās ($p < 0,05$; 2. tabula), bet vidējā termiņā (2014.–2024. gadā) ir stabils. Par lakstīgalu ir pieejams liels datu ap-

joms: kopā par 56 parauglaukumiem (2. tabula), 2024. gadā lakstīgala novērota 30 parauglaukumos no 37, un tajos, kuros tā nav novērota, tas visticamāk izskaidrojams tādejādi, ka veikta tikai otrā naktspuķu uzskaitē – pēc jūnija vidus lakstīgalas dziedāšanas aktivitāte un līdz ar to konstatēšanas iespējas ievērojami sarūk. Lakstīgalu uzskaitu datu interpretācijā, iespējams, jāiekļauj arī uzskaites laiks, ja iespējams, novērtējot dziedāšanas aktivitātes sarakumu katru gadu.

Pateicības

Šo pētījumu 2014.–2024. gadā finansēja Dabas aizsardzības pārvalde, bet 2012.–2013. gadā Zemkopības ministrija. Griezes un naktspuķu monitoringu periodā no 1989. gada līdz 2011. gadam ir finansējuši dažādi avoti. Līdz 1995. gadam, no 1997. gada līdz 2002. gadam, kā arī 2010. un 2011. gadā monitorings nesaņēma nekādu finansiālu atbalstu, tam tika izmantoti pašu novērotāju un koordinatoru personīgie līdzekļi.

2024. gadā naktspuķus ir uzskaitījuši šie brīvprātīgie novērotāji, un par to viņiem vislielākā pateicība: Agnese Balandiņa, Aija Bensoņe, Jānis Bētiņš, Dmitrijs Boiko, Andrejs Briedis, Imants Brusbārdis, Reinis Brusbārdis, Elīna Deksnē, Toms Endziņš, Agnese Gaile, Anna Gintere, Arnis Ginters, Dāvis Valters Immurs, Māris Jaunzemis, Valts Jaunzemis, Inese Kaminska, Elvijs Kantāns, Renāte Kaupuža, Arturs Kaupužs, Elīze Keiša, Oskars Keišs, Andris Klepers, Toms Kohs, Ilze Kukāre, Normunds Kukārs, Viesturs Ķerus, Imants Lapinskis, Edgars Laucis, Edgars Lediņš, Viesturs Leitholds, Ārija Ločmele, Jānis Ločmelis, Sintija Martinsone, Aivars Meinards, Iriša Mukāne, Uģis Narvils, Dainis Nāburgs, Mārtiņš Platacis, Ainis Platais, Ance Priedniece, Kārlis Silis, Andris Stipnieks, Matīss Stunda, Oļģerts Tīliks, Aivis Tjagunovičs, Viesturs Vīgants, Juris Vīgulis, Arnis Zacmanis, Ieva Zakrepska un Aija Zāgmane.

4. ATTĒLS. Naktspuķu populāciju indeksi Latvijā 2006.–2024. gadā.

FIGURE 4. Nocturnal bird population index in Latvia, 2006–2024.

Literatūra

- Auniņš A. 2018. Ligzdojošo putnu skaits turpina samazināties: visvairāk cieš Āfrikā ziemojošie un ar lauksaimniecības zemēm saistītie putni. *Putni dabā* 81 (2018/1): 10–15.
- Auniņš A. 2020. Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2019: pēdējo gadu nevēlamās tendences saglabājas? *Putni dabā* 87 (2020/1): 6–11.
- Auniņš A., Keiņš O. 2012. Lauku putnu populācijas indeksa monitorings. Gala atskaite par 2012. gadu. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība.
- Auniņš A., Keiņš O. 2013. Lauku putnu populācijas indeksa monitorings. Gala atskaite par 2013. gadu. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība.
- Celmiņš A. 1990. Preliminary results of “Acroproject” in Latvia. Proceedings of the fifth conference on the study and conservation of migratory birds of the Baltic basin, Rīga, October 5–10, 1987, Vol. I: 67–70.
- Gregory R. D., Škorpilova J., Voříšek P., Butler S. 2019. An analysis of trends, uncertainty and species selection shows contrasting trends of widespread forest and farmland birds in Europe. *Ecological Indicators* 103: 676–687.
- Keiņš O. 1997. Griezū uzskaišu rezultāti Latvijā 1989.–1995. gadā. *Putni dabā* 7.1: 11–21.
- Keiņš O. 2005. Lauksaimniecības zemes lietošanas izmaiņu ietekme uz griezes *Crex crex* populāciju Latvijā (angliski ar kopsavilkumu latviski). *Acta Universitatis Latviensis, Biology* 691: 93–109.
- Keiņš O. 2006. Lauksaimniecības pārmaiņu ietekme uz griezes *Crex crex* (L.) populāciju Latvijā: skaita dinamika, biotopu izvēle un populācijas struktūra. Disertācija. Rīga: Latvijas Universitāte, 100 lpp.
- Keiņš O. 2009a. Grieze uz naža asmens – starp intensīvu lauksaimniecību un apmežošanu. *Medības. Maksķerēšana. Daba* 2009/6: 24–26.
- Keiņš O. 2009b. Griezies monitoringa 20 gadi Latvijā. *Putni dabā* 2009/2: 18–19.
- Keiņš O. 2011. Conservation of Corncrakes in Latvia 1989–2010: agricultural landscapes vs. Natura 2000 sites. Programme and Abstracts of the 8th Conference of the European Ornithologists’ Union, August 27–30, 2011, Rīga: 183.
- Keiņš O. 2012. Naktsputnu monitorings Latvijā – griezes uzskaites no 1989. līdz 2011. gadam. *Putni dabā* 2012/3–4: 10–11.
- Keiņš O. 2013. Naktsputnu uzskaites Latvijā 2006.–2012. gadā. *Putni dabā* 2013/3: 4–7.
- Keiņš O. 2015. Ceturtdaļgadsimts kopā ar Latvijas griezēm – naktsputnu uzskaites Latvijā kopš 1989. gada. *Putni dabā* 69 (2015/1): 16–20.
- Keiņš O. 2016. Naktsputnu uzskaites lauksaimniecības zemēs Latvijā: 1989–2015. *Putni dabā* 74 (2016/2): 10–12.
- Keiņš O. 2017. Naktsputnu uzskaites lauksaimniecības zemēs 2016. gadā. *Putni dabā* 78 (2017/2): 3–7.
- Keiņš O. 2018. Naktsputnu monitorings lauksaimniecības zemēs Latvijā 2017. gadā. *Putni dabā* 81 (2018/1): 21–25.
- Keiņš O. 2019. Naktsputnu monitorings lauksaimniecības zemēs 2018. gadā. *Putni dabā* 85 (2019/2): 3–9.
- Keiņš O. 2020. Kad vadzīs lūzis? Pārskats par naktsputnu monitoringu Latvijā 2019. gadā. *Putni dabā* 87 (2020/1): 17–22.
- Keiņš O. 2021. Griezū skaits Latvijā pēdējos 5 gados strauji samazinās: pārskats par naktsputnu monitoringu Latvijā 2020. gadā. *Putni dabā* 89 (2021/1): 11–16.
- Keiņš O. 2022. Pārskats par naktsputnu monitoringu Latvijas lauku ainavā 2021. gadā. *Putni dabā* 90 (2022/1): 44–49.
- Keiņš O. 2023. Naktsputnu monitorings lauksaimniecības zemēs 2022. gadā. *Putni dabā* 91 (2023/1): 47–54.
- Keiņš O. 2024. Naktsputnu monitorings lauku ainavā 2023. gadā. *Putni dabā* 94 (2024/2): 11–18.
- Keiņš O., Ķemlers A. 2000. Griezū (*Crex crex*) skaita palielināšanās Latvijā 1990. gados – vai varam lepoties ar sekmīgu sugas aizsardzību? *Putni dabā* 10.3: 22–30.
- Keiņš O., Lediņš E. 2002. Griezies monitorings Latvijā: maršrutu uzskaites 1989.–2002. gadā. *Putni dabā* 12.3: 13–21.
- McCullagh P., Nelder A. J. 1989. Generalized linear models, 2nd edition. London: Chapman & Hall.
- Pannekoek J., van Strien A. J. 2001. TRIM3 manual: TRENDS and Indices for Monitoring data. Research paper No: 0102. Voorburg: Statistics Netherlands, 58 pp.
- PECBMS 2024. Trends of wild birds in Europe, 2024 update. PanEuropean Common Bird Monitoring Scheme. <https://pecbms.info/trends-of-wild-birds-in-europe-2024-update/>.
- Reif J., Gamero A., Hološková A., Auniņš A., Chodkiewicz T., Hristov I., Kurlavičius P., Leivits M., Szép T., Voříšek P. 2024. Accelerated farmland bird population declines in European countries after their recent EU accession. *Science of The Total Environment* 946: 174281.
- Reif J., Vermouzek Z. 2019. Collapse of farmland bird populations in an Eastern European country following its EU accession. *Conservation Letters* 12: e12585.
- Ruck A., van der Wal R., Hood A. S. C., Mauchline A. L., Potts S. G., WallisDeVries M. F., Öckinger E. 2024. Farmland biodiversity monitoring through citizen science: A review of existing approaches and future opportunities. *Ambio* 53 (2): 257–275.
- Stoeckli S., Birrer S., Zellweger-Fischer J., Balmer O., Jenny M., Pfiffner L. 2017. Quantifying the extent to which farmers can influence biodiversity on their farms. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 237: 224–233.
- van Strien A., Pannekoek J., Hagemeijer W., Verstrael T. 2004. A loglinear Poisson regression method to analyse bird monitoring data. *Bird Census News* 13: 33–39.
- Tscharntke T., Batáry P., Grass I. 2024. Mixing on- and off-field measures for biodiversity conservation. *Trends in Ecology & Evolution* 39 (8): 726–733.

Summary

The monitoring of nocturnal birds on agricultural land in 2024 /Oskars Keiņš/

The nocturnal bird census in 2024 was done by volunteers in 44 plots, the results are presented in Tables 1 and 2. Changing population trends were calculated for 12 nocturnal bird species (Table 2). For the Corncrake *Crex crex*, a moderate decline was detected for 2006–2024, yet its long time trend (1989–2024) is stable. A moderate decline since 2006 was also recorded for the River Warbler *Locustella fluviatilis* and the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia*, but a steep decline – for the Common Grasshopper Warbler *Locustella naevia*. A stable population trend was recorded for the Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus*, the Marsh Warbler *Acrocephalus palustris*, the Common Quail *Coturnix coturnix* and the Tawny Owl *Strix aluco*. The population of the Eurasian Woodcock *Scolopax rusticola* shows a moderate increase and the population of the Blyth's Reed Warbler *Acrocephalus dumetorum* has a steep increase.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Balto stārķu ligzdošanas sekmju monitorings Latvijā 1989.–2024. gadā

MĀRA JANAUS,
ornlab@latnet.lv

Balto stārķu *Ciconia ciconia* ligzda
ar mazuliem. Kaļķi, Talsu novads,
09.07.2025.

Nu jau pagājuši 40 gadi, kopš lielākās vai mazākās platībās katru gadu sekojam tam, kā Latvijas baltajiem stārķiem *Ciconia ciconia* veicas ar ligzdošanu. Divi vīri, tēvs un dēls Ernests un Aivars Ķemleri, 1984. gadā brīvprātīgi ķērās pie Snēpeles pagasta (Kuldīgas novadā) apsekošanas, meklējot baltā stārķa ligzdas, aprakstot tās un reģistrējot ligzdošanas sekmes. Tomēr par šāda veida datu plašāka mēroga vākšanas (monitoringa) sākumu uzskatāms 1989. gads, kad to sāka seši brīvprātīgie dalībnieki pašu izvēlētos parauglaukumos. Patlaban tas ir ilgākais nepārtrauktais šāda veida monitorings Latvijā – 36 gadi.

Foto: Ēlīna Gulbe

Parauglaukumu izvietojums un skaits šajā laikā bijis mainīgs. Abi Snēpeles pētījuma sācēji diemžēl jau ir aizsaulē, bet novērojumi bez pārtraukuma tur turpinās līdz šim. Otrs parauglaukums, kur dati vākti visu laiku, ir Kombuļos, kur kopš paša sākuma nemainīgi darbojas Ieviņa Zakrepska. Kopumā šo 36 gadu laikā ziņas vāca pāri par 100 iedzīvotājiem (noteikti vēl vairāk, jo skolotāji parasti sniedza ziņas visas skolas vārdā, neminot visus iesaistītos skolēnus). Milzīgs paldies visiem, kas ziedojuši savu laiku un darbu balto stārķu izpētei Latvijā! Turpmāk minēti tie parauglaukumi un to apsekotāji, kur dati vākti 10 un vairāk gadus (iekavās – gadu skaits).

Snēpele: Aivars Ķemlers (24 gadi) un Māra Janaus (17);

Kombuļi: Ieviņa Zakrepska (36);

Salnava: Juris Ločmelis (35);

Lubāna: Elmārs Sauka (31) un Ilze Zvēra (3);

Jaunlaicene: Verners Ratseps (19), Māra Janaus (9) un Jānis Cīmiņš (1);

Zentene: Anna Liepiņa (10) un Māra Janaus (17);

Bukaiši: Skaidrīte Urbāne (27);

Ilzene: Ināra Kalniņa (8) un Velga Kazāka (18);

Pilskalne: Dainis Nāburgs (26);

Nīkrāce: Aivis Tjagunovičs (25);

Rucava: Sergejs Hmeļņickis (24);

Naujene: Boļeslavs Purmalis (23);

Medze: Aina un Modris Lazdiņi (15), Ritvars Rekmanis (6) un Evita Verpakovska (1);

Litene: Andra Čaupale (16) un Elvijs Kantāns (2);

Turki: Marija Bronka (15);

Liezēre: Ojārs Akmentiņš (15);

Kārļi: Māris Virkavs (12);

Vilzēni: Rita Kreišmane (12);

Liepa: Aivars Vilnis (11);
Smārde: Valdis Ādamsons (11);
Līvērze: Viesturs Veiss (10);
Zante: Helēna Bērziņa (10).

Metodika un materiāls

Jau kopš monitoringa sākuma informācija tika vākta pēc vienas metodikas. Gandrīz vienmēr parauglaukumus (vietu, izmēru, maršrutus) izvēlējās paši dalībnieki savas dzīvesvietas apkārtnē. Viņi tika apgādāti ar instrukciju, uzskaites anketām un kartēm, kurās iezīmējamas ligzdu atrašanās vietas. Katru gadu parauglaukumus apse-

koja 1–3 reizes, apmeklējot zināmās ligzdas un meklējot jaunas. Labi rezultāti bija arī telefonaptaujām tad, ja jau zināma ligzda atradās pie mājām; no iedzīvotājiem ieguvām papildu informāciju (piemēram, par olu/mazuļu bojāeju), kas nebūtu iespējams nedaudzo apmeklējumu reizēs. Jāatzīmē, ka 99 % gadījumu iedzīvotāji bija pretimnākoši un atsaucīgi. Tika paredzēts reģistrēt ligzdas novietojumu (ēka, koks, stabs utt.), palīdzību ligzdas ierīkošanā (ir vai nav mākslīga pamatne, ar nolūku nozāģēta koka galotne), apdzīvotību (diviņi varianti). Tie ir:

- apdzīvota, sekmīga, mazuļu skaits zināms;
- apdzīvota, sekmīga, mazuļu skaits nezināms;
- apdzīvota, nesekmīga, mazuļi bija, bet gāja bojā;
- apdzīvota, nesekmīga, mazuļu nav bijis;
- apdzīvota, sekmība nezināma;
- neapdzīvota, stārķi to neapmeklēja vispār;
- neapdzīvota, bet uzturējās divi stārķi mazāk par vienu mēnesi;
- neapdzīvota, bet uzturējās viens stārķis;
- apdzīvotība nezināma.

1. TABULA. Balto stārķu ligzdošanas sekmes parauglaukumos Latvijā 1989.–2024. gadā.

TABLE 1. The breeding success of the White Stork on control plots in Latvia in 1989–2024.

Gads Year	Parauglaukumu skaits No. of control plots	Ligzdu skaits No. of nests	Neapdzīv. ligzdas Unoccupied nests		Nezin. apdzīvotība Unknown occupation		Apdzīvotas ligzdas Occupied nests		Sekmīgas ligzdas Successful nests		Nesekmīgas ligzdas Unsuccessful nests		Apdzīv., sekmība nezin. Occupied, success unk.		Vid. mazuļi ligzdā Average chicks per nest		Mazuļi kopā*** Chicks total***
			n	%*	n	%	n	%	n	%**	n	%*	n	%	apdz. occup.	sekm. succ.	
1989	6	126	22	17	0	0	104	83	84	88	11	12	10	10	2,42	2,74	230 (254)
1990	6	134	35	26	0	0	99	74	90	93	7	7	2	2	1,75	1,89	170 (233)
1991	9	261	43	16	0	0	218	84	157	85	27	15	34	16	1,78	2,09	328 (401)
1992	7	181	47	26	0	0	134	74	110	83	23	17	1	1	1,64	1,98	218 (234)
1993	8	253	18	7	0	0	235	93	192	84	36	16	7	3	1,66	1,97	379 (390)
1994	7	295	37	13	0	0	259	88	223	88	30	12	6	2	1,69	1,91	427 (436)
1995	7	284	49	18	5	2	230	82	195	88	26	12	9	4	1,86	2,10	410 (426)
1996	10	357	39	11	7	2	311	89	254	84	50	16	7	2	1,87	2,24	569 (584)
1997	10	356	79	24	24	7	253	76	171	73	64	27	18	7	1,52	2,09	358 (392)
1998	19	564	111	20	7	1	446	80	390	91	38	9	18	4	2,22	2,44	952 (992)
1999	27	774	111	14	7	1	655	86	585	90	64	10	7	1	2,39	2,65	1552 (1553)
2000	24	764	125	17	9	1	630	83	548	88	72	12	10	2	2,19	2,48	1360 (1383)
2001	27	861	132	16	14	2	715	84	644	91	63	9	7	1	2,30	2,52	1623 (1638)
2002	26	922	165	18	21	2	737	82	620	86	102	14	15	2	1,98	2,31	1430 (1463)
2003	20	745	204	28	11	1	530	72	431	82	92	18	7	1	1,78	2,16	929 (941)
2004	26	1022	136	14	64	6	822	86	745	91	71	9	6	1	2,25	2,47	1838 (1861)
2005	19	746	131	19	44	6	571	81	467	85	81	15	23	4	1,87	2,19	1025 (1088)
2006	18	790	149	19	36	5	648	81	547	85	100	15	28	4	1,85	2,19	1199 (1205)
2007	14	611	111	19	36	6	464	81	411	92	35	8	18	4	2,22	2,41	990 (1051)
2008	21	819	123	16	42	5	654	84	567	92	50	8	25	4	2,31	2,52	1427 (1353)
2009	21	846	125	16	41	5	671	84	599	89	71	11	1	0,1	2,08	2,33	1394 (1396)
2010	18	649	98	16	25	1	526	84	479	91	45	9	3	1	2,22	2,43	1162 (1169)
2011	21	737	109	15	13	2	607	85	554	92	45	8	8	1	2,16	2,34	1294 (1312)
2012	21	775	121	16	30	4	624	84	564	91	56	9	4	1	2,28	2,51	1415 (1424)
2013	25	906	141	17	52	6	712	83	643	92	59	8	25	4	2,17	2,37	1525 (1616)
2014	22	760	112	16	39	5	609	84	526	87	77	13	6	1	2,00	2,29	1203 (1217)
2015	20	592	95	16	16	3	481	84	405	86	68	14	8	2	1,72	2,01	815 (839)
2016	21	629	101	17	19	3	509	83	402	83	80	17	27	5	1,74	2,09	839 (921)
2017	18	575	92	17	44	8	439	83	368	84	70	16	3	1	1,95	2,32	855 (906)
2018	20	605	121	21	29	5	455	79	370	85	67	15	18	4	1,73	2,04	756 (802)
2019	17	555	98	18	23	4	434	82	376	88	53	12	5	1	1,95	2,22	836 (847)
2020	16	539	90	17	19	4	430	83	374	88	53	12	4	1	1,94	2,22	829 (837)
2021	18	565	102	19	26	5	437	81	391	90	44	10	12	3	2,08	2,32	906 (914)
2022	17	537	98	19	11	2	428	81	331	79	87	21	10	2	1,76	2,23	737 (763)
2023	17	529	104	20	11	2	414	80	350	85	61	15	5	1	1,75	2,05	718 (731)
2024	18	564	93	17	17	3	454	83	414	92	37	8	5	1	2,27	2,47	1024 (1040)
Kopā Total	621	21228	3567	17	742	3	16945	83	14577	88	2015	12	402	2,37	2,03	2,31	33 722 (34 602)

* No ligzdām ar zināmu sekmību / from nests with known success

** T. sk. sekmīgas ligzdas ar nezināmu mazuļu skaitu / including successful nests with unknown number of chicks

*** Ligzdās ar zināmu mazuļu skaitu (pārreķināts visām sekmīgajām ligzdām) / in nests with known no. of chicks (recalculated for all successful nests)

Tika reģistrēts arī izaugušo mazuļu skaits. Piezīmēs bija iespēja ierakstīt jebkurus citus novērojumus (piemēram, ligzdas vai putnu/olu bojāeju, ja zināms – bojāejas iemeslus, kaujas pie ligzdas, ierašanās/aizlidošanas datumus utt.). Parauglaukumu izmēri pa gadiem varēja mainīties, tāpēc šo saucam par ligzdošanas sekmju (nevis ligzdu skaita) monitoringu. Tomēr, tā kā parauglaukumu izmēri mainījās samērā maz, uzskatām, ka ilgtermiņā varam spriest arī par ligzdojošo pāru skaita (un ligzdu izvietojuma blīvuma) izmaiņām attiecīgajās vietās.

Materiāla apjoma izmaiņas atspoguļotas 1. attēlā. Parauglaukumi bijuši izvietoti samērā vienmērīgi visā valsts teritorijā. Pirmajā monitoringa gadā

dati vākti sešos parauglaukumos, maksimālais skaits (27) sasniegts 1999. un 2001. gadā. Tikai divas vietas (Snēpeles un Kombuļu parauglaukumi) tikušas apskatītas visus 36 gadus. Bijuši 22 parauglaukumi, kuros dati vākti 10 un/vai vairāk gadu (sk. iepriekš). Vidējais parauglaukumu skaits 1989.–2024. gadā bijis 17 gadā, to vidējā platība bija aptuveni 105 km², no tiem aptuveni 59 km² (48 %) lauksaimniecības zemju. Katrā no parauglaukiem apskatītas vidēji 34 (3–136) ligzdas gadā.

Arī LU Bioloģijas fakultātes studenti prakses darbu ietvaros vismaz piecās vietās vienu līdz sešus gadus ir vākuši datus par balto stārķu ligzdošanas sekmēm, bet diemžēl šo datu ievākšanas metodika vairumā gadījumu

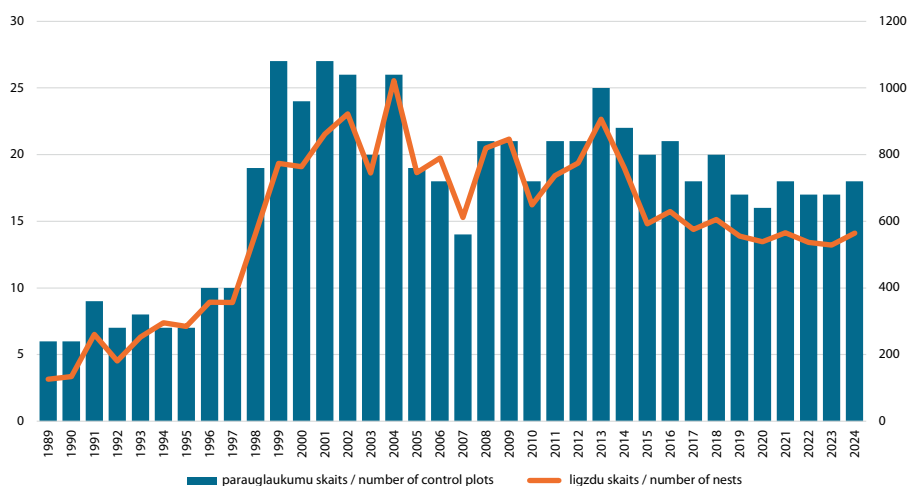
atšķīrās no šajā monitoringā lietotās, tāpēc šajā rakstā šie dati nav ietverti. Novērojumi apkopoti *Excel* tabulās; līdz šim tie izmantoti vairākās publikācijās (Janaus 2000, 2001, 2014, 2015; Ķemlers 1995).

Rezultāti

Ligzdošanas sekmes. Galvenie iegūtie rezultāti un kopējais datu apjoms atspoguļots 1. tabulā, bet dažādu ligzdošanas sekmju rādītāju izmaiņas apkopotas 2. un 3. attēlā. Kā redzams, ligzdošanas sekmju parametri ilgtermiņā bijuši visai stabili. Tas attiecas uz visiem ligzdošanas sekmes raksturojošajiem rādītājiem. Apdzīvotu ligzdu īpatsvars svārstījies robežās no 72 % līdz 92 % (vidēji 83 %), sekmīgu ligzdu īpatsvars – no 73 % līdz 93 % (vidēji 88 %), bet vidējais vienā ligzdā izaugušo mazuļu skaits apdzīvotās ligzdās – no 1,54 līdz 2,42 (vidēji 2,03), sekmīgās – no 1,97 līdz 2,74 (vidēji 2,31). Ar sliktākajām sekmēm “izceļas” 1997. gads, kad stārķu pavasara migrācijas laikā un vietās plašās teritorijās ilgstoši valdīja ļoti nelabvēlīgi laika apstākļi. Tas ietekmēja baltos stārķus visā austrumu populācijas daļā (Thomsen 2013). Jāpiebilst, ka nākamajos gados šie zaudējumi ātri tika kompensēti.

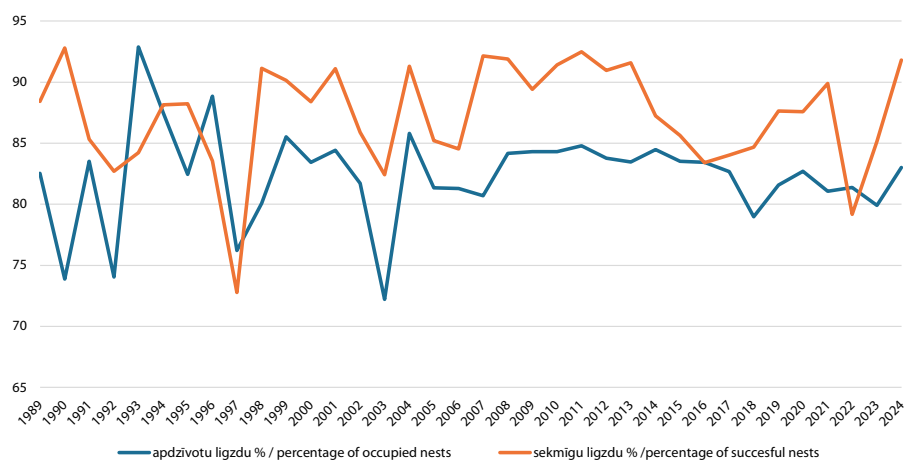
Aplūkojot kopsakarības starp dažādiem sekmības parametriem, konstatējām:

- (1) Nav saistības ($r=0,259$) starp apdzīvotu un sekmīgu ligzdu īpatsvaru – augsts apdzīvotības līmenis nebūt nenozīmē arī augstu sekmības līmeni attiecīgajā gadā. Tas skaidrojams tādejādi, ka apdzīvotība lielā mērā atkarīga no apstākļiem ziemošanas un ceļošanas vietās, bet sekmība – no ligzdošanas sezonas apstākļiem tepat Latvijā.
- (2) Ir labi izteikta saistība (korelācija) starp sekmīgu ligzdu procentu un vidējo sekmīgā ($r=0,492$, $p<0,01$) un apdzīvotā ($r=0,751$, $p<0,01$) ligzdā izaugušo mazuļu skaitu – jo vairāk sekmīgu ligzdu ir konkrētajā gadā, jo vairāk mazuļu spējuši izaudzināt viņu vecāki. Šāda saistība netika atrasta starp vidējo mazuļu skaitu ligzdā un apdzīvotu ligzdu procentiem.

1. ATTĒLS. Parauglaukumu un ligzdu skaits balto stārķu ligzdošanas sekmju monitoringa ietvaros Latvijā 1989.–2024. gadā.

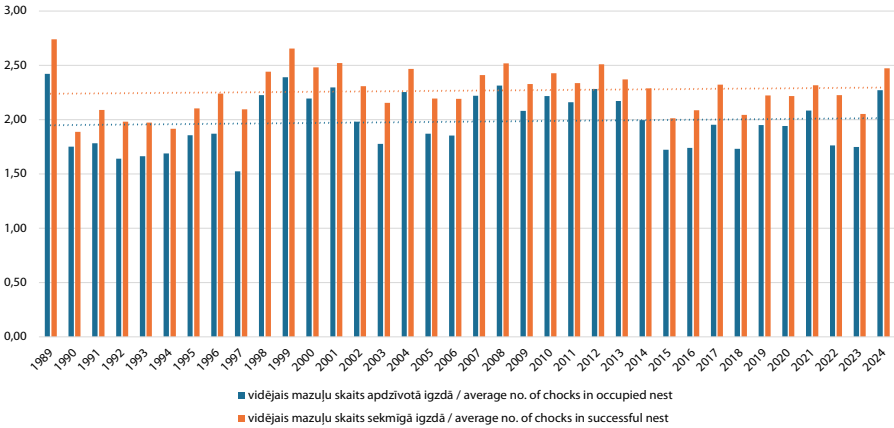
FIGURE 1. The number of control plots and nests during the monitoring of the breeding success of the White Stork in Latvia in 1989–2024.

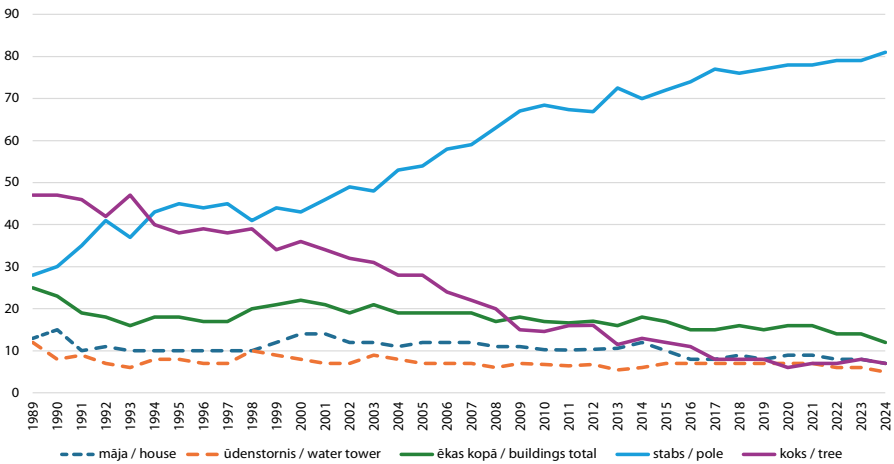
2. ATTĒLS. Baltā stārķa apdzīvotu un sekmīgu ligzdu īpatsvars parauglaukumos 1989.–2024. gadā.

FIGURE 2. Percentage of occupied and successful nests of the White Stork on control plots in 1989–2024.

Ligzdu novietojums un palīdzība to izveidē. Kā redzams 4., 5. un 6. attēlā, pēdējo 35 gadu laikā notikušas būtiskas izmaiņas attiecībā uz balto stārķu ligzdu novietojumu un palīdzību (mākslīga ligzdas pamatne) ligzdas ierīkošanā. Mākslīgo ligzdu īpatsvars šajā laikā krities no 46 % līdz 27 %. Šāda tendence visā Latvijas teritorijā novērota jau kopš 1934. gada (Strautzeļš 1942; Spuris 1960; Janaus, Dekants 2023, 2024). Attiecībā uz ligzdu novietojumu būtiskākās izmaiņas sākušās pēc 1974. gada, kad uz stabiem bija uzcelts vien 1 % stārķu ligzdu, t. sk. parauglaukumos monitoringa novērojumu periodā no 28 % 1989. gadā līdz 81 % 2024. gadā. Šis stabu ligzdu skaita pieaugums noticis uz koku ligzdu skaita samazināšanās rēķina. Uz dažādām ēkām atrodošos ligzdu īpatsvars samazinājies nedaudz, galvenokārt sakarā ar daudzu veco ūdenstornju (iepriekš visai populārs novietojums) nojaukšanu. Patlaban visbiežāk ir atrodamas ligzdas, kas bez cilvēka palīdzības uzceltas stabos – 59 %, seko stabu ligzdas uz mākslīgas pamatnes – 21 % (iepriecinoši, ka šādu ligzdu skaits un īpatsvars pamazām, bet nemitīgi pieaug). Vismazāk ir ligzdu, kuras cilvēki

3. ATTĒLS. Baltā stārķa vidējais ligzdā izaugušo mazuļu skaits parauglaukumos 1989.–2024. gadā.
FIGURE 3. Average number of raised chicks in nests of White Stork on control plots in 1989–2024.

4. ATTĒLS. Baltā stārķa ligzdu novietojums parauglaukumos 1989.–2024. gadā.
FIGURE 4. Location of White Stork nests on control plots in 1989–2024.

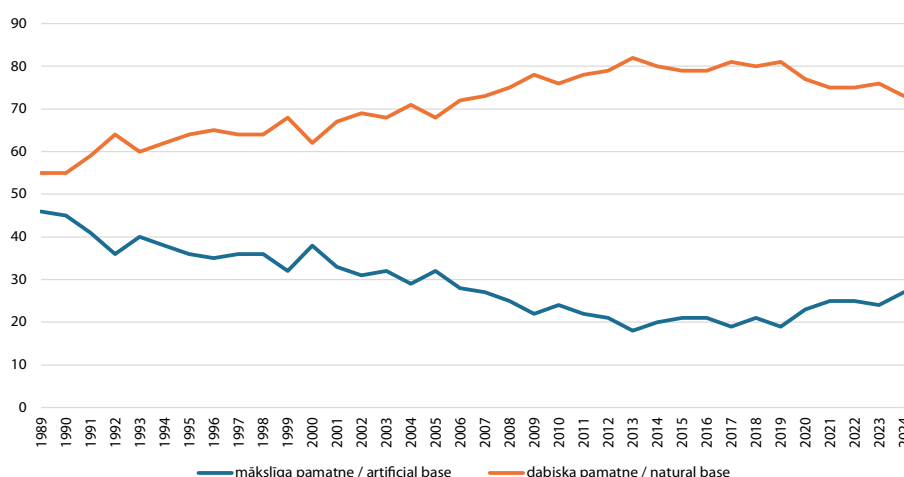
2. TABULA. Balto stārķu ligzdošanas sekmes saistībā ar ligzdu novietojumu un pamatni parauglaukumos 1989.–2024. gadā (n=4215).
TABLE 2. Breeding success of the White Stork in relation to nest location and base on control plots in 1989–2024 (n=4215).

Novietojums un pamatne Location and base	Apdzīv. ligzdas Occupied nests		Neapdz. ligzdas Unoccupied nests		Sekmīgas ligzdas Successful nests		Nesekm. ligzdas Unsuccessful nests		Vid. mazuļu skaits Average no. of chicks	
	n	%	n		n	%	n		apdz. l. occup. n.	sekm. l. success. n.
Stabs / Pole	2247	87,6	319		1940	86,3	307		1,98	2,36
Ēka / Building	552	76,2	172		487	88,2	65		2,08	2,40
Koks / Tree	651	70,4	274		554	85,1	97		1,96	2,32
Kopā / Total	3450	81,9	765		2981	86,4	469			
Dabiska / Natural	2543	84,6	464		2200	86,5	343		1,98	2,39
Mākslīga / Artificial	907	75,1	301		790	86,2	126		2,09	2,44
Kopā / Total	3450	81,9	765		2990	86,4	469			
Stabs, dabiska / Pole, natural	1910	88,3	254		1656	86,7	254		1,99	2,36
Stabs, mākslīga / Pole, artificial	337	83,8	65		284	84,3	53		1,57	1,83
Ēka, dabiska / Building, natural	395	77,5	115		354	89,6	41		2,15	2,41
Ēka, mākslīga / Building, artificial	157	73,4	57		133	84,7	24		1,88	2,06
Koks, dabiska / Tree, natural	238	71,5	95		190	79,8	48		1,71	2,21
Koks, mākslīga / Tree, artificial	413	69,8	179		364	88,1	49		2,25	2,43
Kopā / Total	3450	81,9	765		2981	86,4	469			

Zaļš – augstākās vērtības, sārts – zemākās vērtības
Green – highest values, pink – lowest values

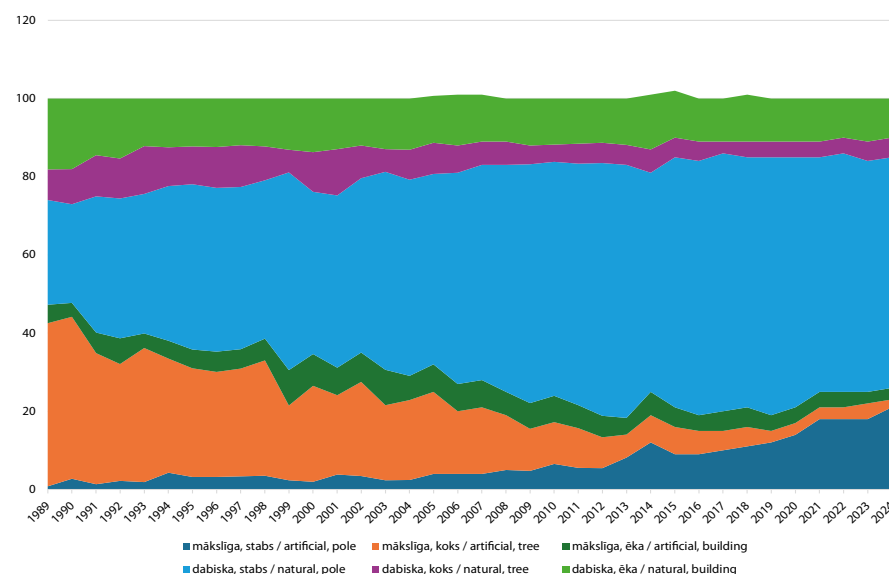
Baltie stārķi
Ciconia ciconia.

Foto: Elina Gulbe

5. ATTĒLS. Baltā stārķa ligzdas uz mākslīgas/dabiskas (pašu stārķu veidotas) pamatnes parauglaukumos 1989.–2024. gadā.

FIGURE 5. Artificial/natural basement of White Stork nests on control plots in 1989–2024.

6. ATTĒLS. Baltā stārķa ligzdu novietojums un pamatne parauglaukumos 1989.–2024. gadā.

FIGURE 6. Location and basement of White Stork nests on control plots in 1989–2024.

palīdzējuši stārķiem uzcelt uz kokiem (2 %) un kuras uzceltas uz ēkām bez cilvēku palīdzības (3 %). Koku ligzdu skaita samazināšanās ir cieši saistīta ar cilvēku palīdzību – bez tās pašiem stārķiem ir grūti uzcelt ligzdu, un parasti šādas ligzdas regulāri ir jākopj, atbrīvojot tās no ieaugšanas zaros, bet tas ne vienmēr tiek darīts.

Ligzdošanas sekmes dažāda novietojuma un pamatnes ligzdās.

Salīdzinot ligzdošanas sekmes dažāda novietojuma un pamatnes ligzdās kopš 1989. gada, konstatējam turpmāk minēto (2. tabula). Visaugstākais apdzīvotu ligzdu īpatsvars bijis stabu ligzdās (87,6 %), viszemākais – koku ligzdās (70,4 %). Sekmīgu ligzdu īpatsvars augstāks bijis ēku ligzdās (88,2 %), zemāks – koku ligzdās (85,1 %), bet attiecībā uz ligzdas pamatni (mākslīgu vai dabisku) atšķirības nav konstatētas. Relatīvi vairāk stārķu ligzdojuši dabiskās (tikai pašu celtās) ligzdās (84,6 %), bet ligzdās ar mākslīgu pamatni attiecīgi 75,1 %. Lielākais ligzdā izaugušo mazuļu skaits bijis uz ēkām celtajās ligzdās (vidēji 2,08 apdzīvotās un 2,40 sekmīgās); mazākais – attiecīgi 1,98 un 2,36 stabu ligzdās un 1,96 un 2,32 koku ligzdās. Attiecīgi labākas sekmes bijušas mākslīgajās (2,09 un 2,44), zemākās – dabiskajās (1,98 un 2,39). Salīdzinot dažādus ligzdoša-

nas sekmju parametrus sešās dažāda veida ligzdās, konstatējām, ka (1) relatīvi biežāk (88,3 %) stārķi apmetušies dabiskās stabu ligzdās, visretāk (69,8 %) – mākslīgās koku ligzdās;

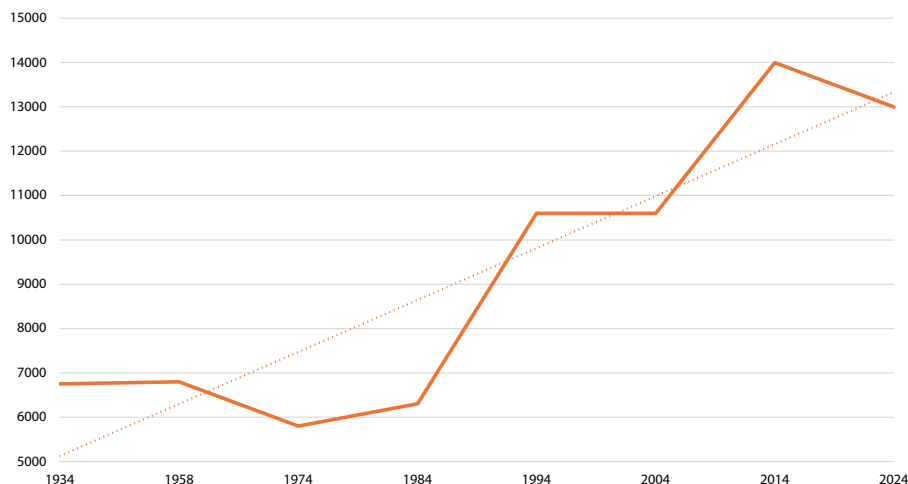
(2) sekmīgu ligzdu īpatsvars augstāks bijis starp dabiskajām ēku ligzdām (89,6 %), zemāks – starp dabiskajām koku ligzdām (79,8 %);

(3) visvairāk stārķu spējuši izaudzēt mazuļus mākslīgās koku ligzdās (2,25 apdzīvotās un 2,43 sekmīgās), vismazāk – mākslīgās stabu ligzdās (attiecīgi 1,57 un 1,83).

Tomēr pa gadiem šīs atšķirības ir ļoti mainīgas un kādas noteiktas tendences nav konstatētas, arī tad, kad sadalījām visu novērojumu periodu trīs posmos un salīdzinājām attiecīgos parametrus starp tiem. Tātad ligzdas novietojumam un pamatnes veidam nav izšķirošas nozīmes balto stārķu ligzdošanas sekmju noteikšanā. Svarīgākais acīmredzot ir tas, vai ligzda atrodas galvenokārt barošanās apstākļu ziņā labvēlīgā teritorijā un vai tā turas uz pamatnes pietiekami stabili.

Kāda ir balto stārķu nākotne Latvijā?

Ligzdojošo balto stārķu skaits Latvijā ir ievērojami liels – ligzdu daudzums uz laukuma vienību ir viens no augstākajiem visā ligzdošanas areālā. Visvairāk, spriežot pēc 7. starptautiskās ligzdu uzskaites, to bijis 2014. gadā – ap 14 000 apdzīvotu ligzdu (7. attēls). Turpmākajos gados veiktie novērojumi parauglaukumos, kā arī 8. starptautiskā ligzdu uzskaitē 2024. gadā (nepublicēti LOB dati) liecina, ka ligzdu skaits 10 gados ir mēreni samazinājies līdz kopumā aptuveni 13 000 apdzīvotu ligzdu. Tomēr, ņemot vērā ilgtermiņa izmaiņas kopš 1934. gada (6750 apdzīvotas ligzdas), nav pamata uzskatīt, ka patlaban šī suga Latvijā (Janaus, Dekants 2024) un arī vairumā citu areāla daļu būtu apdraudēta. Ligzdošanas sekmes 90 gadu laikā gan ir jūtami samazinājušās (pēdējo 35 gadu laikā stabilas), bet ligzdojošo putnu skaita pieaugums pilnībā kompensējis šo samazinājumu.

7. ATTĒLS. Apdzīvotu baltā stārķa ligzdu skaita izmaiņas Latvijā 1934.–2024. gadā.

FIGURE 7. Changes of number of occupied nests of White Stork in Latvia in 1934–2024.

Literatūra

- Janaus M. 2000. Balto stārķu ligzdošanas sekmes Latvijā no 1989. līdz 1999. gadam. *Putni dabā* 10/2: 14–21.
- Janaus M. 2001. Bruterfolg des Weißstorchs in Lettland, 1989–1999. In: Kaatz C., Kaatz M. (Hrsg.), 2. Jubiläumsband Weißstorch, NABU: 43–47.
- Janaus M. 2014. Monitoring of breeding success of the White Stork *Ciconia ciconia* in Latvia 1989–2013. In: Jerzak L., Tryjanowski P. (eds.), 1st International White Stork Conference, 4th–6th September 2014, Zielona Góra, Poland. Abstracts, University of Zielona Góra: 29.
- Janaus M. 2015. Baltā stārķa ligzdošanas sekmju monitorings Latvijā 1989–2013. *Putni dabā* 2015/1: 21–25.
- Janaus M., Dekants A. 2023. Number of white stork *Ciconia ciconia* nests in Latvia between 1934 and 2014. Proceedings of the Latvian Academy of Sciences. Section B., Vol. 77 (2023), No. 3/4 (744/745): 141–152.
- Janaus M., Dekants A. 2024. Balto stārķu ligzdu skaits Latvijā 2014. gadā un tā izmaiņas kopš 1934. gada. *Putni dabā* 93 (2024/1): 40–49.
- Ķemlers A. 1995. Baltie stārķi Kuldīgas apkārtnē 1984.–1995. g. *Putni dabā* 5.2: 87–90.
- Spuris Z. 1960. Balto stārķu skaitīšanas rezultāti Latvijas PSR 1958. gadā. Latvijas putnu dzīve. Ornitoloģiski pētījumi 2: 99–109.
- Strautzel T. 1942. Zusammenfassung der Ergebnisse der Storchbestandszählung in Lettland 1934. *Ornithologische Monatsberichte* 50 (3): 69–79.
- Thomsen K.-M. 2013. White Stork populations across the world. In: Thomsen K.-M. (ed.), White Stork Populations Across the World. Results of the 6th International White Stork Census 2004/05, NABU-Bundesverband: 6–10.

Summary

The monitoring of the breeding success of the White Stork in Latvia, 1989–2024 /Māra Janaus/

The monitoring of the breeding success of the White Stork on control plots in Latvia was initiated in 1989. During 36 years the number of control plots increased from six to maximum 27 in 1999 and 2001, in average 17 per season, with average size 105 km² and 34 nests per control plot. Altogether 621 control plots with 21 228 nests were visited during the study period. More than 100 persons participated in these activities. Main parameters of the breeding success in long-term scale have been quite stable: percent of occupied nests changed from 72 % to 92 % (on average 83 %), percent of successful nests from 73 % to 93 % (88 %), number of raised chicks in occupied nest from 1.54 to 2.42 (2.03), in successful nests – from 1.97 to 2.74 (2.31), respectively. We did not find pronounced dynamic of differences of breeding success in diverse types of nests – it was quite variable by years. The rate of nests built on poles has increased from 28 % in 1989 to 81 % in 2024 (mainly on cost of tree nests), those built with human help (artificial base) decreased from 45 % to 27 %, respectively. Now the main part of occupied nests (59 %) is situated on poles without artificial base. The density of nests on control plots increased beginning with 1989 until ca. 2014 with following slight decrease. Although the total number of occupied nests on the whole territory of Latvia shows slight decrease since 2014 (about 14,000) as well, the recent state of the breeding population (about 13,000 occupied nests in 2024) confirms that the situation with this species is stable and there are no concerns of it in future.

Par Pētera Blūma (1938–2025) ieguldījumu ornitoloģijā

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Foto: Alvars Ēmanis

Pēteris Blūms dzimis Liepājā 1938. gada 29. aprīlī. Par viņa vecākiem zināms, ka tēvs Nikolajs Blūms (1903–1942) bijis Latvijas armijas virsnieks, padomju okupācijas pirmajā gadā represēts, nosūtīts uz Liteni un tad 14.06.1941. pārvests uz Noriļskas labošanas nometni Krasnojarskas apgabalā, kur miris apcietinājumā 20.08.1942. Māte Marga (1911–2007) strādājusi par skolotāju. P. Blūmam bija arī vecākais brālis Zigurds (1934–2005), kas vēlākajos gados strādāja par fizikultūras skolotāju; faktiski abi bērni uzauga bez tēva.

No paša Pētera atmiņām ir zināms¹, ka par putniem viņš sāka interesēties apmēram 1950. gadā, kad dzīvoja Strazdes ciemā (Talsu rajonā). Apkārtne bija “mežonīga vieta”, bagāta ar mežiem un putniem. Pētera māte strādāja Kāķīšu bērnu namā par audzinātāju. Brīvajos brīžos Pēteris sāka kolekcionēt putnu olas un ligzdas, kā pamatinformāciju izmantojams pirmskara “Latvijas putnu” monogrāfiju (Transehe, Sināts 1936). Kad Pēteris beidza Strazdes septiņgadīgo skolu, ģimene pārcēlās uz Rīgu, kur Pēteris vienu gadu (1952–1953) mācījās Rīgas 5. vidusskolas 8. klasē. Tieši tajā laikā viņš iestājās Rīgas zoodārza jauno naturālistu pulciņā, kur nodarbības vadīja aktīvie putnu pētnieki un gredzenotāji, kā, piemēram, Harijs Mihelsons (1930–1981), Georgs Lejiņš (1914–1994) un Jānis Viksne (1936–2015). Pēc zināšanu pārbaudes Pēteris aizpildīja Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas brīvprātīgā līdzstrādnieka reģistrācijas anketu un 1953. gada ligzdošanas sezonā sāka gredzenot

¹ Pētera Blūma atbildes e-pasta vēstule R. Matrozim (18.02.2008.), kurā viņš īsumā aprakstīja savas intereses rašanos par putniem un aktivitātes no 1950. gada līdz 1956. gadam.

Pēteris Blūms sniedz interviju žurnālistei Veltai Puriņai starptautiskās ornitologu konferences “Baltic Birds V” kuluāros. Jūrmala, 1987. gada oktobris.

No Latvijas ornitoloģijas vadošajiem pētniekiem 20. gadsimta otrajā pusē vienu no augstākajām reitinga vietām pīlntiesīgi ieņēma Pēteris Blūms. Pēc laikabiedru raksturojuma, viņam piemita lielas darba spējas, iniciatīva, pienākuma apziņa un milzīga neatlaidība, kas nodrošināja daudzpusīgus sasniegumus vairākos putnu izpētes virzienos gandrīz 60 gadu laikā.

Starp tiem jāpiemin viņa veiktie lauča pētījumi (1960–1971), Latvijas Valsts universitātes Zooloģijas muzeja kolekcijas sakārtošana un papildināšana (1961–1971), Papes ornitoloģiskā sta-

cionāra izveidošana un aktīvā darbība pirmajos deviņos gados (1966–1974), nacionālā putna izvēles aptaujas organizēšana (ap 1966. g.), Latvijas putnu noteicēja publicēšana (1969, 1972), ligzdojošo pīļu (īpaši brūnkakļa) pētījumi Engures ezerā (1972–1992), kā arī pīļu slazdu izgudrošana (1977) un biotehnisko pasākumu veikšana (īpaši 1981.–1983. gadā), un daudzas citas aktivitātes, ieskaitot 105 publicētus rakstus par Latvijas putniem. Neskatoties uz ievērojamiem Pētera Blūma darba rezultātiem ilglaicīgā periodā, līdz šim par viņa biogrāfiju ir publicētas vien gadijuma ziņas (Anonīms 2002; Viksne 2008), tāpēc šeit sniegsim plašāku pārskatu par šo talantīgo ornitologu.

putnus.² Nākamajos trijos gados (1953–1956) dzīvoja Talsos, mācījās Talsu vidusskolā, brīvajā laikā gredzenoja meža putnus dzīvesvietas apkārtnē. 1955. gadā ar ligumdarbu tika iesaistīts dobumperētāju monitoringā Engures ezera rietumu krasta mežos, kur izliktajos būrīšos ķēra un gredzenoja melno muškērāju un lielās zilītes mazuļus un vecos putnus.

Mācības Latvijas Valsts universitātē (1956–1961)

1956. gada rudenī Pēteris uzsāka mācības Latvijas Valsts universitātes (turpmāk – LVU) Bioloģijas fakultātē, specializējoties ornitoloģijā. Pirmo divu gadu vasaras prakses notika Tērvetē (1957) un Ogres rajonā (1958), bet 3. kursa ražošanas prakse kopā ar studiju biedru Aivaru Medni (1938) jau ar izvēlētu specializāciju tika pavadīta ūdensputnu uzskaitēs un mazuļu gredzenošanā Usmas, Puzes un Engures ezerā, vēlāk šie dati izmantoti kursa darbu sagatavošanā³. Par šo praksi Usmas ezerā publicēts stāstījums (Mednis 1960) un vēlākajos gados zinātniskā publikācija par Puzes ezera ornitofaunu (Blūms, Mednis 1972).⁴ P. Blūms piedalījās Latvijas Dabas un vēstures biedrības (dibināta 1960. gadā) Ornitoloģijas sekcijas sanāksmēs, piemēram, 16.11.1960. klātesošajiem stāstīja par mācību ekskursiju uz Baikāla ezeru,

² Pētera Blūma aizpildīta Ornitoloģijas laboratorijas brīvprātīgā līdzstrādnieka reģistrācijas anketa, 02.08.1953. Glabājas Latvijas Gredzenošanas centrā.

³ Prakses dienasgrāmata. LVU BF 3. kursa studenta Pētera Blūma. Piezīmes par ūdensputniem Usmas, Puzes un Engures ezeros. 02.06.1959.–31.07.1959. Klade, rokraksts, 72 lpp. Oriģināls glabājas pie ģimenes.

⁴ Jāatzīmē, ka prakses laikā Puzes ezerā noticis nelaimes gadījums ar LVU Bioloģijas fakultātes studentu Jāni Grīslī, kurš brīvprātīgi (nebija norīkots) bija atbraucis palīdzēt kursa biedriem veikt ornitofaunas pētījumus. 21.05.1959. kopā ar P. Blūmu, ķerot pīļu mazuļus no laivas, J. Grīslis strauji sasnējis laivu uz vienu pusi, līdzsvaru zaudējis arī P. Blūms, un laiva apgāzusies 40–50 metru attālumā no krasta. P. Blūms palicis pie laivas, bet Grīslis aizpeldējies uz krasta pusi, taču pusceļā sācis saukt palīgā. Gan P. Blūms, gan A. Mednis no krasta steigušies viņam palīgā, bet nepaspējuši, jo J. Grīslis jau bija noslicis (studenta liki tikai nākamajā dienā izcēlušies ūdenslīdēji). Jāatzīmē, ka, norīkojot uz ražošanas praksi, P. Blūmam un A. Mednim bija izsniegtas glābšanas vestes, bet Grīslim tādas nebija. Šo gadījumu paskaidrojuma Bioloģijas institūta direktoram aprakstīja H. Mihelsons; tas līdz šim ir vienīgais nāves gadījums Latvijā putnu gredzenošanas laikā. Lai nākotnē izslēgtu šādus nelaimes gadījumus, 30.06.1959. Bioloģijas institūts izdeva pavēli Nr. 75, ar kuru tika noteikts, ka, izmantojot ūdenstransportu dažādos pētījumos, iesaistītie obligāti jānodrošina ar glābšanas līdzekļiem, motorlaivu vadītājiem jābūt attiecīgām tiesībām un atbildībai par drošības noteikumu ievērošanu.

kuru apmeklēja 4. kursa bioloģijas studentu arodprakses ekspedīcijas laikā 1960. gada augustā. Pēc pieciem mācību gadiem 1961. gadā P. Blūms veiksmīgi aizstāvēja diplomdarbu par lauča ligzdošanas bioloģiju Engures ezerā (Redliha 1961).

Darbības gadi LVU Zooloģijas muzejā (1961–1971)

P. Blūms darba gaitas uzsāka 1961. gada aprīlī, kad tika pieņemts darbā par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku tikko nodibinātajā LVU Zooloģijas muzejā, kur viņš nostrādāja desmit gadus. Pēc Otrā pasaules kara LVU īpašumā bija nonākušas divu pirmskara zinātnisko institūtu (Sistemātiskās zooloģijas institūta un Salīdzināmās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta) savāktās zooloģiskās kolekcijas. No 1944. gada līdz 1961. gadam par šīm kolekcijām rūpējās viens darbinieks – zooloģijas katedras laborants Oskars Lapsiņš (1910–1961), pēc kura traģiskās nāves zooloģijas materiālu vākšanas laikā krājums palika bez uzrauga. Pateicoties Zooloģijas katedras vadītāja profesora Jāņa Lūša (1897–1979), Bioloģijas fakultātes dekānes Ritas Eglītes (1927–?) pūlēm un LVU rektora Jāņa Jurgena (1900–1983) atbalstam, Zooloģijas katedras sastāvā tika nodibināta atsevišķa struktūrvienība – LVU Zooloģijas muzejs – ar divām štata vietām, uz kurām tika pieņemti divi jaunākie zinātniskie līdzstrādnieki – entomologs un ornitologs Viktors Šmits (1912–1989; muzejā strādājis līdz 1975. gadam) un

ornitologs Pēteris Blūms. 1966. gadā pieņemti vēl divi darbinieki – jaunākā zinātniskā līdzstrādniece – entomoloģe Dzidra Velce (1937; muzejā strādājusi līdz 1970. gadam) un vecākais laborants – ornitologs Jānis Baumanis (1940–2006; uz šo amatu norīkots pēc studentu sadales, strādājis līdz 1969. gada oktobrim). 1967. gadā muzeja kolektīvam pievienojās entomologs Vilhelms Tumšs (1907–1981; strādājis līdz 1975. gadam), un ar 1969. gadu darbu uzsāka ornitologs Juris Rūte (1947–2014; strādājis līdz 1985. gadam).

Šajā dzīves periodā P. Blūms strādāja pie muzeja ornitoloģiskās kolekcijas papildināšanas (arī putnu izbāšanas) un ekspozīciju iekārtošanas, vāca zooloģiskos eksponātus Latvijā un citās PSRS republikās, piemēram, 1964. gada augustā kopā ar Jāni Baltvilku (1944–2003) apmeklēja Krimu, kur ievāca ķirzakas un vaboles, bet 1969. gada augustā–septembrī notika LVU Zooloģijas muzeja darbinieku kopīga ekspedīcija uz Gruziju, kurā piedalījušies P. Blūms ar sievu Maiju, V. Tumšs, D. Velce un J. Rūte un vāktas zooloģiskās kolekcijas, un pat gredzenoti putni. Turpmākajos gados P. Blūms intensīvi strādāja pie Latvijas putnu olu zinātniskās kolekcijas izveidošanas⁵, kura tika sakārtota uz porolona paliktņiem (tos PSRS eksportēja no Norvēģijas), katrai olai izgriežot bedrīti pēc izmēriem, lai apskates laikā tās neaizribo (Blūms 1965; Pakalns 1965;

⁵ Ooloģiskā etalonkolekcija veidota, lai savāktu putnu olas no visām Latvijā ligzdojošajām putnu sugām.

Foto: Dina Ļulēja

Ornitologi atpūtas brīdī. No kreisās: krievu ornitologs Viktors Doļņiks (*Виктор Доляник*, 1937–2013), Ģirts Kasparsons (1933–2015) un Pēteris Blūms. Seminārs par putnu migrācijas izpēti un gredzenošanu Ribačijas ornitoloģiskajā stacionārā (Krievijas Kaļiņingradas apgabalā), 24.10.1961.–30.10.1961.

Foto: Juris Lipsbergs

un ģenētikas pulciņā, vadīja jauno naturālistu pulciņu pie Zooloģijas un ģenētikas katedras (pulciņā bija iesaistīti ap 30 skolnieku no Rīgas), kā arī pārbaudīja zināšanas un izsniedza gredzenus topošajiem un esošajiem putnu gredzenotājiem.

P. Blūms atrada laiku arī citām aktivitātēm, piemēram, 1970. gadā uzsāka akciju "Podiceps", kuras ietvaros Babītes un Engures ezerā vāka informācija (noņemti olu izmēri, noteikta aizperētības pakāpe u. c.) par melnkakla un ragainā dūkura ligzdošanu.⁸ 1970. gada jūnijā kopā ar J. Viksni un J. Baltvilku piedalījās Lubānas ekspedīcijā, ar motorlaivu nobraucot pa Aivieksti un tad apskatot ūdensputnu ligzdošanas biotopus ezerā. Šis brauciens bija saistīts ar t. s. Lubānas zemienes problēmas risināšanu (aizdambēšanas risinājumu realizāciju), lai samazinātu plūdu negatīvo ietekmi uz apkārtējo lauksaimniecību un mežsaimniecību (vairāk par ezera ornitofaunu sk.: Viksne 1974a, 1974b).

Šajā periodā regulāri piedalījās dažādās ornitoloģiskās konferencēs,

Putnu pētnieki un interesenti atpūtas brīdī pie Cenas tīreļa "Lielās peļķes", 11.05.1969. No kreisās: P. Blūms, Jānis Priednieks (1956), V. Bogdanovičs, Juris Rūte un Jānis Baumanis.

Baumanis 1966). Papildinot ooloģisko kolekciju, P. Blūms daudz uzmanības veltījis dumbrcāļa un mazā ormanīša ligzdošanai, par mazo ormanīti publicējis pārskatu par ligzdošanu (Blūms 1967). Putnu olu vākšanā palīdzējis arī kolēģis Viktors Šmits, kurš iepriekšējā darba vietā (no 1957. gada līdz 1961. gadam strādājis Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijā) vāca savu privāto ooloģisko kolekciju. 1967. gadā viņi abi publicēja īsu Zooloģijas muzeja vēsturi (Šmits, Blūms 1967), un pēc astoņiem aktīva darba gadiem 1969. gada 8. februārī Zooloģijas muzejs tika atklāts vispārējai apskatei (Velce 1969).

1966. gadā P. Blūmam un J. Baumanim radās ideja par LVU Zooloģijas muzeja rakstu krājuma izdošanu. Pirmais numurs tika sagatavots 1967. gada aprīlī un 285 eksemplāros nodrukāts ar rotaprintu (LVU galvenajā ēkā), lielākā daļa tajā iekļauto rakstu (11 no 14) bija par ornitoloģiskajiem jautājumiem. Muzeja rakstu krājumi izdoti līdz 1989. gadam, kopskaitā nodrukāti 15 muzeja rakstu krājumi un seši tematiskie krājumi. Papildus muzeja fondu kārtošana un papildināšanai P. Blūms konsultēja vietējos un citu republiku studentus un citus interesentus⁶, bija iesaistīts Latvijas PSR mazās enciklopēdijas (izdota 1967.–1970. gadā) putnu sugu aprakstu sastādīšanā, vadīja mācību

prakses mugurkaulnieku zooloģijā un līdzautorībā ar kolēģiem publicēja prakses instrukciju (Eglīte u. c. 1972), bija divu diplomdarbu vadītājs (Dundure 1966; Lipsbergs 1971), stāstīja par putniem kvalifikācijas celšanas nodarbībās skolotājiem, stāstīja par putniem skolniekiem skolās (par P. Blūma lekciju Valles vidusskolā sk.: Samulēna 1968), rakstīja atsauksmes par kolēģu darbiem⁷, darbojās LVU Bioloģijas fakultātes Studentu zinātniskās biedrības zooloģijas

⁷ Piemēram: Lūsis J., Blūms P. 1967. Atsauksme par Latvijas PSR ZA Bioloģijas institūta ornitologu grupas 1966. g. darba atskaiti. 10.04.1967. Mašīnraksts, 3 lpp. / Blūms P., Baumanis J. 1969. Atsauksme par K. Grigūļa aprakstu sēriju Latvijas dabas un vēstures kalendāram "Četri gada laiki un 12 mēneši". 19.12.1969. Mašīnraksts, 3 lpp. (abas glabājas R. Matroža arhīvā).

⁸ Rezultāti palika nepublicēti, bet saglabājusies P. Blūma pierakstu klade ar nosaukumu: "1970. Babītes ez., Engures ez., Ikšķiles salas Daugavā. Podiceps akcija (auritus + nigricornis)". Glabājas R. Matroža arhīvā. Svarīga nepublicēta informācija par abu sugu ilglaicīgajām ligzdošanas vietām, jo mūsdienās šīs sugas vairs neligzdo abos piejūras ezeros.

⁶ Autora arhīvā glabājas vairākas P. Blūma 1961.–1962. gadā rakstītas, Jānim Baltvilkam (1944–2003) adresētas vēstules, kurās viņš konsultēja topošo ornitologu par iestāšanāsiem LVU.

Latvijas nacionālā putna – baltās cielas – tēla "neformālā" popularizēšana: uz Zooloģijas muzeja biļetena vāka (1967), Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas logotipā (Viksne 1976) un Latvijas jauno ornitologu amatieru II konferences nozīmītē (1979).

semināros un sanāksmēs (lielākoties ar referātiem): seminārā par putnu gredzenošanu (Ribačijas ornitoloģiskajā stacionārā, 1961), Vissavienības ornitologu konferencēs (III, Līvīdā, 1962; IV, Alma-Atā (mūsdienās Almati), 1965), Baltijas ornitologu konferencē (V, Tartu, 1963; VII, Rīgā, 1970), Vissavienības sanāksmē par padomju ūdensputnu resursu ģeogrāfiju (I, Maskavā, 1965) un Baltijas putnu migrācijas komisijas plenārsēdē (XIII, Engures ezerā, 1967), kā arī LVU konferencēs (XXIV, 1964; XXVI, 1966; XXVIII, 1968).

Latvijas nacionālā putna izvēle

Starptautiskās Putnu aizsardzības padomes (*International Council for Bird Preservation*, dibināta 1922. gadā) XII konferencē (Toksija, 1960) katrai valstij ieteica izvēlēties nacionālo putnu sugu, kuru izmantot putnu popularizēšanas un aizsardzības propagandai. Aptauju par mūsu nacionālo putnu sugu organizēja P. Blūms un J. Baumanis, aptaujājot gan ornitologus, gan amatierus (putnu gredzenotājus), un tika izvēlēta baltā cielava. Diemžēl vairs nav zināms gads, kad notika šī aptauja, jo tās materiāli nav saglabājušies. Tas varēja būt 1966. gadā (J. Baumanis visu 1965. gadu pavadīja armijā, bet ar nākamo gadu uzsāka darba gaitas LVU Zooloģijas muzejā). Pēc P. Blūma atmiņām, oficiālu vēstuli Starptautiskajai Putnu aizsardzības padomei nosūtīja LVU Zooloģijas katedras vadītājs Jānis Lūsis (tas varēja būt ap 1969. gadu). Par nožēlu jāsecina, ka nacionālā (politiskā) līmenī Latvijas nacionālais putns netika pieņemts uzreiz, kā tas notika Igaunijā un Lietuvā; par baltās cielavas izvēli mūsu plašsaziņas līdzekļos nav publicētas ziņas. Tomēr, vismaz sākot ar 1967. gadu un līdz 70. gadu vidum, vairāki mūsu ornitologi (piemēram, P. Blūms, J. Baumanis, J. Lipsbergs, M. Grīnvalde) nēsāja uz virsjakām uzšuves ar baltās cielavas zīmējumiem, lai veicinātu nacionālā putna atpazīstamību, un sugas zīmējums rotāja LVU Zooloģijas muzeja

Pēteris Blūms un Jānis Viksne V Vissavienības ornitologu konferences ekskursijas laikā lles Alatau (*Защитный Анamay*) kalnu grēdā pie Alma-Atas pilsētas (Kazahstānā), 06.09.1965.–07.09.1965. Foto autors nezināms.

rakstu krājumus⁹. Tikai trešās atmodas laikā 1988. gadā baltā cielava oficiāli atzīta par Latvijas nacionālo putnu (Viksne 1990).

Latvijas putnu noteicējs (1969, 1972)

Viens no putnu vērotāju kustības bremsējošajiem faktoriem Latvijā 20. gs. 60. gados bija moderna putnu noteicēja trūkums latviešu valodā. 1956. gada novembrī Egona Tauriņa (1907–1989) publicētais Latvijas putnu noteicējs (Tauriņš 1956) bija vei-

dots pēc jau novecojušas sistēmas, jo putnu noteikšanas tabulas sastādītas, tos turot rokās, ar iespēju detalizēti izpētīt putna apspalvojumu, izmērus un svaru. Tādu noteicēju varēja izmantot sagūstīto vai nošauto putnu noteikšanai, piemēram, strādājot pie muzeju kolekciju papildināšanas. Kad 1966. gadā Zooloģijas muzeja kolektīvam pievienojās ornitologs Jānis Baumanis, viņi abi ar P. Blūmu uzsāka darbu pie moderna putnu noteicēja sastādīšanas, izveidojot struktūru, sadalot tekstus starp autoriem. Vislielākā problēma bija ar ilustrācijām, jo tolaik Latvijā labu zīmētāju animālistu nebija. Tāpēc putnu noteikšanas zīmējumus izgriezā un samontēja no diviem ārzemēs publicētiem Eiropas

⁹ Jāatzīmē, ka baltās cielavas zīmējums uz vāka izvietots krājuma laidienos, kuros bija nodrukāti raksti par putniem: Nr. 1 (1967), Nr. 2 (1968), Nr. 5 (1970), Nr. 7 (1971), Nr. 9 (1972), Nr. 12 (1975), kā arī uz atsevišķa rakstu krājuma vāka (1979).

putnu noteicējiem, kurus tajā laikā varēja dabūt. Viens no tiem bija vācu ornitologa Volfganga Makača (*Wolfgang Makatsch*, 1906–1983) Vācijas Demokrātiskajā Republikā 1966. gadā izdots noteicējs (Makatsch 1966), kuru interesenti varēja iegādāties ārzemju grāmatnīcā “Globuss” Rīgā, otrs – ASV ornitologa un mākslinieka Rodžera Pītersona (*Roger Tory Peterson*, 1908–1996) Lielbritānijā 1959. gadā izdotā Eiropas putnu noteicēja 2. izdevums (Peterson, Mountfort, Hollom 1959; jāpiezīmē, ka Pītersons jau no 1934. gada savos publicētajos putnu noteicējos izmantoja putnu sugu atšķiršanas zīmējumus, uz vienas lapas uzzīmējot vienas grupas sugas, kā arī atšķirības pēc dzimuma un vecuma); šo Londonā izdoto putnu noteicēju vietējie ornitologi varēja saņemt tikai kā dāvinājumu no ārzemju kolēģiem, atklātā pārdošanā Latvijā tas nav bijis¹⁰. Pēc trijiem darba gadiem Latvijas putnu noteicējs tika publicēts 1969. gada rudenī (Baumanis, Blūms 1969a; 15 000 eks. metienā), bet otrs, papildinātais izdevums iznāca 1972. gadā (Baumanis, Blūms 1972; 30 000 eks. metienā). Jāatzīmē, ka grāmatu izmantoja vairākas putnu novērotāju paaudzes, arī šo rindiņu autoram Rīgas antikvariātā “Planēta” 80./90. gadu mijā nopirktais “Baumaņa un Blūma” noteicējs bija pirmā putnu sugu, dzimuma un vecuma atšķiršanas rokasgrāmata. To pirmajos putnošanas gados bieži izmantoju dabā.

Lauča pētījumi (1960–1971)

Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas pētnieki 1958. gadā sāka ligzdojošo piļu pētījumus Engures ezerā, kur tika izveidots ornitoloģiskais stacionārs, pārsvarā ar uzsvāru uz medību sugu izpēti, lai palielinātu medību saimniecības resursus, jo šādiem pētījumiem valsts piešķīra finansējumu. Tāpēc P. Blūms saņemtiem pētījumiem izvēlējās populāru medību sugu – lauci, par kuru tolaik bija uzkrāts samērā maz zinātniskās

informācijas. Pirmie dati par ligzdošanas bioloģiju ievākti jau 1958. gadā. P. Blūms pastiprināti vācis informāciju 1960. un 1962. gada sezonā, bet visaktīvākā izpēte notika 1964.–1968. gadā Engures un Babītes ezerā, koncentrējoties uz jauno un pieaugušo putnu masveida gredzenošanu, ligzdotāju skaita noteikšanu, izplatības noskaidrošanu un ligzdošanas bioloģijas izpēti. Minētajos piejūras ezeros, kur novērots liels ligzdojošo lauču skaits, no maija līdz jūlijam veiktas ligzdojošo lauču uzskaites parauglaukumos, vēlāk uzskaitīti datus ekstrapolējot uz visu ezera teritoriju. Latvijas ornitologu izgudrota un praksē veiksmīgi pielietota ūdensputnu mazuļu gredzenošanas metode un izstrādāta ūdensputnu olu aizperētības pakāpes noteikšanas metodika

(Леиньш и др. 1965; Blūms 1989)¹¹, sākot ar 1962. gadu, ļāvusi masveidā gredzenot mazuļus un izsekot putnu sezonālo pārvietošanos, iegūt datus par mirstību, dzīves ilgumu un citiem aspektiem. Lai palielinātu apgredzenoto lauču skaitu, tika izmantots inkubators, kurā ievietotas īsi pirms šķilšanās no ligzdām izņemtas olas (uz laiku tās samainot ar citām olām vai mulžām), bet pēc mazuļu apgredzenošanas tie tika atgriezti ligzdās. Rezultātā ievērojami pieauga apgredzenoto lauču skaits, piemēram, 1925.–1958. gadā Latvijā kopskaitā apgredzenoti tikai 224 lauči un

¹¹ Sākot ar 1974. gada aprīli, BIOL uzsāka vākt ziņas par citu putnu sugu ligzdošanas bioloģiju, interesentiem izsūtīt sagatavotu metodiku, olu aizperētības pakāpes noteikšanas instrukciju un speciāli izveidotas ligzdu kartiņas uz biežāka papīra (izdrukāts 30 000 eks., papildu metiens līdzīgā apjomā nodrukāts 1988. gadā).

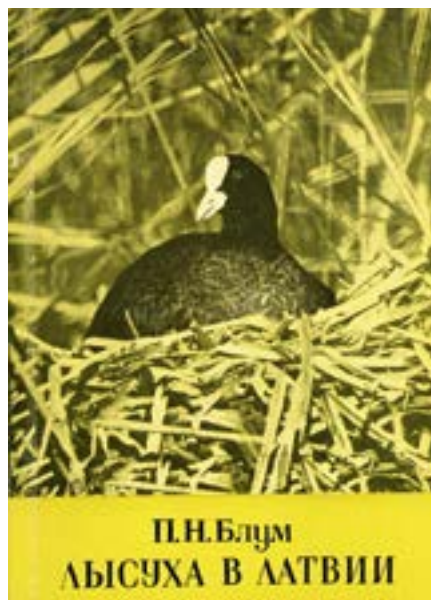
Draugi – lauča pētnieki Pēteris Blūms un Jānis Baumanis uz saliņas Kaņiera ezerā, ap 1969. gadu. Foto autors nezināms.

¹⁰ Svarīgi paskaidrot, ka PSRS pievienošanās Vispārējai autortiesību konvencijai (*Universal Copyright Convention*, stājās spēkā 1955. gadā) notika tikai 1973. gadā, tāpēc ārzemju autoru publicēto putnu zīmējumu izmantošana šim darbam (1969, 1972) nebija juridiski aizliegta, kaut gan pēc būtības bija autortiesību pārkāpums.

iegūtas 16 kontroles (Блум 1962a), bet 1959.–1971. gadā – 9345 lauči un 954 kontroles. Vēl P. Blūms pētīja starpsugu attiecības ligzdošanas periodā, pamatojot vai noraidot ūdensputnu mednieku viedokļus par lauča kaitīgumu citām ligzdojošajām ūdensputnu sugām, vāca ziņas par sugas barošanās objektiem, pēc gredzenoto lauču kontrolēm izpētīja mirstības apmērus un iemeslus, kā arī sugas nozīmi medību saimniecībā.

Pirmos lauča pētījumu rezultātus P. Blūms publicēja jau 1962. gadā un 1963. gadā (Блум 1962b, 1963a), balstoties arī uz pamatīgu literatūras apskatu. Vēlākajos gados ar referātiem uzstājās dažādās konferencēs, kur prezentēja rezultātus par lauču postembrionālo attīstību (Блум 1963b, 1964). Jāatzīmē, ka P. Blūma kolēģis Jānis Baumanis savam diplomdarbam bija izvēlējis lauča bioloģijas pētījumus (Бауманис 1964; Baumanis 1964), noskaidrojot ligzdotāju izplatību un skaitu Latvijas mērogā, veicot diĶsaimniecību darbinieku aptauju 1964. gadā (Блум, Бауманис 1965). Viņi abi pētīja starpsugu attiecības – lauču agresiju pret apkārt ligzdai ligzdojošajām ūdensputnu sugām (Блум, Бауманис 1966; Бауманис, Блум 1966), balstoties uz gredzenošanas rezultātiem. 1970. gadā P. Blūms publicēja plašākus pārskatus par lauča migrācijām un sezonālo pārvietošanos (Блум 1970c, 1970d).

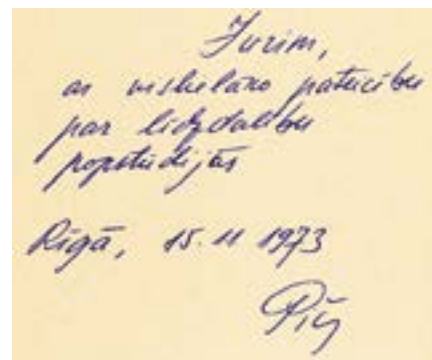
Desmit aktīvas darbības gados P. Blūms savāca par lauča ligzdojošās populācijas skaitu, bioloģiju un saimniecisko nozīmi pietiekami daudz zinātniskās informācijas, ar ko pietika disertācijas uzrakstīšanai (Блум 1970b), kuru P. Blūms veiksmīgi aizstāvēja Tartu Valsts universitātē 18.06.1970. Darba zinātniskais vadītājs bija krievu ornitologs Jurijs Isakovs (*Юрий Андреевич Исаков*, 1912–1988), oponenti – igauņu ornitologs Ēriks Kumari (*Eerik Kumari*, 1912–1984) un Jānis Vīksne. Lai padarītu sava pētījuma rezultātus pieejamus citiem pētniekiem, uz disertācijas pamata (ar papildu datiem par 1970. gadu un 1971. gadu) P. Blūms

sagatavoja un 1973. gada novembrī krievu valodā publicēja zinātnisku monogrāfiju par lauci (Блум 1973; izdota 1000 eks.). Turpmākajos gados P. Blūms ar mērķtiecīgiem lauča lauka pētījumiem nenodarbojās, bet publicēja divas populārzinātniskas publikācijas par lauča nozīmi medību saimniecībā (Blūms 1971, 1976a), 1975.–1985. gadā kā viens no vadošajiem lauča pētniekiem bija Starptautiskā Ūdensputnu pētīšanas biroja (IWRB) lauču pētniecības grupas koordinators (Blūms 1976b, 1977), kā arī līdzautorībā ar vācu ornitologu Haincu Licbarski (*Heinz Litzbarski*, 1940–2023) publicēja apjomīgu pārskatu par lauča migrācijām no Austrumeiropas valstīm (Блум, Лицбарский 1982).

Papes ornitoloģiskā stacionāra dibināšana un darbība (1966–1974)

Ideja par nepieciešamību Latvijā izveidot ornitoloģisku stacionāru, lai varētu veikt gar piekrasti migrējošo putnu uzskaites un gredzenošanu, ornitologu aprindās radās jau kopš 20. gs. 50. gadu beigām, bet realizējās 1966. gadā, kad P. Blūms kopā ar J. Baumanu bija aizbraukuši uz Papi, kur divas dienas ar tikliem ķēra un gredzenoja migrējošos putnus. Otrais tā gada brauciens, piedaloties arī J. Baltvilkam, notika 21.–23. oktobrī; pētnieki piecās dienās apgredzenoja kopskaitā 517 putnus, līdz beidzās

1973. gadā publicētās monogrāfijas par lauci vāks. No R. Matroža bibliotēkas. P. Blūma dāvinājuma ieraksts šajā monogrāfijā savam draugam Jurim Lipsbergam (1939–2020) ar pateicību par palīdzību lauču pētījumos. To viņš parakstīja ar savu iesauku “Pičs”, kuru lietoja vismaz kopš 1965. gada.

putnu gredzenu krājums.¹² Iedvesmojoties no pirmā gada lieliskajiem putnu ķeršanas rezultātiem, jau nākamajā, 1967. gadā tika uzsākta pētījumu stacionāra iekārtošana putnu masveida gredzenošanai, uzbūvēta gredzenošanas mājiņa (to nosauca par “Regulus”, pēc visvairāk šajā vietā noķertās sugas – zeltgalviša), piedzīvota gadsimta vētra (Baltvilks, Matrozis 2017), bet pa ziemu turpat Papes ciema ziemeļu daļā sagatavoti priežu masti lielajam murdam. 1968. gada aprīlī P. Blūms un J. Baumanis pēc privāta uzaicinājuma apmeklēja poļu stacionāru Helas pussalā (Baltijas jūras piekrastē pie Gdaņskas)¹³, kur iepazinās ar t. s. “Baltijas akcijas” (*Akcja Bałtycka*)¹⁴ darba metodēm un kolēģiem, ar kuriem iepriekš tikai sarakstījušies. Tajā gadā no Engures ezera uz Papi

¹² Par otrā brauciena mērķi P. Blūms savā vēstulē (datēta ar 16.10.1966.) rakstīja J. Baltvilkam: “Sestdien biju uz pārrunām ar Hariju. Mēs ar Baumi laimam brauksim uz Papi ķert Jūsu kantorim sarkanriķes, jo darbaspēka trūkuma dēļ Jūs nevarot to atļauties un bez tam nevienam no Jūsējiem neesot atļaujas uz Papes aizliegto zonu.” Vēstule glabājas R. Matroža arhīvā.

¹³ Jāatzīmē, ka P. Blūmam bija problēmas ar vietējām varas iestādēm, kuras vilcinājās noformēt viņam izbraukšanas dokumentus, aizbildinoties ar padomju cilvēka “necienīgu rīcību”, jo viņš bija šķīries. Šādiem cilvēkiem raksturojumā nereti piešķir apzīmējumu “morāli nestabils” (морально неустойчив), un tas apgrūtināja iespēju tikt izlaistam uz ārzemēm.

¹⁴ “Baltijas akcija” ir poļu ornitologu programma, lai pētītu putnu migrāciju Polijas Baltijas jūras piekrastē. Iniciatīvas pirmsākumi meklējami Varšavas Universitātes Bioloģijas pētniecības grupas studentu nometnēs. Pirmā šāda nometne notika 1960. gada rudenī, un tās rezultāti iedvesmoja “Baltijas akcijas” programmas izveidi, kas sākās 1961. gada rudenī. Kopš tā laika Helas strēlē (pussalā) Baltijas jūrā izveidots putnu stacionārs, kur līdz mūsdienām notiek putnu gredzenošana un citi ornitoloģiskie pētījumi.

pārveda peldošo māju “Kormorāns”, novietojot to pie putnu murda; tā nodrošināja mītnes vietu četriem pētniekiem. Pirmajos gados nakšņošanai ornitologi izmantoja istabu “Jukumu” mājās¹⁵, kur J. Baumanim bija pazišanās, reizēm nakšņoja turpat siena šķūnī. Tajā pašā gadā no Ribačijas putnu gredzenošanas stacionāra tika atgādāts (atdots lietošanā par brīvu) putnu ķeršanas murds, kuru uzstādīja pie “Jukumiem”; tas nokalpoja sešas sezonas.

Nemot vērā gredzenoto putnu apjoma ievērojamo pieaugumu, mūsu pētnieki paši bija organizējuši “Maskavas” gredzenu izgatavošanu (reizēm tumšajā laikā pēc aktīvas gredzenošanas dienas izgatavojot gredzenus nākamajai dienai) un putnu mazo tiklu izgatavošanu no rūpnieciski ražotiem brētliņu tīkliem¹⁶. Nepieciešamības gadījumā P. Blūms vairākkārt ar savu motociklu braucis uz Ribačiju pēc papildu gredzeniem. Īpaši jānorāda, ka ilgus gadus Papes ornitoloģiskais stacionārs bija bez finansiāla atbalsta, lielākoties visi darbi veikti, balstoties uz iesaistīto kolēģu entuziasmu un par pašu līdzekļiem, tāpēc daudz laika aizņēma tieši dažādu darbības nodrošināšanai nepieciešamu materiālu sagādāšana – no naglām, dēļiem, vadiem, tīkliem līdz putnu gredzenu alumīnijam.¹⁷ Ar laiku Bioloģijas

¹⁵ Diemžēl Latvijas ornitologu izmitināšanai izmantotās Papes “Jukumu” mājas nodega 19.05.2020.: Kuncītis M. 2020. 40 gadu miera ostu Papē noposta liesmas. *Kurzemes Vārds*, 21.05.2020.

¹⁶ Iespējams, ka informāciju par putnu ķeramo tīklu tehniskajiem parametriem P. Blūms smēlies no 1970. gadā izdotas instrukcijas: Bleit D. 1970. Mist nets and their use. Hollywood, 14 pp. (uz izdevuma oriģināla ir īpašnieka – P. Blūma paraksts; pašlaik glabājas R. Matroža bibliotēkā).

¹⁷ Apmāiņai pret citiem stacijas darbībai nepieciešamajiem materiāliem reizēm izmantoja LVU Zooloģijas muzeja darbiniekiem izsniegto spirtu zooloģisko kolekciju vākšanai.

Poļu ornitologu speciāli nodrukāta putnu gredzenošanas akcijas (*Akcja Baltycka*) pastkarte, nosūtīta P. Blūmam 05.04.1971. No R. Matroža arhīva.

Foto: Jānis Baumanis

Pēteris Blūms ar noķertu bikšaino apogu Papes stacijā, 1970. gads. Uz jakas piedurknes var redzēt piešūtu Latvijas nacionālā putna – baltās cielavas – zīmējumu.

institūta Ornitoloģijas laboratorija pārņēma no Zooloģijas muzeja Papes stacionāru un sākuma gados, tieši pateicoties P. Blūma pūlēm, no sagādātajiem celtniecības materiāliem uzbūvēja arī ornitologu koka mājiņas un citas konstrukcijas. Šīs dzīvojamās mājiņas vēlāk nosauca par “Blūma prospektu”. 1974. gada vasarā tuvāk jūrai pie “Jukumiem” uzbūvēts otrais lielais murds, šajā procesā aktīvi iesaistoties arī Jurim Rūtem, kurš apbraukāja Rīgas zvejnieku kolhozu noliktavas, sagādāja jaunus tīklus, kurus pēc nepieciešamajiem izmēriem sašuva Raudas putnu stacionārā un gatavo konstrukciju pārveda un uzstādīja Papē.

1967.–1973. gadā Pēteris Blūms (lielākoties līdzautorībā ar citiem kolēģiem) regulāri publicēja Papes ornitoloģiskās

stacijas darba rezultātus zinātniskajos un populārzinātniskajos rakstos latviešu, angļu un krievu valodā (Blūms, Baumanis, Baltvilks 1967; Blūms, Baumanis 1968; Baumanis, Blūms 1969b; Blūms 1970; Blūms, Baumanis, Rūte 1970; Baumanis, Blūms 1970; Блум, Бауманис, Липсберг, Руте 1970; Baumanis, Blūms 1971a, 1971b; Blūms, Baumanis, Lipsbergs, Rūte 1971; Blūms 1973), aprakstīja pirmās ziņas par divu Latvijas ornitofaunai jaunu sugu (Sibīrijas ķauķīša un dzeltensvītru ķauķīša) konstatēšanu Papē (Блум 1970a). Šajos gados Papes stacijas rezultāti izmantoti trīs LVU diplomdarbu sastādīšanā (Krone 1969; Grīnvalde 1972; Liepniece 1972). Sākot ar 1975. gadu, P. Blūms vairs nepiedalījās Papes ornitologu darbībā, koncentrējot spēkus citiem pētījumiem.

Darbs Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijā (1971–1993)¹⁸

1971. gada 10. jūnijā P. Blūms uzsāka darba gaitas kā jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks (ar mēnešalgu 200 rubļi; 1981. gadā tika paaugstināts par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku ar algu 300 rubļi), sākumā vēl t. s. “Kaķu mājā” Vecrīgā, bet ar 1972. gadu jaunajā institūta ēkā Salaspilī. Ņemot vērā pieredzi darbā ar ūdensputniem, viņš iesaistījās dažādos pētījumos Engures ornitoloģiskajā stacionārā. Pirmajos divos gados (1971–1972) piedalījās pētījumos par lielā ķīra mazuļu navigācijas un orientācijas spējām (Виксне, Блум, Балтвилкс 1972, 1974, 1978), iesaistījās spalvmetošo gaigalu uzskaitēs jūras piekrastē 1971. gada jūlijā (Viksne 1992). 1972. un 1973. gadā piedalījās pētījumos par migrāciju teritoriālo sadalījumu Latvijas teritorijā un gredzenošanas datu apstrādē un pats veica vizuālus novērojumus Mērsragā 1972. gada vasaras sezonā (Блум, Виксне, Липсберг 1976).

No 1972. gada piedalījās ūdensputnu pētījumos par populāciju pašregulācijas spējām Engures ezerā; sākot ar 1974. gadu, par galveno izpēti sugu P. Blūms izvēlējās brūnākakli, pie ligzdu uzskaitēm un mazuļu gredzenošanas piesaistot kolēģus (piemēram, Aivaru Petriņu) un brīvprātīgos palīgus – skolniekus (piemēram, Uģi Bergmani¹⁹), kuri vasaras mēnešus pavadīja ezerā, palīdzot putnu pētniekiem. Par brūnākakļa pētījumu rezultātiem P. Blūms 1981.–1990. gadā līdzautorībā publicēja vairākus rakstus (Петриньш, Блум 1981; Петриньш, Блумс, Меднис 1981; Блум, Меднис, Петриньш 1982; Блум, Бауманис, Лея 1986; Блум, Меднис 1986; Blūms, Baumanis 1990), bet sadarbībā ar citu valstu pētniekiem – čehu ornitologu Karel

Hudecu (*Karel Hudec*, 1927–2017) un K. Kozeleku (*K. P. Kozellek*) apkopāja ziņas par šīs sugas migrācijām no Austrumeiropas reģiona (Блум, Козеллэк, Худец 1989).

Engures ornitologi ligzdojošo pīļu mātīšu gredzenošanai kopš 1961. gada izmantoja pārsitamus automātiskus slazdus, kurus izvietoja uz ligzdām (Меднис, Блум 1976). Šādus slazdus izvietoja uz cietzemes (uz salām), bet līdzīgu konstrukciju ar koka rāmi – arī uz sliksnām, kurās bez pīlēm ligzdoja arī kaijveidīgie putni, kuru mazuļi bieži traucēja ķert perējošo pīļu mazuļus. Šāda ķeršanas metode perējošām pīlēm bija vairāk traucējoša, tāpēc, lai samazinātu riskus, P. Blūms kopā ar kolēģiem 1977. gadā uzsāka darbu pie drošākas slazda konstrukcijas – apaļā būra (ar kritošajām durvīm) perējošo mātīšu ķeršanai uz ligzdām, kā arī pie slazda konstrukcijas pīļu tēviņu ķeršanai ligzdošanas laikā²⁰. Faktiski vietējiem apstākļiem tika pielāgoti citu ārzemju pētnieku izstrādāti līdzīgi slazdi, veicot izmaiņas konstrukcijas izmēros un veiksmīgi tos aprobējot Engures ezerā un Nagļu zivju diķos; tas ļāva publicēt abu konstrukciju aprakstus un trīs sezonu (1978–1980)

²⁰ Engures ornitologu žargonā saukts par “Blūma priekameitu slazdu”.

1986. gada maijā izdotās monogrāfijas (800 eks. metiens) par ilglaicīgajiem mīgrējošo pīļu populāciju ekoloģijas pētījumiem vāks. No R. Matroža bibliotēkas.

gredzenošanas rezultātus starptautiskā žurnālā (*Blums et al.* 1983).

Daudzus gadus P. Blūms iesaistījās arī biotehniskajos pasākumos, kurus Engures ezerā veica, lai uzlabotu ūdensputnu ligzdošanas sekmes, veidojot aizsardzību pret plēsējiem vai mākslīgas ligzdošanas vietas. Viens no plašāk zināmajiem pēc viņa iniciatīvas realizētajiem projektiem ir mākslīgu saliņu izveidošana Engures ezerā ap Lielrovi, kad pēcligzdošanas sezonās (1981.–1983. gadā.) ar buldozeru atdalīja daļu no salas un izveidoja 76 mazas saliņas, kur, pateicoties jaunizveidotajiem apstākļiem, ievērojami pieauga ligzdojošo pīļu skaits un to ligzdošanas sekmes (Blūms 1983; Mednis 1984; Блум, Меднис 1984; Blums, Mednis 1991).

Arī šajā darbības periodā P. Blūms aktīvi ar referātiem piedalījās daudzos padomju ornitologu pasākumos: Baltijas ornitologu konferencēs (VIII, Tallinā, 1972; X, Jūrmalā, 1981; XI, Tallinā, 1983), Vissavienības ornitologu konferencēs (VI, Maskavā, 1974; VIII, Kišinevā, 1977; IX, Ļeņingradā, 1986), Vissavienības seminārā par pašreizējo ūdensputnu resursu stāvokli Maskavā (Maskavā, 1984), Baltijas putnu migrācijas komisijas plenārsēdēs (XIX, Tallinā, 1974; XXVII, Talsos, 1983), Vissavienības I skolā-seminārā (Odesā, 1977), LDPAB republikāniskajā apspriedē par faunas aizsardzību intensīvas tautsaimniecības attīstības apstākļos (Rīga, 1987), kā arī pasākumos ar ārzemju kolēģu piedalīšanos: Starptautiskajā Baltijas baseina ornitologu konferencē (“Baltic Birds I”, Tallinā, 1974; “Baltic Birds V”, Jūrmalā, 1987), XVIII Starptautiskajā ornitoloģijas kongresā (Maskavā, 1982), Starptautiskajā simpozijā par ūdensputnu izplatības, migrācijas un dzīvotņu kartēšanu (Aluštā, 1976) un padomju un somu VI Ornitologu dienās (Pērnāvā, 1979). Vēl mūsu ornitologi bija iesaistīti pētījumos padomju un dāņu apkārtnēs vides aizsardzības programmā, kas ļāva oficiāli apmainīties ar pētnieku vizītiem; šīs programmas ietvaros P. Blūms 1979. gadā un 1983. gadā apmeklēja Dāniju, kur nolasīja trīs zinātniskus

¹⁸ P. Blūma darbības raksturošanai BIOL darbības gados izmantoti arī viņa raksturojumi, datēti ar 06.1974., 03.1977., 25.04.1980., 12.1981. un 04.1986., kuri glabājas R. Matroža arhīvā.

¹⁹ Labākajiem palīgiem ornitologi centušies palīdzēt iestāties LVU Bioloģijas fakultātē, piemēram, ir saglabāties šāds raksturojums: Viksne J., Blūms P. 1981. Raksturojums (Bergmanis Uģis) iesniegšanai LVU Uzņemšanas komisijā. Mašīnraksts, 1 lpp. (09.07.1981.). Uģis Engures ezerā strādājis par palīgstrādnieku 1978.–1979. gadā.

Foto: Viesturs Klimpiņš

Par Pētera Blūma ģimeni zināms, ka 1963. gadā viņš bija precējies, laulībā piedzima meita Zanda (1964), bet ģimenes dzīve drīz izjuka. Savukārt 1969. gadā P. Blūms apprecējās ar Maiju (dz. Gulāne, 1946), šajā ģimenē piedzima dēli – Ronalds (1970) un Jānis (1973), kuri bērnības vasaras bieži ar tēvu pavadīja Engures ornitoloģiskajā stacionārā. Vēl būtu jāatzīmē, ka Pēteris Blūms ilgus gadus brīvajā laikā nodarbojās ar sportu, aizrāvās ar maratonu²² un desmitciņu, darbojās Bioloģijas institūta fizikultūras kolektīva padomē, piedalījās Zinātņu akadēmijas meistarsacensībās volejbolā un basketbolā.

Sadarbība ar ārzemju kolēģiem un darbs ASV

P. Blūms bija viens no aktīvākajiem Ornitoloģijas laboratorijas darbiniekiem, kuri sarakstījās ar ārzemju kolēģiem. Jauns sadarbības impulss radās 1986. gada maijā, kad tika nodrukāta monogrāfija par migrējošo pīļu populāciju ekoloģiju Latvijā, balstoties uz 23 gadus (1961–1983) veiktu pīļu pētījumu rezultātiem, lielākoties Engures ezerā (Михельсон, Меднис, Блум 1986)²³. Šo monogrāfiju nosūtīja daudzajiem pīļu pētniekiem Rietumeiropā un ASV, ar to uzsākot apmaiņu ar zinātnisko literatūru un citu informāciju. 1988. gadā jūlijā PSRS triju nedēļu ilgā tūrē apmeklēja ornitologs Kristiāns Dau (Christian P. Dau) no Aļaskas. Tas bija iespējams, pateicoties ASV un PSRS valdības vēl 1972. gadā noslēgtajai vienošanās par sadarbību vides aizsardzībā, kur viens no punktiem paredzēja pētnieku apmeklējumu iespējas. Zināmā mērā pateicoties P. Blūma uzaicinājumam, ASV ornitologs kopā ar drošības dienesta pārstāvi apmeklēja arī Engures ezeru un Bērziema jūrmaļu.

80. gadu otrajā pusē P. Blūmu vairākkārt aicināja uz dažādiem

²² P. Blūms pat publicēja rakstu par skriešanas kustību ASV: Blūms P. Kā skrien Amerikā. *Padomju Jaunatne*, 11.04.1987.

²³ 1988. gada janvārī šis darbs (divi autori – A. Mednis un P. Blūms, jo trešais autors – H. Mihelsons miris 1981. gadā) tika izvirzīts LPSR Zinātņu akadēmijas prēmīšanai, bet prēmija netika piešķirta. Prēmīšanai sagatavotie dokumenti glabājas R. Matroža arhīvā.

Ornitologu un citu putnu draugu kopbilde uz peldošās mājas Kuģa Engures ezerā sakarā ar ievērojamu notikumu – dāņu ornitologa Jorgena Foga (*Jørgen Fog*) vizīti, 23.06.1978. Padomju gados Engures ezers bija faktiski slēgtā pierobežas zonā, kurā ārzemniekus nelaida, tāpēc šī vizīte bija īpašs notikums, kuram pamatīgi gatavojās (t. sk. izmazgāja Kuģi). Pirmajā rindā no kreisās: Voldemārs Rēders (1953), Aivars Mūrmanis, Aivars Petriņš (1951), Ainārs Vanags, Alvils Reinbergs (1959), Jānis Viksne, Pēteris Blūms, Armands Rēķis (1964–2020), Jānis Baumanis, igauņu ornitologs Vilju Lillehts (1939); otrajā rindā no kreisās: Dzintars Broks, Ivars Sutris, Harijs Mihelsons, Zaiga Petriņa, Jorgens Fogs, Ilze Medne, Leo Zemītis (1931–?), L. Zemiša sieva, Antra Stīpniece (1962), Daiga Maļinovska, Helēna Dundure un Aivars Mednis.

referātus. Savukārt 1984. gadā trīs mūsu ornitologi (J. Viksne, J. Baumanis un P. Blūms) apmeklēja starptautisko ornitologu konferenci “Baltic Birds IV” Zviedrijā.

20. gs. 70.–80. gados zinātnisko institūciju darbiniekiem pieprasīja sabiedriskā kārtā piedalīties arī dažādās ar savu profesiju saistītās aktivitātēs, tāpēc P. Blūms vadīja mācību prakses LVU Bioloģijas fakultātes studentiem (vismaz 1974. gadā), vadīja diplomdarbus par ūdensputniem – Voldemāra Rēdera diplomdarbu par pīļu ligzdu postījumiem (Rēders 1976) un Aivara Petriņa diplomdarbu par brūnkaķļa ligzdošanas bioloģiju (Petriņš 1979), rakstīja atsauksmes²¹,

²¹ Piemēram: Blūms P. (arī turpmāk, ja nav norādīts citādi). Atsauksme par GNP ekskursiju vadītāja A. Reinberga 1982. gada atskaiti. 04.04.1983. Mašīnraksts, 2 lpp. / Atsauksme par apskatu “Retie augi un dzīvnieki” zooloģisko daļu “Retie augi un aizsargājami dzīvnieki”. 20.02.1986. Mašīnraksts, 1 lpp. / Atsauksme par Teiču rezervāta zinātniskā darba atskaites par 1985. gadu ornitoloģisko un terioloģisko daļu. 16.06.1986. Mašīnraksts, 4 lpp. / Atsauksme par V. Klimpiņa fotoalbumu “Latvijas putni” (izdevniecība “Avots”, Rīga, 1986. g.). 1987. g. aprīlis. Mašīnraksts, 2 lpp. / Atsauksme par J. Kaca grāmatas “Putnu valoda” manuskriptu. 25.12.1987. Mašīnraksts, 2 lpp. / Blūms P., Viksne J., Vilka I., Baumanis J., Liepa V., Kacs J., Priednieks J. Recenzija par Z. Spura “Putnu nosaukumu vārdnīca piecās valodās” manuskriptu. 15.02.1988. ▶

vadīja nodarbības jauno ornitologu pulciņā pie fakultātes, vadīja kursa darbus, publicēja populārzinātniskus rakstus (piemēram, par putnu aizsardzību: Блум 1971), sniedza intervijas un piedalījās putnu dienu pasākumos, no angļu valodas pārtulkoja britu zooloģa Morisa Bērtona (*Maurice Berton*, 1898–1992) populārzinātnisko grāmatu “Putnu dzīve” (Bērtons 1986; 60 000 eks. metiens). Papildus darbojās koordinācijas padomē “Zooloģiskie pētījumi Latvijas PSR”, Dabas resursu problēmu sekcijas zinātniskajā padomē, Bioloģijas institūta tehnisko darbinieku atestācijas komisijā, Latvijas ornitofaunistikas komisijā, ZA Ornitoloģiskās terminoloģijas apakškomisijā (priekšsēdētājs), bet Vissavienības līmenī – Baltijas putnu migrācijas komisijā (vairākus gadus kopš 1971. gada) un putnu gredzenošanas metodiskās koordinācijas padomē.

Mašīnraksts, 7 lpp. / Blūms P., Mednis A. Atsauksme par Slīteres Valsts rezervāta 1988. g. zinātniskā darba atskaites nodaļu “Vistveidīgo putnu uzskaites Slīteres Valsts rezervātā 1988. g.” (autors V. Skuja). 05.05.1989. Mašīnraksts, 2 lpp. / Viksne J., Blūms P. Atsauksme par A. Siliņa grāmatu “Medības – jā vai nē?” 10.11.1989. Mašīnraksts, 3 lpp. Visas minētās atsauksmes glabājas R. Matroža arhīvā.

zinātniskiem pasākumiem ārzemēs, bet to neatļāva drošības iestādes (čekiisti). Tomēr perestroikas pēdējos gados spiediens no varas puses atslāba, un 1989. gadā notika vairākas vizītes: 19.01.–20.03. P. Blūms ceļoja pa Austrāliju, vēl pirms tam viņam izdevās nokārtot braucienu uz Japānu, pat nesaņemot formāli nepieciešamo piekrišanu no Bioloģijas institūta čekista V. Romanovska, un 5.–6. aprīlī P. Blūms piedalījās simpozijā par savvaļas dzīvniekiem Tokijā ar referātu “Par dažu Eiropas pīļu izplatību lielos attālumos, piezīmes par migrācijas ceļiem no Sibīrijas uz Japānu”. Tā paša gada maija beigās Latviju apmeklēja zviedru ornitologs Vikings Olsons (*Viking Olsson*, 1921–2014), kuru Jānis Viksne “nelegāli” (nesaskaņojot ar pieminēto V. Romanovski) ar savu auto aizveda uz Engures ezeru. Pēc atgriešanās mājās Olsons vietējā ornitoloģiskajā žurnālā publicēja pārskatu par putnu pētījumiem; ilustrācijās var redzēt arī P. Blūmu, kas izrādīja viņam pīļu pētnieku darba gaitas un izmantoto ekipējumu (Olsson 1989). Vēl 1989. gadā septembrī Francijas ūdensputnu mednieku žurnālā mūsu pīļu pētnieki franču valodā publicēja pārskatu par dažu Eiropas pīļu dispersiju (Blums, Mednis, Baumanis 1989). 2.–5. oktobrī P. Blūms

Astrahaņā ar referātu uzstājās Starptautiskajā Ūdensputnu pētīšanas biroja organizētajā simpozijā par ūdensputnu populāciju pārvaldību, kurā piedalījās vairāk nekā 150 zinātnieku, daudzi no ārzemēm (Blūms, Viksne 1990).

1990. gada rudenī (15.10.–16.11.) P. Blūms pēc Misūri Universitātes (*Gaylord Memorial Laboratory, University of Missouri-Columbia*) uzaicinājuma un piešķirtā finansējuma apmeklēja ASV, kur tikās ar vietējiem pīļu pētniekiem, uzstājās seminārā ar referātu par Engures ezera apsaimniekošanu, uzlabojot apstākļus ligzdojošajiem ūdensputniem. No Amerikas P. Blūms atveda 25 disketes, no tām piecas bija ar programmu un zinātniskajiem datiem.²⁴ Vēl 12.–15. septembrī Zviedrijā kopā ar Jāni Viksni ar referātiem piedalījās seminārā par mitrājiem. Savukārt 1991. gada 2.–5. jūlijā Engures ornitoloģiskajā stacionārā notika seminārs par ūdensputniem, kuru apmeklēja ornitologi no Misūri Universitātes Brūss Dagers (*Bruce D. Dugger*) un Lī Fredriksons (*Leigh H. Fredrickson*, 1939).²⁵

²⁴ Par disketēm informācija no Ļeņingradas lidostas muitai adresētas oficiālās vēstules (14.11.1990.), kuru parakstījis ornitologs Džeimss Nikolss (*James D. Nichols*).

²⁵ Viņi sagatavoja semināra komentārus: Fredrickson L. H., Dugger B. D. 1991. Engure Marsh Workshop. 2–5.07.1991. Comments, 5 p.

Sadarbība ar Misūri Universitāti turpinājās, un 1991./1992. gada mijā P. Blūms tika komandēts uz turieni uz ilgāku laiku (ap trim mēnešiem), apmeklēja daudzus mitrājus, uzstājās ar referātu par Latvijas ūdensputnu izpēti un biotehniskajiem pasākumiem. Savukārt 1992. un 1993. gada ligzdošanas sezonā Brūss Dagers Engures ezerā piedalījās pīļu pētījumos. 1993. gadā februārī P. Blūmu uzaicināja uz pastāvīgu darbu Misūri Universitātē, un viņš kopā ar sievu emigrēja uz ASV un Latvijā atgriezās 2016. gada septembrī. Svarīgi atzīmēt, ka darbības gados ASV – 1994.–2004. gadā – P. Blūms ar modernām metodēm apstrādāja Engures ezera pīļu pētījumu datus un kopā ar kolēģiem (lielākoties ar Aivaru Medni) publicēja vismaz 20 zinātniskus rakstus, iepazīstinot ar šiem pētījumiem angļu valodā lasošos speciālistus.

2018. gada notikumi

Pēc atgriešanās Latvijā pirmajos gados P. Blūms piedalījās arī vietējos ornitologu pasākumos. P. Blūms neliedza savu padomu šī pārskata autoram vēsturiskās fotogrāfijās iemūžinātu notikumu aprakstīšanā pēc atmiņas, kad viesojos pie viņa 11.02.2018., un ļāva ieskenēt Engures ezera pētījumu diapozitīvus no viņa arhīva. 2018. gada 23. martā par mūža sasniegumiem putnu pētīšanā vairāk nekā 50 gadu laikā P. Blūms tika ievēlēts par LOB goda biedru, un 17. aprīlī LU Dabas mājā notika P. Blūma lekcija “Koku piles un cekulainās gauras populāciju ekoloģijas pētījumi ASV, 1996–2010”, kura tika arī ierakstīta video. Tā paša gada 13. novembrī sakarā ar P. Blūma un A. Medņa 80. dzīves jubileju un LOB goda biedru statusu interviju ar abiem ierakstīja Agnis Bušs un Māra Janaus (Bušs, Janaus 2018). Vēlākajos gados veselības problēmu dēļ P. Blūms maz komunicēja ar kolēģiem.

Paldies Aivaram Petriņam un Mārai Kazubiernei (caur viņu arī Maijai Blūmai ar dēliem) par precizējumiem Pētera Blūma biogrāfijas sastādīšanas laikā.

P. Blūms ar speciālajiem “Pesolo” svariņiem nosver brūnkakļa tikko šķīlušos mazuli. Engures ezers, 1990. gads. Foto autors nezināms.

Literatūra

- Anonīms 2002. Pēteris Blūms. Latvijas enciklopēdija. 1. sējums. Rīga, SIA "Valērija Belokoņa izdevniecība": 717.
- Baltvilks J., Matrozis R. 2017. Viesuļvētra. 1967. gada 18.–21. oktobris. Pape–Rīga. *Putni dabā* 80 (2017/4): 31–35.
- Baumanis J. 1964. Novērojumi par lauča (*Fulica atra* L.) bioloģiju dažos LPSR ūdensbaseinos. LVU diplomdarbs.
- Baumanis J. 1966. Aug muzeja krājumi. *Padomju Students*, 08.12.1966.
- Baumanis J., Blūms P. 1969a. Latvijas putni. Rīga: Liesma, 179 lpp.
- Baumanis J., Blūms P. 1969b. Latvian section. *The Ring* 59: 213.
- Baumanis J., Blūms P. 1970. Akcja Baltycka. Sekcja lotewska. *Notatki ornitologiczne* 11: 58.
- Baumanis J., Blūms P. 1971a. Operation Baltic 1969. Latvian Section. *The Ring* 67 (2): 130–131.
- Baumanis J., Blūms P. 1971b. Operation Baltic 1970. Latvian Section. *The Ring* 68–69 (3/4): 164–165.
- Baumanis J., Blūms P. 1972. Latvijas putni. Otrās, papildinātais izdevums. Rīga: Liesma, 179 lpp.
- Bērtons M. 1986. Putnu dzīve. Rīga: Liesma, 63 lpp.
- Blūms P. 1965. LVU Zooloģijas muzejs. *Padomju Students*, Nr. 3 (08.02.1965.): 4.
- Blūms P. 1967. Mazais ormanītis (*Porzana parva* Scop.) Latvijā. *Zooloģijas muzeja biļetens* 1: 89–90.
- Blūms P. 1970. Baltijas operācija Latvijā. *Padomju Jaunatne*, Nr. 221 (11.11.1970.): 4.
- Blūms P. 1971. Vai laucis ir kaitīgs medību saimniecībā? *Lauku Dzīve* 6: 34–35.
- Blūms P. 1973. Lielais gājputnu ceļš. *Zinātne un Tehnika* 9: 18–21.
- Blūms P. 1976a. Laucis – perspektīvs medību putns. *Mežsaimniecība un mežrūpniecība* 2: 17–19.
- Blūms P. N. 1976b. Coot Research Group (Report 1976). *IWRB Bulletin* 41/42: 65–66.
- Blūms P. 1977. Coot Research Group (Report at XXIII Executive Board meeting of IWRB). *IWRB Bulletin* 43/44: 51.
- Blūms P. 1983. Ūdensputnu saglabāšana – starptautisks uzdevums. *Zinātne un Tehnika* 11: 14–16.
- Blūms P. 1989. Savvaļas putnu olu aizperētības pakāpes noteikšana. *Putni dabā* 2: 123–125.
- Blūms P., Baumanis J. 1968. Baltijas operācija Latvijā 1967. gada rudenī. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti* 2: 7–18.
- Blūms P., Baumanis J. 1990. Migrations and geographical distribution of Pochard and Tufted Duck populations in the USSR. *Baltic Birds* 5. Vol. 1: 49–57.
- Blūms P., Baumanis J., Baltvilks J. 1967. Migrējošo putnu ķeršana ar tīkliem 1966. g. rudenī Latvijā. *Zooloģijas muzeja biļetens* 1: 103–106.
- Blūms P., Baumanis J., Lipsbergs J., Rūte J. 1971. Baltijas operācija Latvijā 1969. un 1970. g. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti* 7: 5–35.
- Blūms P., Baumanis J., Rūte J. 1970. Baltijas operācija Latvijā 1968. g. rudenī. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti* 5: 7–19.
- Blūms P., Mednis A. 1972. Puzes ezera ornitofauna (novērojumi ligzdošanas periodā). *Zooloģijas muzeja raksti* 9: 55–65.
- Blūms P., Mednis A. 1991. Management of islands for breeding waterfowl on Engure Marsh, Latvia. In: Finlayson C. M., Larsson T. (ed.), *Wetland management and restoration*. Solna: 128–134.
- Blūms P., Mednis A., Baumanis J. 1989. Dispersion a longue distance de quelques espèces de canards d'Europe. *La sauvagine et sa chasse* 309: 44–51.
- Blūms P. N., Reders V. K., Mednis A. A., Baumanis J. A. 1983. Automatic drop-door traps for ducks. *Journal of Wildlife Management* 1: 199–203.
- Blūms P., Viksne J. 1990. Management of breeding habitats for waterfowl in Latvia. In: Matthews G. T. V. (ed.), *Managing Waterfowl Populations*, IWRB: 196.
- Bušs A., Janaus M. 2018. Piles abpus okeānam. Saruna ar Aivaru Medni un Pēteri Blūmu. *Putni dabā* 83 (2018/3): 18–22.
- Dundure H. 1966. LLA mācību-pētījumu paraugsaimniecības "Vecauce" zivju diķu un to piekrastes ornitofauna. LVU diplomdarbs.
- Eglīte R., Kudule M., Redliha A., Blūms P. 1972. Mācību prakses instrukcija mugurkaulnieku zooloģijā. Rīga, 88 lpp. (Šīs instrukcijas tulkojums krievu valodā publicēts 1976. gadā.)
- Grinvalde M. 1972. Dendrofilo putnu (Sylviinae, Muscicapinae, Troglodytidae, Emberizidae) rudens migrācijas Papē. LVU diplomdarbs.
- Krone L. 1969. Papes jūrmalā migrējošo putnu helminti. LVU diplomdarbs. Darba vadītājs Gunārs Daija.
- Liepniece M. 1972. Dendrofilo putnu (Picinae, Turdinae, Aegithalidae, Paridae, Certhidae) rudens migrācijas Papē. LVU diplomdarbs.
- Lipsbergs J. 1971. Paugurknābja gulbja *Cygnus olor* Gm. izplatība un bioloģija Latvijā. LVU diplomdarbs, 259 lpp.
- Makatsch W. 1966. Wir bestimmen die Vögel Europas. Radebeul: Neumann Verlag, 508 S. (Cik zināms, grāmatnīca "Globuss" varēja nopirkt 1. (1966) un 3. (1977) šīs grāmatas izdevumu. Aut. piez.)
- Mednis A. 1960. Kurzemes ezeros. *Padomju Students*, Nr. 12 (07.04.1960.): 3.
- Mednis A. 1984. Bagātība ne tikai šodienai. *Dzimtenes Balss*, Nr. 16 (19.04.1984.): 4.
- Olsson V. 1989. Faglar och fagelstudier i Lettland. *Var Fågelvärld* 48 (6): 357–361.
- Pakalns K. 1965. Rīgā būs zooloģijas muzejs. *Dzimtenes Balss*, Nr. 20 (08.05.1965.): 8. (Publicētajā attēlā – J. Lūsis, P. Blūms un V. Šmits. Aut. piez.)
- Peterson R. T., Mountfort G., Hollom P. A. D. 1959. A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. 2nd edition. London & Glasgow.
- Petriņš A. 1979. Brūnkakļa (*Aythya ferina* L.) ligzdošanas bioloģijas īpatnības atkarībā no mātītes vecuma. LVU diplomdarbs.
- Redliha A. 1961. Diplomdarbi jau aizstāvēti. *Padomju Students*, Nr. 18 (25.07.1961.): 4.
- Rēders V. 1976. Pīļu ligzdu postījumi Engures ezerā. LVU diplomdarbs.
- Samulēna S. 1968. Interesants sarīkojums. *Komunisma Uzvara*, 18.04.1968.: 3.
- Šmits V., Blūms P. 1967. P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Bioloģijas fakultātes Zooloģijas muzeja īsa vēsture. *Zooloģijas muzeja biļetens* 1: 6–10.
- Tauriņš E. 1956. Aves – Putni. Grām.: Tauriņš E., Ozols E. (red.), Latvijas PSR dzīvnieku noteicējs. II. Mugurkaulnieki, Rīga, Latvijas Valsts izdevniecība: 76–223.
- Transehe N., Sināts R. 1936. Latvijas putni. Rīga: Mežu Departaments, 361 lpp.
- Velce D. 1969. Biologu velte universitātes jubilejai. *Padomju Students*, Nr. 23 (13.03.1969.): 2. (Pārpublicēts: Velce D. 1969. Kāda Rīgas muzeja biogrāfija. *Dzimtenes Balss*, Nr. 19 (09.05.1969.): 8.)
- Viksne J. 1974a. Lubānas ezers kā ūdensputnu dzīves vieta. Lubānas zemienes problēma un tās risinājums, Rīga, Liesma: 43–47.
- Viksne J. 1974b. Lubānas ezera perspektīvās ūdensputnu medību saimniecībā. Lubānas zemienes problēma un tās risinājums, Rīga, Liesma: 158–162.
- Viksne J. 1990. Latvijas nacionālais putns. *Latvijas Daba* 1: 4–5.
- Viksne J. 1992. Moulting Goldeneye at the Gulf of Riga, Latvia. *IWRB Seaduck Bulletin* 1: 48–50.
- Viksne J. 2008. Pēterim Blūmam – 70. *Putni dabā* 2008/1: 3.
- Бауманис Я. 1964. Территориальное поведение лысухи (*Fulica atra*). XXIV научно-методическая конференция ЛГУ им. П. Стучки, Рига: 18.

- Бауманис Я. А., Блум П. Н. 1966. Межвидовые отношения лысухи и других водоплавающих птиц в период размножения. XXVI научно-методическая конференция ЛГУ им. П. Стучки, Рига: 15–16.
- Блум П. Н. 1962а. Результаты кольцевания латвийских пастушковых. Миграции водоплавающих и прибрежных птиц Латвийской ССР, Рига: 71–76.
- Блум П. Н. 1962b. Материалы по биологии лысухи в Латвийской ССР. Материалы III Всесоюзной орнитологической конференции, Львов, том 1: 42–43.
- Блум П. Н. 1963а. Лысуха в Латвии. *Орнитология* 6: 272–279.
- Блум П. Н. 1963b. Опыт изучения постэмбрионального развития лысухи в природных условиях. Тезисы докладов V Прибалтийской орнитологической конференции, Тарту: 16–17.
- Блум П. Н. 1964. Опыт изучения постэмбрионального развития лысухи в природных условиях. XXIV научно-методическая конференция ЛГУ им. П. Стучки, Рига: 17–18.
- Блум П. 1970а. Пеночка-зарничка и корольковая пеночка – новые виды в фауне Латвии. *Zooloģijas muzeja raksti* 5: 99.
- Блум П. Н. 1970b. Численность, биология и хозяйственное значение лысухи (*Fulica atra* L.) в Латвийской ССР. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата биологических наук. Тарту, 20 стр.
- Блум П. Н. 1970с. О смертности лысух в Латвии (по данным кольцевания). Материалы VII Прибалтийской орнитологической конференции, том 2, Рига: 49–53.
- Блум П. Н. 1970d. Сезонное размещение и миграции латвийских лысух по данным кольцевания. Материалы VII Прибалтийской орнитологической конференции, том 2, Рига: 54–57.
- Блум П. 1971. Жить ли орлану-белохвосту? *Советская молодежь*, Nr. 173 (04.09.1971.): 4.
- Блум П. Н. 1973. Лысуха (*Fulica atra* L.) в Латвии. Рига: Зинатне, 155 стр. (Recenzija: Anonymous 1974. The Coot (*Fulica atra* L.) in Latvia. *Vogelwarte* 27: 225–226.)
- Блум П. Н., Бауманис Я. А. 1965. Распространение и численность лысухи в Латвии. География ресурсов водоплавающих птиц в СССР, том 1, Москва: 80.
- Блум П. Н., Бауманис Я. А. 1966. Межвидовые отношения лысухи и других водоплавающих птиц в период размножения. Материалы VI Прибалтийской орнитологической конференции, Вильнюс: 12–13.
- Блум П. Н., Бауманис Я. А., Лея П. К. 1986. Натальная и гнездовая филопатрия селезней мигрирующих нырковых уток в Латвии. В кн.: Изучение птиц СССР, их охрана и рациональное использование, том 1, Ленинград: 82–83.
- Блум П., Бауманис Я., Липсберг Ю., Руте Ю. 1970. Некоторые результаты отлова и кольцевания птиц во время осенней миграции в пос. Папе (1966–69 гг.). Материалы VII Прибалтийской орнитологической конференции, том 2, Рига: 58–61.
- Блум П., Вискне Я., Липсберг Ю. 1976. Территориальное распределение и количественная характеристика видимой миграции сухопутных птиц в Латвии. В кн.: Миграции птиц, Таллин, Валгус: 37–41.
- Блум П. Н., Козеллэк К. П., Худец К. 1989. Красноголовый нырок – *Aythya ferina* (L.). В кн.: Миграции птиц Восточной Европы и Северной Азии. Пластинчатоклювые, Москва, Наука: 63–135.
- Блум П. Н., Лицбарский Х. 1982. Лысуха – *Fulica atra* L. В кн.: Миграции птиц Восточной Европы и Северной Азии. Хищные – журавлеобразные, Москва, Наука: 209–273.
- Блум П. Н., Меднис А. А. 1984. Опыт создания искусственных островов для гнездования водоплавающих птиц в Латвии. В кн.: Современное состояние ресурсов водоплавающих птиц, Москва: 280–282.
- Блум П. Н., Меднис А. А. 1986. Гнездовой паразитизм нырковых уток в Латвии. В кн.: Изучение птиц СССР, их охрана и рациональное использование, том 1, Ленинград: 83–84.
- Блум П. Н., Меднис А. А., Петриньш А. Я. 1982. Возрастные аспекты размножения нырковых уток. XVII Международный орнитологический конгресс. Тезисы докладов и стендовых сообщений, Москва, Наука: 133.
- Вискне Я. А. 1976. Институт биологии АН Латвийской ССР. Лаборатория орнитологии. В кн.: Кольцевание в изучении миграций птиц фауны СССР, Москва, Наука: 38–41.
- Вискне Я., Блум П., Балтвилкс Я. 1972. Ориентационное поведение птенцов озерной чайки (*Larus ridibundus*). Тезисы докладов VIII Прибалтийской орнитологической конференции, Таллин: 28–29.
- Вискне Я., Блум П., Балтвилкс Я. 1974. О способностях нелетных птенцов озерной чайки возвращаться к гнезду. Материалы 6-ой Всесоюзной орнитологической конференции, Москва, 1–5 февраля 1974 г., том 2, Москва, МГУ: 163–165.
- Вискне Я. А., Блум П. Н., Балтвилкс Я. Т. 1978. Ориентационное поведение птенцов озерной чайки (*Larus ridibundus*). В кн.: Ориентация птиц, Рига, Зинатне: 7–24.
- Леиньш Г. Т., Климпиньш В. А., Михельсон Х. А., Блум П. Н. 1965. Кольцевание только что вылупившихся утят и пуховиков лысухи. (Методические указания). В кн.: Ресурсы водоплавающей дичи в СССР и их воспроизводство, том 5, Москва: 55–60.
- Меднис А. А., Блум П. Н. 1976. Отлов населяющих уток и их птенцов. В кн.: Кольцевание в изучении миграций птиц фауны СССР, Москва, Наука: 157–167.
- Михельсон Х. А., Меднис А. А., Блум П. Н. 1986. Популяционная экология мигрирующих уток в Латвии. Рига: Зинатне, 111 стр. (Recenzija: Wilson M. G. 1987. Mihelsons H. A., Mednis A. & Blūms P. 1986. Population Ecology of Migratory Ducks in Latvia. *Ibis* 129 (1): 131.)
- Петриньш А. Я., Блум П. Н. 1981. Особенности морфологических и репродуктивных показателей самок красноголового нырка в зависимости от возраста. X Прибалтийская орнитологическая конференция. Тезисы докладов, том 2, Рига: 162–164.
- Петриньш А. Я., Блум П. Н., Меднис А. А. 1981. Особенности морфологических и репродуктивных показателей самок нырковых уток в зависимости от возраста. В кн.: Экология и охрана птиц, Кишинев, Штиинца: 174.

Summary

On the contribution of Pēteris Blūms (1938–2025) to ornithology /Ruslans Matrozis/

Pēteris Blūms (29.04.1938–03.10.2025) was one of the leading Latvian ornithologists in the second half of the 20th century. According to his contemporaries, he possessed great work capacity, initiative, sense of duty and enormous perseverance, which resulted in versatile achievements in several areas of bird research over a period of almost 60 years. We should mention his studies of the Coot (1960–1971), the work in organizing and supplementing the collection of the Zoological Museum of the Latvian State University (1961–1971), the establishment of the Pape ornithological station and its active operation in the first nine years (1966–1974), the organization of a national bird selection survey (in 1960s), the publication the Latvian Bird Identification Guide (1969/1972), the research of nesting ducks (especially the Pochard) in Lake Engure (1972–1992), as well as the invention of duck traps (1977), the implementation of biotechnical measures in Lake Engure (especially in 1981–1983) and many other activities, including 105 published articles on Latvian birds. For his long-term contribution to ornithology, in 2018 he was elected an Honorary Member of the Latvian Ornithological Society.

VAI ZINI, KĀ MANI SAUC?

Lappuses vidū ir dažādu putnu vecvārdi, apvidvārdi vai poētiskie nosaukumi. Atminiet, kuram putnam katrs no šiem nosaukumiem pieder, un savienojiet to ar putna attēlu!

KĪVĪTE

MĒRKAZIŅA

MELNAIS STĀRĶIS

JŪRASKRAUKLIS

BALTAIS STĀRĶIS

LAUCIS

MEŽA PŪCE

ŪPIS

ZIVJĒRGLIS

PUPUKIS

UPES ZĪRIŅŠ

BALTVĒDERIS

GUGATNIS

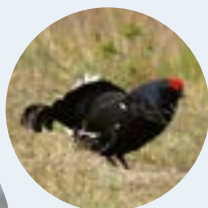
SLOKA

KRĪKLIS

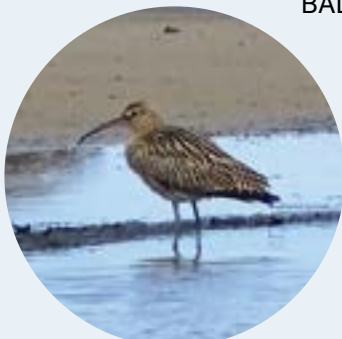
LIELAIS DUMPIS

RUBENIS

VAKARLĒPIS

KUITĀLA

PŪKPĪLE

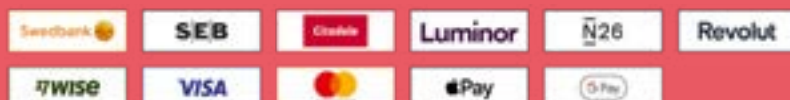
1. BADA DZEGUZE
2. DIEVĀZĪTIS
3. GORIS
4. JŪRAS BEZDELĪGA
5. JŪRAS GAILIS
6. KLUINIS
7. KORMORĀNS
8. KRIĶIS
9. ĶIRLĀNS
10. NAKTS BEZDELĪGA
11. PEĻĒDA
12. POPS
13. SĒMALA
14. SPILVENIEKS
15. STIKĀNS
16. ŠNEPE
17. ŠVŪKŠĶIS
18. TETERIS
19. ŪBIĶIS
20. ŪDENSVĒRSIS

Mīklas atmiņējumi. 1. Bada dzeguze – pupukis. 2. Dievāzītis – mērkaziņa. 3. Goris – melnais stārķis. 4. Jūras bezdelīga – zīriņš, upes zīriņš. 5. Jūras gailis – gugatnis. 6. Kluinis – kuitāla. 7. Kormorāns – jūras krauklis. 8. Kriķis – krīklis. 9. Ķirļāns – zivjērglis (par ķirļāniem sauktas arī dažādu sugu kaiļas). 10. Nakts bezdelīga – vakarlēpis. 11. Peļēda – meža pūce. 12. Pops – laucis. 13. Sēmala – kīvīte. 14. Spilvenieks – pūkpīle. 15. Stikāns – stārķis, baltais stārķis. 16. Šnepe – sloka. 17. Švūkšķis – baltvēderis. 18. Teteris – rubenis. 19. Ūbiķis – ūpis. 20. Ūdensvērsis – lielais dumpis.

ZIEDO Latvijas putniem!

www.lob.lv/ziedo-latvijas-putniem
LU34HABA000140J035491

Unikāls dizaina
DĀVANU PAPĪRS
LOB atbalstam

Kā to
iegūt?

MEKLĒ ŠEIT:
www.lob.lv/veikals/

Māksliniece: Marta Gotlība www.martagotliba.com
Dizainere: Anna Lauva www.annaart.ee
Ideja un projekta vadība: Agnis Bušs www.lob.lv
Drukāts uz Amber Graphic 70 g/m² papīra